

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

VNITROPOLITICKÝ VÝVOJ MAKEDONIE
(1991 – 2005)

Autor : Drinková Zuzana

Konzultant : PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Akademický rok : 2005/2006

Prohlášení :

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 16. 5. 2006

Drinková

.....
Drinková Zuzana

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala PhDr. Josefu Mlejnkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc při vypracování této práce, za veškeré rady a stanoviska k tématu, které mi byly přínosem a inspirací.

Obsah

Úvod	6
1. Historie makedonského národa.....	9
1.1. Revoluční organizace VMRO.....	10
1.2. První makedonská státnost.....	16
1.3. Vztah sousedních států SFRJ k makedonské státnosti a národnosti.....	18
1.3.1. Jugoslávsko – bulharské vztahy	18
1.3.2. Jugoslávsko – řecké vztahy	20
2. Proces osamostatnění Makedonie	22
2.1. Situace v Makedonii během rozpadu SFRJ	22
2.2. Vyhlášení nezávislosti	24
2.3. Problém mezinárodního uznání	26
2.3.1. Postoj řecké diplomacie	26
2.3.2. Postoj ostatních států	29
3. Otázka albánského etnika	33
3.1. Vznik samostatné Makedonie a albánské etnikum	34
3.2. Kumulace etnického napětí	36
3.3. Na pokraji občanské války v roce 2001.....	44
3.4. Řešení konfliktu.....	52
4. Politický vývoj Makedonie.....	56
4.1. Ústava	56
4.1.1. Prezident	58
4.1.2. Vláda	59
4.1.3. Parlament	60
4.1.4. Ústavní systém	61
4.2. Volební systém.....	63
4.3. Stranický systém.....	67
5. Parlamentní a prezidentské volby a jejich důsledky.....	74
5.1. Parlamentní volby 1990	74
5.2. Parlamentní a prezidentské volby 1994	78

5.3. Parlamentní volby 1998 a prezidentské volby 1999	82
5.4. Parlamentní volby 2002 a prezidentské volby 2004	89
6. Reálné fungování systému v praxi	98
6.1. Vztah exekutivy a legislativy v praxi	98
6.2. Vliv volebního systému na systém stranický	104
Závěr	112
Summary	117
Seznam literatury	119

Úvod

Jednou z hlavních hybných sil rozpadu Jugoslávské federativní republiky byl nepochybně nacionalismus, který určoval vztahy v tomto prostoru i po rozpadu federace a často přerostl v ozbrojený konflikt a v politiku etnických čistek. Rozpad jugoslávské federace, pád komunismu a následné dění pochopitelně zásadně ovlivnily i vývoj v Makedonii.

Tento rok, 17. listopadu 2006, bude Republika Makedonie slavit patnácté výročí vyhlášení své samostatnosti. Většina z nás má tento malý, dvoumiliónový stát, ležící v srdci Balkánu, spojený především s nedávným kosovským konfliktem a zásahem jednotek NATO, s nestabilitou a násilím, které pro státy ležící na balkánském poloostrově typický.

Počáteční fáze vnitropolitického a zahraničního vývoje nebyla pro Makedonii snadná. Hned na počátku své samostatnosti se potýkala s problémy způsobené na mezinárodní scéně řeckou neochotou uznat makedonskou nezávislost. K tomu se přidaly hospodářské problémy vyplývající z rozpadu Jugoslávie a problém s albánským etnikem.

Záměrem mé diplomové práce je analyzovat vnitropolitický vývoj Republiky Makedonie od vyhlášení nezávislosti až do dnešní doby v kontextu teorie přechodů k demokracii (otázka národnosti, státnosti, etnického napětí, demokratizace a konsolidace demokracie). Práce bude rozdělena do několika částí, které na sebe navazují.

V první části práce bych se chtěla zaměřit na historické souvislosti makedonského národa. Pozornost bych věnovala makedonskému národnímu hnutí, které se následkem úsilí sousedních států o historicky nevymezené území obývané makedonskými Slovany, začalo formovat na konci 19. století a organizovanější podobu získalo v rámci revoluční organizace VMRO. Tato organizace měla velký vliv na formování národního uvědomění makedonských Slovanů a zároveň jako první přišla s myšlenkou Makedonie Makedoncům. V další části kapitoly bych se věnovala vzniku první makedonské státnosti, která byla uznána v průběhu druhé světové války v roce 1944, kdy se země stala jednou ze svazových republik tehdejší Jugoslávie.

Druhá část by byla zaměřena na proces osamostatnění. Pozornost by byla věnována rozpadu Jugoslávské federace a jejímu politickému dopadu na Makedonii. Makedonie byla jedinou republikou někdejší Jugoslávie, která svůj přechod k demokracii uskutečnila

pokojnou cestou. K vyhlášení samostatnosti se makedonské vedení přiklonilo - do jisté míry - proti své vůli a pod tlakem vnějších okolností. Analyzovány budou také události, které provázely formování makedonské nezávislosti, a to zejména otázka mezinárodního uznání. K samostatnosti Makedonie zaujala většina sousedních států chladný až odmítavý postoj, pramenící do značné míry z období balkánských válek. Pozornost by byla věnována především postoji Řecka, které blokovalo mezinárodní uznání Makedonie kvůli názvu a obavě z možných makedonských nároků na svou historickou část nosící stejné jméno – Makedonie.

Třetí kapitola bude věnována národnostní otázce, zejména problematickému a konfliktnímu vztahu albánského etnika k makedonskému státu. Nespokojenost albánského etnika se svým postavením v nově vzniklé republice velmi ovlivnilo vnitropolitický vývoj Makedonie. Celý problém nakonec vyústil v roce 2001 v ozbrojený konflikt, kdy rozsah a intenzita ozbrojených srážek naznačovaly, že se země může snadno ocitnout v občanské válce, která by mohla přinést destabilizaci nejen v Makedonii, ale také v celém regionu. Makedonie ve snaze zabránit další eskalaci násilí přistoupila na základě nátlaku ze strany mezinárodního společenství na mírový kompromis a zaručila národnostním menšinám lepší status ve společnosti. Analýze bych podrobila tzv. Ohridskou rámcovou dohodu, jejímž podepsáním se otevírá nová budoucnost makedonské státnosti.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na politický vývoj od vyhlášení samostatnosti. Pozornost bude věnována Ústavě Republiky Makedonie, stanovení základních pravidel politického prostoru. Jedná se zejména o záležitosti týkající se volby politického systému, o zařazení země do parlamentního či poloprezidentského systému, konkrétněji o to, jaké jsou pravomoci prezidenta, postavení parlamentu a vlády. V rámci této kapitoly se také zaměřím na volební systém, který prošel v souvislosti s řešením národnostní problematiky několika změnami, na formování systému politických stran a na základní štěpné linie (cleavages) stranického systému.

V páté kapitole budou analyzovány jednotlivé parlamentní a prezidentské volby, vliv volebního systému na složení parlamentu, a to i z etnického hlediska, kooperace politických stran – předvolební a povolební koalice - a vliv stran na působení

jednotlivých vlád.

V poslední kapitole se zamyslím nad reálným fungováním politického systému v praxi a nad vzájemnými vztahy jeho jednotlivých složek. Kapitola je rozdělena na dvě části. V první části se zaměřuji na vztah exekutivy a legislativy, který se zejména v 90. letech lišil od ústavního vymezení a ve druhé části analyzuji vliv volebního systému, procházející změnami, na stranický systém.

V závěru pak bude analyzován vztah mezi ústavním a volebním systémem, etnickým napětím a konsolidací demokracie.

1. Historie makedonského národa

Historie Makedonie je spojena s dějinami států, v jejichž rámci se makedonské obyvatelstvo vyvíjelo. V období antiky je historie Makedonie spjata s dějinami Řecka, v období středověku s Byzancií, Bulharskem a Srbskem a od konce středověku do prvního desetiletí 20. století byla Makedonie součástí Osmanské říše.

Přibližně od poloviny 19. století jsou pro balkánský region příznačná protiturecká, osvobozenecská úsilí balkánských národů. V souvislosti s národnostním vyzráváním okolních zemí se objevila tzv. „makedonská otázka“, jejíž jádrem se stala otázka, komu by v budoucnu mělo náležet makedonské území, které není zcela přesně vymezené geograficky ani etnicky. Postupně se formující národní hnutí Řeků, Bulharů a Srbů se začínala stále více zajímat o mezi nimi ležící oblast národnostně dosud nevyhraněné Makedonie a vyvíjet nejrůznější formy aktivit, které si kladly za jediný cíl získat tento region i s jeho obyvatelstvem pro sebe.

Bulharsko, Řecko a Srbsko opíraly své nároky na území Makedonie o stav před několika staletími. Bulharsko poukazovalo na skutečnost, že makedonské území dvakrát patřilo k bulharskému státu (v 9. a 10. století a pak ve 13. a 14. století), a také to, že tamní slovanské obyvatelstvo mluvilo jazykem velmi blízkým bulharštině. Srbsko argumentovalo, že na konci 14. století se území Makedonie stalo součástí srbského carství Štěpána Dušana, který ze Skopje dokonce udělal hlavní středisko carství. Srbsko zároveň vidělo v ovládnutí Makedonie přístup k Egejskému moři. Řecko si nárokovalo makedonské území s poukazem, že území Makedonie bylo součástí helénistického Řecka za vlády A. Makedonského ve 4. století př. Kr.

Jelikož byly tyto skutečnosti z hlediska mezinárodního práva promlčeny, v bojích o tento multikulturní region byl kladen velký důraz na etnické složení a náboženskou příslušnost obyvatel na historickém území Makedonie¹. Při vzájemném soupeření o Makedonii bylo používáno různých prostředků – např. působení církevních organizací, zakládání škol.

K nejaktivnějším agitátorům patřili Řekové, kteří se mohli opřít o silný vliv cařihradského patriarchátu, v té době řečtí duchovní ovládali většinu církevně – školských občin v Makedonii. Tyto školy sloužily jako účinný nástroj pro grecizaci místního obyvatelstva. Řečtí duchovní tvrdili, že jestliže křesťanské obyvatelstvo

¹ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003, s. 106

Makedonie vyznává pravoslavnou víru šířenou řeckým jazykem a církevně spadá pod řecký patriarchát, tvoří zároveň také součást řeckého národa.²

Severní a střední oblast Makedonie byla především slovanského charakteru. Tato část makedonského obyvatelstva cítila ohrožena řeckou ekonomickou a kulturní ofenzívou.

V zájmu odvrácení řecké hrozby hledala silného spojence a našla ho Bulharsku, které bylo pro makedonské Slované blízké kulturou a jazykem, a Bulhaři také byli konfrontováni s řeckým kulturním a ekonomickým tlakem. Bulhaři se o území Makedonie velmi zajímali, pokládali toto území za historickou bulharskou zemi a tudíž i za součást bulharského národa.

Srbský zájem o makedonské území se oproti Řecku a Bulharsku zpozdil. Vedle poukazování na historický nárok na území, vidělo Srbsko v ovládnutí makedonského území možnost přístupu k Egejskému moři.

70. léta 19. století se projevovala řadou národně osvobozeneckých a emancipačních úsilí balkánských národů proti Turecku, které odmítalo těmto národům poskytnout nezávislost.

Tato krize, známá jako „východní krize“ vyvrcholila letech 1877-1878 rusko-tureckou válkou. Ruská armáda osvobodila Bulharsko od Turků. 3. března 1878 byla v San Stefanu uzavřena mírová smlouva mezi Ruskem a Tureckem, na základě které mělo vzniknout tzv. Velké Bulharsko, jehož součástí se měla stát většina historického území Makedonie. Berlínský kongres velmocí (1878) však návrhy ze San Stefanu změnil, odsouhlasil pouze vznik územně redukováného Bulharského knížectví a oblast Makedonie nadále zachoval jako součást Osmanské říše. Tímto rozhodnutím se zpozdilo další národní uvědomování obyvatelstva Makedonie a také nadále zůstala otevřená „makedonská otázka“ pro ambiciozní sousedy. Bulharsko, Řecko a Srbsko se nevzdaly nadějí na budoucí ovládnutí makedonského území a vynakládaly značné finanční prostředky na ovlivňování nacionálního citění obyvatel na makedonském území.

1.1. Revoluční organizace VMRO

Úsilí sousedních národů o makedonské území mělo za následek, že v druhé polovině 19. století se začalo projevovat také nacionální citění obyvatel na makedonském území.

²Sesták, M., Dějiny jihoslovanských zemí, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998, s. 310

Tento nacionalismus se zpočátku projevoval stejně jako u ostatních balkánských národů ve formě protitureckého hnutí. Hnutí získávalo postupně organizovanější podobu. V roce 1893 byla v Soluni založena Vnitřní Makedonsko-odrinská revoluční organizace (VMORO).³ U jejího zrodu stáli studenti vyloučení ze soluňského gymnasia Damjan Gruev, Goce Delčev, Ivan Chadžinikolov, Christo Tatarčev, Anton Dimitrov Petar Poparsov a Christo Batandžiev. Organizace VMORO si pod hesly „Makedonie Makedoncům“ kladla za cíl sjednocení všech obyvatel Makedonie a vytvoření autonomie v rámci Osmanského státu. Už od počátku existence nebyla organizace politicky jednotná, v její rámci se svářílo několik proudů a v otázce cílu organizace neměli všichni členové stejný názor. Probulharská část vedení VMORO byla pro připojení makedonské území k Bulharsku,⁴ socialisté snili o začlenění Makedonie jako svébytného celku do federace balkánských republik, umírněné křídlo v rámci VMORO si kladlo za cíl autonomii v rámci Osmanského říše. Požadavek autonomie se opíral o článek 23 berlínské smlouvy⁵, což mělo jednak zajistit VMORO jakousi legitimitu, jednak měl učinit program přijatelný i pro ostatní národnosti Makedonie“.⁶

Krátce po založení byla navržena pečeť zobrazující pistoli a dýku zkřížené pod ručním granátem a obklopeny slovy „Svoboda nebo smrt“. VMORO si postupně vytvořila síť tajných organizací, na mnoha místech vytvořila paralelní státní struktury s vlastními správními orgány.

Už od počátku si členové kladli za dlouhodobý strategický cíl připravit rozsáhlé povstání a proto svou činnost zaměřili na zásobování celé organizace zbraněmi. Na ozbrojení organizace byly potřeba finanční prostředky, které získávali nejprve pomocí darů a členských příspěvků, ale to nestačilo. Proto se nestaly výjimkou ani loupežná přepadení, únosy či vymáhání výkupného. VMORO také stála za řadou četných protestních akcí vedených proti politickým strukturám Osmanské říše.

Za jednu z nejdůležitějších událostí, která je spjata s činností VMORO, je považováno velké protiturecké povstání, známé jako Ilidenské povstání. Než povstání vypuklo, konal

³ Tato organizace změnila několikrát svůj název. Původně byla založena jako Bulharský makedonsko-odrinský revoluční výbor (BMORV), v roce 1896 se název organizace změnil na Tajnou makedonsko-odrinskou revoluční organizaci a až v roce 1905 se název ustálil na Vnitřní makedonsko-odrinskou revoluční organizaci (VMRO)

⁴ Oficiálně tento požadavek nebyl vysloven, obávali se reakce obyvatel na žijících na makedonském území, více jak polovina z nich byla neslovanského původu a o připojení k Bulharsku neměla zájem.

⁵ Podle čl.23 Berlínské smlouvy měla být křesťanskému obyvatelstvu Makedoni a Thrákie poskytnuta v rámci Osmanské říše politická autonomie podobné té, kterou Vysoká porta udělila tzv. organickým statutem z roku 1868 ostrovu Kréta.

⁶ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s. 118

se v lednu 1903 tajný kongres VMORO, na kterém bylo přijato usnesení o počátku povstání koncem jara. Jelikož organizace počítala se zapojením rolnického obyvatelstva, které by bylo na jaře zaměstnáno pracemi na polích, byl začátek povstání přesunut na srpen, na dobu „po žních“.⁷ Tento návrh byl odsouhlasen na tajném sjezdu ve Smilevu počátkem května 1903.

Povstání, které trvalo až do listopadu 1903, propuklo na území západní Makedonie, obsazena byla oblast Bitoli. Zúčastnilo se ho na 30 tisíc povstalců, kteří v této oblasti přerušili telegrafní linky, vyhazovali do vzduchu mosty a snažili se zatarasit silnice. Nejdůležitějšího momentu dosáhli povstalci při obsazení města Kruševo.⁸ 2. srpna zaútočilo přibližně 300 povstalců na město, po několika hodinách obsadili místní kasárna a zapálili je. 4. srpna 1903 vyhlásilo revoluční vedení v čele s Nikolou Karevem před shromážděným lidem tzv. Kruševskou republiku, první republiku v dějinách nejen na makedonském území, ale na celém balkánském poloostrově. Revoluční vedení se pustilo ihned do sestavování nové vlády, jejímiž členy se stali příslušníci všech komunit.⁹ Prohlášením nového státu byly přerušeny ze strany povstalců vztahy s tureckou správou a zamítnuta suverenita tureckého státu. Nově vyhlášená republika neměla dlouhého trvání. Po deseti dnech bylo povstání potlačeno. Poté následovaly ze strany osmanské říše represálie. Kromě tisíců povražděných civilistů a obětí znásilnění bylo vypáleno 119 vesnic a zničeno 8400 domů, na 50 000 lidí muselo uprchnout do hor, kde řada z nich během zimy zemřela.¹⁰

Tyto násilnosti vedly ke zvýšení diplomatické aktivity ze stran velmocí, zejména ze stran Rakouska-Uherska a Ruska. Kruté turecké represálie vyvolaly vlnu pobouření a diplomatické aktivity ze stran velmocí po celé Evropě, kde v té době nebývale stoupl zájem o makedonský problém. Poměry v Makedonii se v září 1903 staly předmětem schůzky císaře Františka Josefa I. a cara Mikuláše II.. Z jednání vzešel soubor požadavků, tzv. dohoda z Murzstegu, adresovaných tureckým úřadům. Dokument se obracel na Osmanskou říši s výzvou, aby zavedla ve prospěch křesťanského obyvatelstva v Makedonii řadu reforem, které by pomohly zlepšit jeho neutěšené životní podmínky.

⁷ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s. 120

⁸ Aktivita čet VMORO v okolí města Kruševo znepokojovala její obyvatele již na jaře 1903, proto jeho představitelé žádali osmanské úřady o posílení místní vojenské posádky. Úřady však až do 2. srpna 1903 na žádost města nezareagovaly.

⁹ Glenny, M., Balkán 1804-1999 : Nacionalismus, válka a velmoci, Praha, BB-Art, 2003, s.170

¹⁰ tamtéž, s.171

Na Balkáně byly vůbec poprvé rozmístěny „mezinárodní jednotky“, skládající se z policejních příslušníků všech významných mocností.¹¹

Po porážce povstání, organizace VMORO nevykazovala větší aktivitu. V letech 1904 až 1905 se konal kongres v Rile a Salonice, na kterém organizace stanovila další pokračování v národním osvobozeneckém boji, byla definována autonomie Makedonie v rámci budoucí balkánské federace, na kongresu byla také stanovena úloha ozbrojených složek, které měly hrát důležitou roli k mobilizaci mas k boji a k obraně lidí před bandity a jejich brutalitou.¹²

S vypuknutím mladoturecké revoluce v roce 1908 vysvitla pro obyvatele makedonského území nová naděje. VMORO se snažila využít nové situace k posílení svého národnostně osvobozeneckého úsilí. Od mladoturků si slibovali, že se budou věnovat i dosud neřešeným národnostním a sociálním problémům v říši. Mladoturci, i když provedli drobné modernizační úpravy, však problém obyvatel Makedonie nevyřešili. Mladoturci spíše usilovali o přísnou centralizaci a národnostní unifikaci tureckého státu a pro požadavky národnostní menšiny neměli pochopení. To vyvolalo na jihu Balkánu velké rozčarování, které se projevilo novou vlnou nespokojenosti a vyústilo v Balkánské války. Výsledkem válek bylo dělení historického území Makedonie. Bukurešťským mírem z roku 1913 byla Makedonie rozdělena mezi Řecko, Srbsko a Bulharsko. Řecko získalo jižní přímořskou část včetně města Soluň (51% území) – tzv. Egejskou Makedonii. Srbsku připadla tzv. Vardarská Makedonie, severozápadní oblast v povodí řeky Vardar (39% území). Na Bulharsko zbyla tzv. Pirinská Makedonie, jihovýchodní část v povodí řeky Strumice v pohoří Pirin (9% území). Asi 1% území Makedonie připadlo novému balkánskému státu Albánii.

Cílem Bulharska, Řecka a Srbska bylo vytvořit stát národnostně homogenní, ať způsobem asimilace nebo metodou vyhánění obyvatelstva. Všechny tři státy odmítaly uznat existenci samostatného makedonského národa a usilovaly o to, aby se nové obyvatelstvo stalo tím, za co je státní správa vždy považovala, tj. za Řeky, Srby či Bulhary. Z tohoto důvodu zavedla řecká, srbská a bulharská vláda ve svých částech Makedonie tvrdý režim, který směřoval k asimilaci zdejšího obyvatelstva. Každý ze tří států zavedl na svém nově získaném území vyučování ve škole a kázání v kostele ve

¹¹ tamtéž, s.172

¹² Hristov,A., The Creation of Macedonian Statehood (1893-1945), Skopje,1971, s.40

svém jazyce. Obyvatelům těchto území bylo doporučováno, aby se dobrovolně deklarovali jako Řekové, Srbové či Bulhaři a v souladu s tím se jim také měnily koncovky jejich příjmení.¹³

Na tuto asimilační politiku všech tří států reagovala VMRO řadou ozbrojených akcí.¹⁴

Po první světové válce začaly do řad VMRO pronikat socialistické a komunistické myšlenky. Volby v roce 1920 konané v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jehož součástí bylo území dnešní Makedonie od roku 1918, ukázaly širokou podporu obyvatel Jugoslávské komunistické straně. Během dvacátých let 20. století došlo ke vzniku levicových organizací v rámci VMRO. Objevily se nemilosrdné spory mezi nekomunistickým proudem varujícím před levicovými silami a prokomunistickým proudem podporujícím myšlenku širší balkánské federace. Spory se objevily také uvnitř jednotlivých proudů. Nechyběly ani atentáty na jednotlivé představitele, které jen prohloubily krizi uvnitř organizace.

Prokomunistický makedonský proud založil 1924 ve Vídni „novou“ organizaci „Sjednocenou“ VMRO pod vedením Dimitra Vlachova. Květnovým manifestem z roku 1924 „Sjednocená“ VMRO deklarovala svůj program, ve kterém si stanovila za cíl osvobodit a sjednotit území Makedonie v nezávislý a autonomní celek v rámci Balkánské federace. Tato „Sjednocená“ VMRO se rychle dostala pod vliv Komunistické strany Jugoslávie, která se v následujících letech stala důležitým faktorem ovlivňujícím další makedonské národní uvědomování. To se projevilo ve 30. letech. V roce 1934 Kominternu prohlásila, že Makedonci mají nárok na existenci samostatného národa a jazyka.¹⁵ Na jaře 1936 byla založena nová organizace, ve které se projevoval jasný vliv komunistické strany – Makedonské lidové hnutí (MANAPO). Toto hnutí definovalo svůj program v deklaraci, ve které bylo mimo jiné vyjádřeno: „*Makedonské obyvatelstvo má právo na svobodnou národní existenci v rámci jugoslávské federace*“, „*Makedonské obyvatelstvo žádá o obnovení diplomatických vztahů a uzavření smlouvy o přátelství se Sovětským svazem*“.¹⁶

Historickým mezníkem ve vývoji makedonského národa se stala 2. světová válka. Obyvatelstvo všech tří částí Makedonie bylo od roku 1941 okupováno fašistickým

¹³ Příjmení končící koncovkou –ov nebo –ski získala v Srbsku koncovku –ić a v Řecku koncovku –os nebo –is in Dobrovský, I., Makedonie : Zrození nebo obrození národa, Albert, Boskovice, 1995, s. 34

¹⁴ V letech 1919-1934 bylo zabito 185 a zraněno 235 státních činitelů, a na 268 civilistů bylo zabito nebo zraněno in Poulton, H., Who are the Macedonians, London, 1993, s.93

¹⁵ Roudometof, V. The Macedonian Question : Culture, Historiography, Politics, Columbia University Press, 2000, s.193

¹⁶ Hristov, A., The creation of macedonian statehood (1893-1945), Skopje, 1971, s. 40

Bulharskem, Německem a Albánií. V boji proti fašistům sehrála důležitou roli Komunistická strana ve formě partizánského hnutí, které se začalo organizovat ihned po okupaci v roce 1941. Pro komunistickou stranu bylo důležité, aby na svou stranu v boji proti fašistům získala obyvatelstvo z okupovaného území. Zpočátku měla těžkou situaci s oblastí východní Makedonie, která se ocitla pod správou Bulharska. Změna nastala následujícího roku a vinu na tom nesli samotní Bulhaři. Ti ihned po anexi Makedonie zahájili její násilnou bulharizaci a tak většina Makedonců, která původně v příchodu bulharské armády a tím i odtržení od Jugoslávie viděla možnost národní seberealizace, začala stále více stavět proti okupaci své země a přidávat se na stranu partizánského hnutí. Na konci roku 1942 partizánské hnutí ovládlo přibližně 1/5 rozlohy Jugoslávie. Díky přílivu nových bojovníků bylo možné vytvořit další jednotky, které se postupně sdružovaly do větších celků a vznikaly pravidelné vojenské svazky. V listopadu 1942 došlo k založení Národně osvobozené armády Jugoslávie (NOAJ), v jejímž čele stál Hlavní štáb a která sdružovala veškeré partizánské síly. Bylo nutné probrat další postup partyzánů a vzájemnou koordinaci mezi jednotlivými etnickými územími. Proto ve dnech 26.11.-27.11.1942 poprvé zasedala Antifašistická rada pro osvobození Jugoslávie (AVNOJ). Pozváni byli všichni partizánští vůdci. Z 71 pozvaných jich dorazilo 54 delegátů, bez účasti delegátů z Makedonie a Slovinska. Pro makedonskou státnost se důležitým mezníkem stala druhá konference Antifašistického výboru pro osvobození Jugoslávie, konaná v listopadu 1943 v bosenském městečku Jajce, na které byla přijata rezoluce stanovující konečnou podobu Jugoslávské federace : „*Jugoslávie bude vybudována na federálním principu, která zajistí úplnou rovnoprávnost pro národy Srbska, Chorvatska, Slovinska, Makedonie, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny*“.¹⁷ Ač v této rezoluci nebyly stanoveny poválečné hranice, stala se důležitým bodem pro budoucí makedonskou státnost, jelikož byla poprvé uznána existence makedonského národa a její rovnoprávné postavení s ostatními státy budoucí Jugoslávie.¹⁸ Usnesení AVNOJ je tak připravilo cestu ke komunistickému režimu v Jugoslávii. Nestalo se tak ale proti vůli obyvatelstva, právě naopak. S tímto usnesením sympatizovala velká část obyvatel, která byla s královstvím zklamána a doufala, že s Titovým hnutím nastane změna k lepšímu.

¹⁷ Macedonia : past and present, Institut of Balkan Studies, Thessaloniki, 1992, s.152

¹⁸ AVNOJ přijal také usnesení, ve kterém se pravilo, že exilová vláda působící v Londýně už nemá žádné pravomoce. Králi Petarovi II. Karadjordjevicovi nebude povolen návrat do země a o osudu království rozhodne po válce referendum. Předsednictvo AVNOJ bylo prohlášeno za nejvyšší mocenský orgán a úlohu vlády převzal nově vytvořený Národní výbor osvobození, v jehož čele stál Tito, který byl současně jmenován Maršálem

1.2. První makedonská státnost

1943 došlo ke vzniku Komunistické strany Makedonie (KPM). První zasedání ÚV KSM se konalo ve dnech 19.-20. března 1943 v Tetovu, v albánské části Makedonie. Druhé zasedání se konalo v den 40. výročí ilidenského povstání, 2. srpna 1943 ve vesnici Oteševo u Prespanského jezera. Na tomto zasedání bylo rozhodnuto o ustavení vrcholného makedonského politického orgánu – Antifašistického výboru národního osvobození Makedonie (ASNOM) a o vytvoření Národně osvobozené armády (NOV).¹⁹ V říjnu 1943 byl vydán Manifest, programový dokument zahrnující charakter a cíle NOV, ve kterém byl apelován důraz na sjednocení všech Makedonců v boji za národní svobodu a jejich právo na vlastní stát v rámci nové Jugoslávie.²⁰

Dne 2. srpna 1944, v den výročí ilidenského povstání, byl v klášteře Svatý Prochor Pčinski založen Antifašistický výbor národního osvobození Makedonie (ASNOM). Celkem se sešlo 114 delegátů, mezi nimiž byli také přítomni dva představitelé Albánců, dva Turci, jeden Srb, jeden Žid a jeden Vlach, což mělo symbolizovat mnohonárodnostní charakter Makedonie a vůli jejích národností žít ve společném státě.²¹ Na svém prvním zasedání ASNOM proklamoval „*před celým světem úplnou svobodu makedonského národa v pevném svobodném makedonském státě*“ a oznamoval, že „*makedonský národ vstupuje jako národně svobodný a rovnoprávný člen do nové, demokratické a federativní Jugoslávie.*“²²

ASNOM přijal na 12 stranách 11 právních aktů. Na svém prvním zasedání vyhlásilo vytvoření Demokratické federativní Makedonie (DFM). Byla vydána Deklarace práv občanů Makedonie, která mj. zahrnovala právo menšin na vlastní národní život. Jako úřední jazyk byla stanovena makedonština.

ASNOM se prohlásil za nejvyšší zákonodárný a výkonný orgán. V praxi byla moc soustředěna v jeho předsednictvu, jehož předsedou se stal Metodij Andonov-Čento.

Konkrétními orgány se stala pověřenectva ASNOM, uspořádána na způsob ministerstev. ASNOM sám sebe považoval za dočasné centrum moci, které má existovat pouze do doby, než se uskuteční volby do Národního shromáždění Makedonie a než bude ustavena řádná vláda.. Část pravomocí týkající se především obrany, zahraniční politiky a financí, převzal prozatím národní parlament Jugoslávie, který tvořil AVNOJ . Tak jako se

¹⁹ Za první předstupeň makedonské armády se považuje prapor Mirče Aceva, založený 18.8.1943, sjednocující partizánské oddíly

²⁰ Hristov, A., The Creation of Macedonian Statehood (1893-1945), Skopje, 1971, s.93-94

²¹ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003, s.200

²² Dobrovský, I., Makedonie : Zrození nebo obrození národa, Boskovice : Albert, 1995, s.45

AVNOJ přetvořil na parlament, tak se i ASNOM proměnil v makedonský parlament. Stalo se tak na jeho třetím zasedání ve dnech 14.-16.dubna 1945, které bylo současně i posledním zasedáním tohoto revolučního orgánu. 16.dubna se ASNOM prohlásil za prozatímní národní shromáždění Makedonie.²³

Předsedou nové lidové vlády Makedonie se stal Lazar Koliševski. Jeho vláda se ve svém programovém prohlášení vyslovila pro „demokratickou federativní Jugoslávii“ a slibovala boj proti všem, kteří neuznají svébytnost makedonského národa.²⁴

31.prosince 1946 přijala Republika Makedonie ústavu, odvozenou od federativní ústavy Jugoslávie, a podle níž byla Makedonie definována jako „lidový stát s republikánskou formou“²⁵. Ústava Lidové republiky Makedonie deklarovala za nejvyšší zákonodárný orgán jednokomorové Národní shromáždění, které jmenovalo vládu a také volilo předsedu, místopředsedu a předsednictvo, které tvořilo kolektivní hlavu státu. Vedle práv a povinností člověka byla deklarována rovnoprávnost žen s muži, práva úplné svobody a rovnoprávnosti národnostních menšin a také zákon o znárodnění.

2.února 1953 byla přijata novela ústavy, ve které byly posíleny pravomoci jednotlivých republik. Změnilo se složení Národní shromáždění, které se mělo skládat ze dvou komor, z Republikového shromáždění, odpovídající dosavadnímu parlamentu a ze Shromáždění výrobců, tvořeného delegáty z jednotlivých odvětví. Ústavní změny znamenalo zavedení referenda.²⁶

Zvýšení pravomocí jednotlivých republik vedly k přijetí nové ústavy v roce 1963. Název Makedonie byl změněn na Socialistickou republiku Makedonie.

V 60. a 70. letech došlo k výraznému nárůstu nacionálních požadavků některých národů, nespokojených s jejich postavením ve federaci. 25.února 1974 byla přijata nová Ústava. Socialistická republika Makedonie byla definována jako stát makedonského národa a albánské a turecké menšiny. Menšinám bylo přiznáno právo vzdělávat se ve svém jazyce a v mezích stanovených zákonem používat svůj jazyk v úředním styku.²⁷

V průběhu komunistického období zažila Makedonie národní obrodu. V Makedonii převládá jednoznačně národní sebeuvědomování bez dřívějšího přiklání k Srbsku nebo Bulharsku. Byla podporována makedonská národní kultura, otevřely se vysoké školy,

²³ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s. 206

²⁴ tamtéž

²⁵ Constitutional History of the Republic of Macedonia in

http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/r1/Fyrom_R1_Cvetkovski.html

²⁶ referendum mohla vyhlásit každá republika, výsledek referenda byl platný, pokud se pro něj vysloví polovina všech oprávněných voličů. In Cabada, L., Dvořáková, V., Komparace politických systémů III, V3E – Fakulta mezinárodních vztahů, Praha, 2000, s.129

²⁷ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s. 243

vědecké instituce. V roce 1945 bylo prosazeno používání spisovného makedonského jazyka na základě nově vytvořené makedonské formy cyrilice. V témže roce bylo založeno Makedonské národní divadlo a rozhlasová stanice Skopje zahájila vysílání v makedonském jazyce. Národní identita byla podpořena také zřízením samostatné autokefální makedonské pravoslavné církve v roce 1967.

1.3. Vztah sousedních států SFRJ k makedonské národnosti a státnosti

Vznikem Makedonské lidové republiky vznikl poprvé v dějinách makedonský stát. S touto skutečností se velmi těžko smiřovalo Řecko a Bulharsko. Oba státy neuznávaly existenci makedonského národa ani makedonského jazyka. Vznik makedonského státu považovaly jen za umělý státní a národní útvar, kterým chtěl Tito potlačit srbský vliv v jugoslávské federaci²⁸. Makedonská otázka nadále, po celé následující období, ovlivňovala vzájemné vztahy Řecka a Bulharska se socialistickou Jugoslávií, jejíž součástí se Makedonie jako federativní republika stala.

1.3.1. Jugoslávsko - bulharské vztahy

Jugoslávsko-bulharské vztahy v poválečném období prošly několika fázemi, od nejužší spolupráce a přátelství až po hlubokou krizi. Na vzájemné vztahy obou států měly velký vliv vztahy mezi Jugoslávií a SSSR. Vždy, když došlo ke zhoršení vztahů mezi Bělehradem a Moskvou, došlo také k zhoršení vztahů mezi Bělehradem a věrným vazalem Moskvou - Sofií.

Bulharská komunistická vláda krátce po skončení války respektovala vznik makedonského státu a zároveň uznala existenci makedonské menšiny na svém území. Dokonce byly v Pirinské Makedonii otevírány školy s makedonským vyučovacím jazykem, začaly vycházet knihy a tisk v makedonštině. Bulharské vedení v čele s Jiřím Dimitrem v dopise Josipu Titovi napsalo, že : „Náš lid co nejvřeleji vítá makedonský lid“²⁹. V dopise dokonce Bulhaři zpytovali svědomí, když přiznali, že jejich velkobulharský šovinismus a politika byly jedním z důvodů rozpoutání neštěstí či katastrof, které postihly Balkán v posledních desetiletích.³⁰

V Bulharsku se také objevila myšlenka připojení Pirinské Makedonie k Makedonské

²⁸ Shea, J., Macedonia and Greece in <http://www.historyofmacedonia.org/MacedonianGreekConflict/shear.html>

²⁹ Dobrovský, I., Makedonie : Zrození nebo obrození národa, Albert, Boskovice, 1995, s.46

³⁰ tamtéž

lidové republice. Toto připojení mělo být provedeno na základě spojenecké smlouvy uzavřené mezi Bulharskem a Jugoslávií. Ve smlouvě se počítalo s tím, že by oba státy byly v budoucnu spojeny ve federaci a také měly být vytvořeny podmínky pro vznik bezcelního styku mezi „novou“ Makedonií a Bulharskem, tak jak existují mezi republikami socialistické Jugoslávie. Kamenem úrazu celé koncepce však byl rozdílný pohled obou států. Jugoslávie nebyla tolik ochotna uzavřít federaci s Bulharskem, ale měla představu o vstupu Bulharska do socialistické Jugoslávie jako svazové republiky, které by tak získalo stejný statut jako Srbsko, Chorvatsko, Makedonie atd.. Tuto představu Bulharsko ze strachu před pohlcení Jugoslávií odmítalo. Ač se obě strany dohodly na rychlé spolupráci, jednání defacto skončila.³¹

Velkým zastáncem co nejrychlejšího vytvoření společné federace byl Stalin, protože v Bulharsku viděl nástroj vměšování sovětské politiky do vnitřních záležitostí Jugoslávie. Josip Tito však tento Stalinův záměr dešifroval a rázně se proti vytvoření federace s Bulharskem postavil. Tím se také postavil proti Stalinovi, což nakonec vedlo k roztržce mezi Jugoslávií a východním blokem.³²

Situace se výrazně změnila a dosavadní jugoslávsko-bulharské přátelské vztahy se dostaly na bod mrazu. Bulharská komunistická strana v roce 1948 prohlásila, že federace jižních Slovanů s FLR Jugoslávie není možná, protože Jugoslávie není věrná společné socialistické frontě. Bulharská vláda začala prosazovat tezi, že makedonské obyvatelstvo v pirinské oblasti se nechce odtrhnout od Bulharska a připojit se k Makedonské lidové republice. Bulharská politika se vůči Jugoslávii a Makedonii vyznačovala častými výpady, urážkami a obviňováním ze zrady. Zároveň hájila tezi o utlačování makedonské obyvatelstva v Jugoslávské Makedonii. Bulharský tisk psal o „zotročení“ Makedonie a o Titově asimilační politice vůči Makedoncům.³³

Po roce 1955 se nakrátko vzájemné vztahy zlepšily, což se také odrazilo v bulharském vztahu k Makedonii. Bulharská vláda povolila při sčítání lidu zavést pro Makedonce zvláštní kolonku. Obyvatelstvo v Pirinské Makedonii se tak mohlo samo rozhodnout, zda se považuje za Bulhary či Makedonce³⁴.

Od druhé poloviny 50. let až do 70. let 20. století se vzájemné vztahy opět ocitly na bodu mrazu a opět na tom mělo vliv zhoršení jugoslávsko-sovětských vztahů. Jugoslávie

³¹ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003, s.218-219

³² tamtéž, s.219

³³ Dobrovský, I., Makedonie : Zrození nebo obrození národa, Albert, Boskovice, 1995, s.48

³⁴ V Pirinské Makedonii se z 281015 obyvatel prohlásilo za Makedonce 178062 osob, zbývající počet tvořily osoby prohlašující se za Bulhary in Rychlík, J., Dějiny Makedonie, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003, s. 237

odsoudila sovětskou intervenci v Maďarsku v roce 1956 a také vpád do Československa v roce 1968. Následné zhoršení vztahů s Jugoslávií bylo pro bulharské představitele impulsem k dalším výpadům vztahujícím se k makedonské otázce. Mezi oběma státy začala další etapa vzájemných obviňování. Sofie odmítala uznat existenci makedonské menšiny v Bulharsku, ale fakticky odmítala uznat existenci makedonského národa vůbec. Na druhé straně Jugoslávie obviňovala Bulharsko z porušování práv makedonské menšiny.

Vzájemné vztahy se začaly zlepšovat až v 70. letech, makedonská otázka ustoupila do pozadí, ale vyřešena nebyla.

1.3.2. Jugoslávsko-řecké vztahy

Také postoj Řecka k nově vzniklé Makedonské lidové republicky byl negativní. Řecko i nadále pokračovalo ve své politice odmítající uznat existenci makedonského národa. Pro Řecko Makedonci nikdy neexistovali, protože v opačném případě by museli uznat existenci Makedonců, žijících na jejich území a to pro zemi, která zastávala tvrdou asimilační politiku vůči menšinám, nepřipadalo v úvahu. Svým postojem k makedonskému obyvatelstvu na svém území, se Řecko dostalo do diplomatického konfliktu s Jugoslávií.

Osud přibližně 250 tisíc obyvatel makedonské menšiny v Řecku byl ovlivněn občanskou válkou v letech 1946 – 1949. Proti sobě na jedné straně bojovala levice pod vedením komunistické strany Řecka, kontrolující severní území, a na straně druhé pravicová monarchistická vláda podporovaná Velkou Británií. K levicovým silám se hlásila i většina zdejších Makedonců. Jedním z důvodů pro účast makedonského obyvatelstva v občanské válce, byla touha rozvíjet svou národní kulturu, vzdělání a používání vlastního jazyka. Řecká komunistická strana propagovala myšlenku, že národnostní menšiny mají stejná politická a občanská práva rozvíjet národní kulturu, jazyk, náboženství..atd. Na území ovládaném levicí byly poprvé na území Řecka zakládány školy s makedonským vyučovacím jazykem, lidé mohli svobodně mluvit makedonsky, vycházel tisk v makedonštině. Na druhé straně, pravice odmítala jakoukoliv zmínku o makedonské menšině na řeckém území a tvrdila, že v Řecku žije pouze „slavofonní“

obyvatelstvo, tj. Řekové, kteří hovoří slovansky.³⁵

V srpnu 1949 byli řečtí komunisté poraženi. Osud Makedonců žijících v severním Řecku byl tak zpečetěn. Pravicová vláda pokračovala ve tvrdé asimilační politice s cílem odsunout „Slavomakedonce“ z území Řecka, které zároveň ztotožňovali jak s komunisty, tak se zrádci a kolaboranty. Proto byli vystěhováni ze svých domovů a rozšířeni po celém Řecku. Používání makedonského jazyka bylo zakázané a kdo porušil zákaz, byl považován za protistátní živel. Na území Egejské Makedonie podporoval režim řeckou kolonizaci. Tato asimilační politika měla za následek, že z Řecka emigrovalo na několik desítek tisíc Makedonců do zemí východní Evropy, zámoří a Austrálie.

³⁵ Dobrovský, I., Makedonie : Zrození a obrození národa, Albert, boskovice, 1995, s. 54

2. Proces osamostatnění Makedonie

Vznik samostatné Republiky Makedonie je třeba posuzovat v rámci rozpadu Svazové federativní republiky Jugoslávie, který byl způsoben několika faktory. 4.května 1980 zemřel jugoslávský prezident Josip Broz Tito. Toto datum představuje jakýsi symbolický mezník v dosavadní existenci společného jugoslávského státu. Jugoslávie ztratila jednotící prvek a vůdčí osobnost, která dokázala sjednotit národy s různou mentalitou, náboženským vyznáním a historií v jeden celek. Po jeho smrti se už nenašla podobná autoritativní osobnost pro vedení státu a Titovy kompetence přešly na kolektivní orgán předsednictva Komunistické strany Jugoslávie, které každý rok volilo ze svého středu předsedu, přičemž byla zachována zásada střídání vedení jednotlivých republik a autonomních provincií.³⁶

Již na konci Titova života upadala Jugoslávie do hluboké hospodářské krize, projevující se především velkou zadlužeností, růstem inflace a nezaměstnaností. Tato krize, která naplno propukla v polovině 80. let a zpočátku měla politický charakter, přerostla časem v konflikt mezi národy, který vyvrcholil na počátku 90.let v rozpad federativní Jugoslávie³⁷. Velký vliv na rozpad Jugoslávie nesl srbský nacionalismus v čele s ambiciózním komunistickým funkcionářem Slobodanem Miloševićem, který se snažil získat pro své rodné Srbsko více pravomocí a ekonomických výhod na úkor jiných republik.

V letech 1989-1990 jednotlivé republiky novelizovaly ústavu z roku 1974, novelizace vedly ke zrušení vedoucí úlohy komunistické strany a daly prostor pro vznik politických stran a umožnily vypsání svobodných voleb. Další vývoj a politickou iniciativu postupně přebírali reprezentanti nově se formujících národních elit.³⁸

2.1. Situace v Makedonii během rozpadu Jugoslávské federace

Ke změně politické situace došlo také v Makedonii. Zemi zachvátila vlna demonstrací ve jménu nacionalismu, nejen na straně etnických Albánců, ale také ze strany Makedonců. V říjnu 1989 probíhaly ve Skopje, poprvé od roku 1940, silné protivládní demonstrace pod hesly „Znovusjednocení Makedonie“ nebo „Soluň je naše“.³⁹

³⁶ Makedonie předsedala 2x - od 4.5.1980 do 15.5.1980 stál v čele Lazar Kolisevski a od 15.5.1987 do 15.5.1988 Lazar Mojsov

³⁷ Rozpad Jugoslávie je tedy úzce spojen s národnostní emancipací. Tomuto problému se podrobněji věnují Stephan, A., Linz, J.,J. ve své knize Problems of Democratic Transition and Consolidation : Southern Europe, South America and Post-Communist Europe, Baltimore, USA, 1996

³⁸ Nálevka, V., Světová politika ve 20. století II, Nakladatelství Aleš Skřivan ml., Praha 2000, s.246

³⁹ Pettiffer, J., The New macedonian question, Hampshire, 2001, s. 236

Makedonský nacionalismus se také projevil v květnu 1989, kdy makedonský parlament pozměnil první článek ústavy a označil Makedonii za „národní stát makedonského lidu“ aniž by přidal jakoukoli zmínku o národnostních menšinách Albánců, Turků a ostatních národností, žijících na jejím území.⁴⁰ Další ústavní změny přijaté v letech 1989-1990 vedly ke vzniku vícestranického systému, který se začal formovat již počátkem roku 1990 ve formě nacionálně orientovaných hnutí a politických stran.

4.února 1990 bylo ustanoveno Hnutí všemakedonské akce (MAAK), kriticky se vyjadřující vůči Bulharsku a Řecku kvůli postavení makedonské menšiny na jejich území. Mnohem více radikálnější nacionalistickou stranou se stala pravicová strana VMRO-DPMNE, která vznikla jako protiváha komunistického režimu a snažila se vyprovokovat nesnášenlivost proti srbskému obyvatelstvu. Na novou situaci zareagovala Komunistická strana Makedonie, která se zreformovala na Sociálně demokratickou stranu Makedonie (SDSM). Na situaci zareagovali také etničtí Albánci a založili Stranu Demokratické prosperity (PDP).

Datum konání prvních svobodných voleb do Národního shromáždění byl stanoven na 11. listopadu 1990. Volby se konaly na základě dvoukolového většinového systému. V nich zvítězila pravicová VMRO-DPMNE, následována postkomunistickou SDSM a PDP etnických Albánců. Na základě výsledků bylo vytvořeno nové Národní shromáždění, které na svém prvním zasedání 25.ledna 1991 přijalo „Deklaraci o suverenitě Republiky“, zdůrazňující právo na sebeurčení republiky a možnost vystoupení z jugoslávské federace.⁴¹ 27.ledna 1991 byl Národním shromážděním zvolen prezidentem Kiro Gligorov, člen SDSM, který v dobách SFRJ zastával řadu vysokých stranických a státních funkcí.

V tomto období makedonská reprezentace, v čele s Kiro Glogorovem, prozatím neuvažovala o vystoupení z jugoslávské federace, dávala přednost udržení určité podoby Jugoslávie. Obávali se, že by se Makedonie mohla po rozpadu federace stát minulostí. Makedonie je obklopena státy, které si vůči ní činily jisté teritoriální nároky, a federace pro ni znamenala garanci národní suverenity. Jelikož patřila mezi nejhudší republiky federace, nemohla by se při osamostatnění spolehnout ani na své hospodářství⁴². Také více než polovina obyvatel se stavěla proti vystoupení z federace. V dubnu 1991 se konal

⁴⁰ Poulton, H., *Who are the Macedonians?*, London 1995, s.172

⁴¹ Trkovská, J., *Makedonie – vznik státu, politický vývoj*. In http://euroasia.euweb.cz/1-2001_ba_trkovska.htm

⁴² Převážně zemědělská Makedonie se na celkové produkci federativní Jugoslávie podílela pouhými 5 %, země se na konci 80. let ocitla v hospodářské krizi, celková výroba stagnovala, inflace dosáhla 350 procent a nezaměstnanost vzrostla na 12 %.

průzkum veřejného mínění, ve kterém se přes 60% populace vyjádřilo pro společenství suverénních států. Jediní stoupenci VMORO se vyjádřili pro možnost nezávislosti státu se všemi jeho aspekty.⁴³

Kiro Gliogorov našel pro snahu k udržení určité formy federace spojence v osobě bosenského prezidenta Aliji Izetbegovice. Spolu svolali na 6. června 1991 jednání všech republikových prezidentů Jugoslávie, kde jim předložili návrh mírového řešení jugoslávské krize. Ve svém návrhu se vyjádřili pro vznik Jugoslávie jako svazu suverénních států, který by fungoval na principu rovnosti a spolupráce a který by zahrnoval společnou armádu, měnu a zahraniční politiku.⁴⁴ Tento plán byl ostatními stranami smeten ze stolu. 25.června 1991 vystoupilo Chorvatsko a Slovinsko z federace a situace se radikálně změnila. V nové zbytkové Jugoslávii, která byla už tvořena jen Srbskem, Černou Horou, Makedonií a Bosnou a Hercegovinou, se pro Makedonii zúžila perspektiva dalšího vývoje. Následná srbská agrese vůči Chorvatsku a Slovinsku ukončila všechny naděje na mírové řešení situace. Makedonská politická reprezentace se musela rozhodnout. Měla dvě alternativy. První představovala určité soužití s republikami zbytkové Jugoslávie, druhá vystoupení z federace a vyhlášení nezávislosti. První možnost by pro Makedonii představovala určité riziko. V takovém svazku by po boku Srbska hrála slabšího partnera, což by bylo pro Makedonii nepřijatelné. Srbské vedení v čele s Slobodanem Miloševićem se snažilo redukovat kompetence ostatních federálních jednotek. Část srbské reprezentace se snažila zpochybnit makedonskou státnost - Makedonii nazývali Jižním Srbskem či Vardarskou Bánovinou. Např. lídr Srbské radikální strany, Vojislav Šešelj, prohlásil, že pouze tři státy budou tvořit Jugoslávii : velké Srbsko, menší Chorvatsko a ještě menší Slovinsko. Makedonci a Černohorci jsou fiktivními národy, proto patří pod Srbsko.⁴⁵ Další riziko pro Makedonii by představovalo její zatažení do ozbrojeného konfliktu, kterého se vůbec nechtěla účastnit.

2.2. Vyhlášení nezávislosti

Makedonská reprezentace se pod tlakem těchto okolností rozhodla, že bude lepší federaci opustit. 25.června přijal parlament „Deklaraci o svrchovanosti Makedonie“, v níž se

⁴³ Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillian Press, Hampshire, 2001, s. 33

⁴⁴ Rychlík, J., *Dějiny Makedonie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s.252

⁴⁵ II. Ethnic Serbs in Macedonia 1991-1999: From Unstable Peace to Uneasy Settlements in : www.usc.edu/dept/LAS/ir/cis/cews/database/Macedonia/macedonia.pdf

rozhodl pro územní nezávislost a zároveň přijal usnesení o konání referenda, ve kterém se lidé vyjádří buď pro zachování určité formy federace nebo dají přednost nezávislosti. 6. srpna 1991 se parlament usnesl o vypsání referenda na neděli 8. listopadu 1991. Makedonská reprezentace se obávala, že by souhlas s vystoupením z federace a vyhlášení úplné nezávislosti nemusel získat potřebnou většinu, proto byla otázka formulována : „Jste pro nezávislý Makedonský stát“ s dodatkem „s právem spojit se s ostatními jugoslávskými státy?“⁴⁶ Touto formulací otázky si Makedonie ponechala „otevřená dvířka“ pro další případné jednání se zbytkovou Jugoslávií. Výsledek byl velice jasný. Referenda se účastnilo 71,9 % oprávněných voličů, z nichž 95,1 % se vyslovilo kladně. Albánská a srbská populace v Makedonii referendum bojkotovala. Na základě výsledků referenda vydalo 17. září 1991 Národní shromáždění Prohlášení nezávislosti, ve kterém konstatovalo, že se občané Republiky Makedonie vyjádřili pro vytvoření nezávislého státu. Poté byl ve spěchu vypracován návrh nové ústavy, která byla dostatečnou ústavní většinou schválena 17. listopadu 1991. Oficiálním uveřejněním 20. listopadu 1991 se stala Ústava Republiky Makedonie účinnou.⁴⁷ V Preambuli Ústavy Republiky Makedonie se parlament usnesl na následujícím znění : „ *Vycházeje z historického kulturního, duchovního a státního dědictví makedonského lidu a jeho po staletí trvajících boje za národní a sociální svobodu a za vytvoření vlastního státu, obzvláště však ze státoprávních tradic Republiky Kruševo a historických usnesení ASNOM a ústavně právní kontinuity makedonského státu jako suverénní republiky ve Federativní Jugoslávii, ze svobodně vyjádřené vůle občanů Republiky Makedonie v referendu z 8. září 1991, jakož i z historické skutečnosti, že Makedonie je konstituována jako národní stát makedonského lidu, v němž je zaručena úplná občanská rovnoprávnost a trvalé soužití makedonského lidu s Albánci, Turky, Vlasy, Rómy a ostatními národnostmi žijícími v Republice Makedonie, a s cílem konstituovat Republiku Makedonie jako suverénní a samostatný a jako občanský a demokratický stát, zřídit a vybudovat panství práva jako základní systém moci, garantovat lidská práva, občanské svobody a národní rovnoprávnost, zaručit mír a soužití makedonského lidu s národnostmi žijícími v Republice Makedonie, zaručit sociální spravedlnost, hospodářský blahobyt a pokrok osobního a veřejného života.*“⁴⁸

⁴⁶ Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillan Press, Hampshire, 2001, s. 222-223

⁴⁷ Jirásková, V., Pavlíček, V. a kol., *Transformace ústavních systémů střední a východní Evropy*, Praha 2001, s. 193

⁴⁸ tamtéž, s. 197

2.3. Problém mezinárodní uznání

Po vyhlášení nezávislosti makedonská reprezentace soustředila svou pozornost k získání mezinárodnímu uznání. Vzhledem k tomu, že makedonské reprezentaci chyběla ucelená zahraničně politická koncepce, iniciativy se chopil respektovaný prezident Kiro Gligorov. Již na počátku prosince 1991 zahájil kampaň za mezinárodní uznání a spolu s Bosnou a Hercegovinou, Chorvatskem a Slovinskem formálně požádal o mezinárodní uznání.

Vládám všech zemí světa a mezinárodním organizacím zaslal speciální žádost, ve které je žádal o mezinárodní uznání Republiky Makedonie a zároveň o navázání diplomatických vztahů. Stejný akt provedl také ministr zahraničí Denko Maleski. Kiro Gligorov zároveň ve speciální žádosti nepřímo varoval mezinárodní společenství, že neúspěch diplomatického uznání Makedonie může mít nepříznivé následky pro mír a stabilitu v celém regionu.⁴⁹

Evropské společenství sledovalo dění v Jugoslávii a již v září 1991 ustavilo arbitrážní tzv. Badinterovu komisi.⁵⁰ Tato komise na základě přijaté „Deklarace o kritériích pro uznání nových států ve Východní Evropě a SSSR“, z prosince 1991, stanovila podmínky, za kterých uzná nezávislost bývalých jugoslávských republik. Za hlavní kritéria bylo považováno dodržování lidských práv, práv menšin a to, že souhlas o nezávislosti musí být v jednotlivých republikách potvrzen v referendu. Komise si za datum rozhodnutí stanovila 15. leden 1992. 19. prosince Makedonie podpořila své úsilí o diplomatické uznání přijetím „Deklarace pro mezinárodní uznání makedonské republiky jako suverénního a nezávislého státu“, ve které se zavázala přijmout závazky a kritéria vyžadovaná se strany Evropského společenství.⁵¹

2.3.1. Postoj řecké diplomacie

Již od na začátku existence samostatného státu se Makedonie potýkala s problémy. S existencí samostatného státu se nedokázalo smířit Řecko, disponující právem veta v ES. V prosinci 1991 se rezolutně postavilo proti mezinárodnímu uznání Makedonie a stanovilo podmínky, za kterých bylo ochotno jednat o jejím uznání. Řecká strana vznášela největší výhrady vůči názvu státu. Argumentovala tím, že si Republika Makedonie přivlastňuje jméno, které je spjato s řeckými dějinami, ale i se současným

⁴⁹ Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillian Press, Hampshire, 2001, s.207

⁵⁰ komise byla tvořena pěti státy ES – Německem, Francií, Velkou Británií, Itálií a Nizozemskem, předsedou se stal bývalý francouzský ministr spravedlnosti Robert Badinter

⁵¹ Rychlík, J., *Dějiny Makedonie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003, s.256

Řeckem (provincie na severu země nese název Makedonie). Zároveň podezíralo Makedonii, že má vůči němu teritoriální ambice. Poukazovala na to, že v prvních svobodných volbách zvítězila pravicová nacionalistická strana VMRO-DPMNE, jejíž radikální křídlo snilo o Velké Makedonii s hlavním městem v Soluni. VMRO-DPMNE zároveň vydala do oběhu mapu, na které byla severní provincie Řecka zakreslena jako součást Velké Makedonie.⁵² Z tohoto důvodu Řecko požadovalo, aby se Makedonie zavázala, že si vůči své sousední zemi nečiní územní požadavky. Jako další podmínku si Athény stanovily, že Makedonie musí souhlasit s tím, že v Řecku neexistuje žádná makedonská menšina.⁵³ V tomto případě Řecko poukazovalo na článek 49 Ústavy Republiky Makedonie : *„Republika pečuje o postavení a práva příslušníků makedonského lidu v sousedních zemích a o vysídlence z Makedonie, podporuje jejich kulturní rozvoj a pomáhá vztahům k nim“*.⁵⁴

Evropské společenství vyšlo Řecku vstříc a ještě v prosinci 1991 požadovalo po Makedonii ústavní záruky, že nemá žádné územní požadavky vůči sousedním státům.

Makedonie se okamžitě snažila situaci řešit. Již v lednu 1992 makedonský parlament schválil novely článku 3 a 49 Ústavy Republiky Makedonie. První ústavní dodatek se týkal územních nároků a způsobu změny státní hranice. Dodatečně bylo schváleno, že : *„Hranice Republiky Makedonie může být měněna jen v souladu s ústavou, na základě principu dobrovolnosti a v souladu se všeobecně uznávanými mezinárodními normami. Republika Makedonie nemá žádné územní nároky vůči sousedním státům.“*⁵⁵ Ve druhém dodatku se makedonský parlament vyjádřil k postavení a právům makedonských menšin v zahraničí, ve kterém se usnesl, že : *„Republika se při tom nevměšuje do suverénních práv jiných států a do jejich vnitřních záležitostí.“*⁵⁶

11. ledna 1992 vyjádřila své stanovisko arbitrážní Badinterova komise. Ve své zprávě pozitivně ohodnotila Makedonii a Slovinsko, že jako jediné země z bývalých jugoslávských republik splňují podmínky stanovené pro mezinárodní uznání. Co se týče změny názvu státu, komise prohlásila, že z názvu státu nevyplývají žádné teritoriální

⁵² Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillan Press, Hampshire, 2001 s.41

⁵³ Řecko se obávalo, že uznáním Makedonie jako samostatného státu by se mohlo povzbudit emancipační úsilí makedonské minority v Řecku, která byla vystavena asimilačnímu tlaku. Kdyby Řecko uznalo existenci samostatné Makedonie, muselo by revidovat svůj dosavadní postoj. .In Šesták, M., *Dějiny jihoslovanských zemí*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998, s. 650

⁵⁴ Jirásková, V., Pavlíček, V., *Transformace ústavních systémů střední a východní Evropy*, Praha 2001, s.202

⁵⁵ tamtéž, s. 197

⁵⁶ tamtéž, s.202

nároky.⁵⁷ Proto doporučila Evropskému společenství, aby tyto dvě země byly mezinárodně uznány a své stanovisko zveřejnila 15. ledna 1991.

Řecko se rozhodlo využít své právo veta a na základě řeckého nátlaku se Evropské společenství rozhodlo Makedonii mezinárodně neuznat. Místo Makedonie bylo vedle Slovinska mezinárodně uznáno Chorvatsko, ač nespĺňovalo kritéria formulovaná arbitrážní komisí. Toto rozhodnutí vyvolalo v Makedonii šok a velké zklamání. Přestavitele makedonské politické reprezentace byli ze strany Evropského společenství uklidňováni, že vyřešení celé záležitosti se posune pouze o několik týdnů.⁵⁸

Řecká zahraniční politika prozatím dosáhla úspěchu a nadále se stavěla proti mezinárodnímu uznání státu pod názvem „Makedonie“. Vedle politického vydírání přišlo s ekonomickým nátlakem. V únoru 1992 Řecko zablokovalo jižní hranice Makedonie. Makedonie byla odříznuta od přístavu Soluň, přes který směřovala velká část makedonského importu. Pro Makedonii mělo embargo ničivý ekonomický dopad. Po čtyřech měsících bylo nakonec na nátlak Evropského společenství odvoláno.

Řada diplomatů se pokoušela vyřešit situaci kolem názvu republiky a snažilo se nalézt řešení vhodné pro obě strany. Navrhovali několik kompromisních řešení, např. „Slavomakedonie“, „Republika Skopje“, „Vardarská republika“ či „Nová Makedonie“.⁵⁹ Makedonie ale dala jasně najevo, že se řeckému diktátu v tomto bodě nehodlá podřídít.

Evropské společenství se nadále snažilo celý spor řešit. V květnu 1992 se konalo jednání v Bruselu, na kterém došlo k usnesení, že Makedonie bude uznána pod jménem, které bude přijatelné pro všechny strany. O měsíc později, 27. června 1992, státy Evropského společenství dokonce přijaly deklaraci, ve které se zavázaly, že tuto republiku uznají pouze pod názvem, který nebude obsahovat slovo „Makedonie“.⁶⁰

V srpnu 1992 Makedonie zvolila jako svou vlajku tzv. Verginské slunce. Řecké diplomacii se nelíbilo, že by Makedonci na svou vlajku umístili slunce, symbol Makedonské říše, který byl nalezen v Řecku na hrobce Filipa Makedonského. Proto své požadavky rozšířilo i na změnu vlajky.

Řecku se ale nepodařilo Makedonii zatlačit do úplné izolace. Prezident Kiro Gligorov požádal o mezinárodní uznání OSN. Začalo vyjednávání, ve kterém šlo také o to, pod jakým jménem by mohla být Makedonie přijata do OSN. V únoru 1993 byl

⁵⁷ Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillian Press, Hampshire, 2001, s.208

⁵⁸ tamtéž, s.211

⁵⁹ Šesták, M., *Dějiny jihoslovanských zemí*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998, s.657

⁶⁰ Pettiffer, J., *The New Macedonian Question*, Palgarve-MacMillian Press, Hampshire, 2001, s.212

zprostředkovatelskou skupinou EU dohodnut kompromis, aby byla Makedonie přijata pod názvem „Bývalá jugoslávská republika Makedonie“ (FYROM). K tomu došlo 8. dubna 1993 a Makedonie byla přijata jako 181. člen OSN. Řecko přeci jen dosáhlo určitého úspěchu. Prosadila, že Makedonie byla jako první země v dějinách OSN přijata pod provizorním názvem a že před budovou organizace v New Yorku nebude vlát vlajka FYROM,⁶¹ o jejíž podobu se vedl mezi oběma státy neustálý spor.

Tím, že Makedonie byla přijata do OSN (i když pod provizorním názvem) se ji otevřely dveře do dalších mezinárodních organizací o které usilovala.⁶² Za další cíl si kladla zlepšení vztahů s Řeckem. Zpočátku nebylo jednání úspěšné. Když Řecko zjistilo, že ve svém postoji ztrácí ve světě podporu, zachovalo se vůči Makedonii dosti nekompromisně. V lednu 1994 uzavřelo svůj konzulát v hlavním městě Makedonie, ve Skopje, a v únoru vyhlásilo další embargo vůči Makedonii.

Ke zlepšení vztahů mezi oběma státy došlo až na podzim roku 1995. V New Yorku se 13. září 1995 obě země, za pomoci amerického diplomata Richarda Holbrooka, po dlouhých vyjednáváních dohodly na uklidnění svých vztahů. Prozatímní dohodu o řešení vzájemných sporů podepsali ministři zahraničních věcí K.Papulias a S.Crvenkovski. Řecko se v dohodě zavázalo uznat Makedonii pod názvem FYROM, uznat vzájemné hranice a do jednoho měsíce odvolat embargo. Makedonie na oplátku slíbila, že nebude vůči Řecku vystupovat s územními nároky, angažovat se na ochranu makedonské menšiny v Řecku a že pozmění státní symboly. Smlouva s Řeckem vstoupila v platnost 13. října 1995 a dva dny poté Řecko odvolalo blokádu. Současné vztahy mezi oběma státy jsou normalizovány. Mezi oběma státy se rozvíjí ekonomické vztahy, Řecko patří mezi přední zahraniční investory Makedonie. Na mezinárodní půdě vyjádřilo Makedonii podporu v jejím úsilí připojit se k Evropské Unii a vstupu do NATO. Spor o název Makedonie je jediným doposud nevyřešeným problémem mezi oběma státy.

2.3.2. Postoj ostatních států

Řecku se přes veškeré úsilí nepodařilo dostat Makedonii do mezinárodní izolace. Makedonie si ve své zahraniční politice mj. kladla za cíl vytvořit přátelské diplomatické vztahy se svými sousedními státy. V únoru 1992 byla bez problémů diplomaticky uznána

⁶¹ Šesták, M., Dějiny jihoslovanských zemí, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998, s.657

⁶² 1995 se stala členem OBSE, Rady Evropy a s NATO uzavřela dohodu v rámci programu „Partnerství pro mír“

Chorvatskem, Slovinskem a Bosnou a Hercegovinou. K mezinárodnímu uznání se v únoru také připojilo Turecko.

Makedonie našla velkého spojence v Bulharsku, které jako první země na světě diplomaticky uznala vznik samostatného makedonského státu po rozpadu bývalé SFR Jugoslávie. 15. ledna 1992 oznámilo, že bez ohledu na stanovisko Řecka a Evropského společenství uzná Makedonii pod stávajícím názvem a je připraveno s ní navázat diplomatické vztahy. Uznání samostatnosti Makedonie bylo taktickým krokem ze strany Bulharska. Bulharsko vycházelo z koncepce, že Makedonci jsou součástí bulharského národa, mají společné dějiny, jazyk, náboženství a nyní po rozpadu SFRJ nastala nejvhodnější příležitost pro připojení Makedonie k Bulharsku.⁶³ (Idea připojení Makedonie k Bulharsku však nenašla v makedonské společnosti téměř žádnou odezvu). Díky této koncepci neproběhlo diplomatické uznání úplně bez problémů. Bulharsko sice uznalo Makedonii jako samostatný stát, ale odmítlo uznat existenci makedonského národa a makedonského jazyka. Bulharský prezident Želju Želev se v interview pro časopis Die Deutsche Zeitung vyjádřil : „*Bulharsko uznává makedonský stát, ale neuznává makedonský národ, protože tento národ byl uměle vytvořen Kominternou pro určité politické cíle.*“⁶⁴ Dokonce až do roku 1999 vedla bulharská strana mezistátní korespondenci s Makedonií v bulharštině, čímž existenci makedonského jazyka nepokrytě zpochybňovala. Kvůli neuznání makedonského jazyka bulharskou stranou došlo v dubnu 1994 k diplomatické roztržce. Při oficiální návštěvě Bulharska odmítl Kiro Gligorov podepsat oficiální dokumenty o spolupráci, protože nebyly vyhotoveny v makedonském jazyce.⁶⁵

Problém s diplomatickým uznáním měla Makedonie i se Srbskem, resp. se Svazovou republikou Jugoslávie. Srbsko se stavělo proti vystoupení Makedonie z federace, považovalo Makedonce za jižní větev Srbů a počítalo se začleněním Makedonie do Velkého Srbska. Nastala opačná situace než s Bulharskem. Srbsko na rozdíl od Bulharska uznalo existenci makedonského národa, ale neuznalo Makedonii jako stát. Změna nastala po podepsání Daytonských dohod. 8. dubna 1996 byla uznána samostatnost Makedonie ze strany SRJ a byly navázány diplomatické styky mezi oběma státy. To ale neznamenalo, že mezi Makedonií a Srbskem byly do té doby vztahy úplně přetřhány.

⁶³ Šmíd, T., Zahraniční a bezpečnostní politika Makedonie in Stýskalová, V., Zahraniční a bezpečnostní politika vybraných zemí Balkánu, MPU, MU Brno, 2004, s. 62

⁶⁴ Todorov, V., The conflict in Macedonia_Hypotheses for Development in http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/issue_6/todorov.part1.eng.asp

⁶⁵ Šesták, M., Dějiny jihoslovanských zemí, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998, s.651

Naopak. Mezi oběma státy probíhaly čilé obchodní styky, které nenarušilo ani vyhlášení sankcí vůči SRJ. Makedonie formálně přizpůsobila svou politiku postoji velmocí, ale jelikož neměla zájem ani na zhoršení vztahů se SRJ, tak defacto sankce nerespektovala. Dokonce objem obchodu mezi oběma zeměmi vzrostl a Makedonie se stala hlavním dodavatelem zboží a surovin pro SRJ. Makedonie ze sankcí proti SRJ profitovala i jinak. Přesvědčovala mezinárodní společenství, že účast na sankcích ji způsobuje ekonomické ztráty a žádala o hospodářskou pomoc a o nátlak na ukončení řecké blokády. Západní mocnosti požadavky akceptovaly a vyčlenily pomoc, stejně jako začaly vyvíjet tlak na Řecko.⁶⁶

V dubnu 1993 uznala Makedonii i Albánie. Na rozdíl od Srbska a Bulharska, nečinila žádné problémy s mezinárodním uznáním. Makedonce uznala jako národ a Makedonii jako samostatný stát, ale pouze pod provizorním názvem FYROM. Samozřejmě zaměřila svou pozornost k albánské menšině žijící na makedonském území a neodpustila si kritizovat postavení etnických Albánců v západní Makedonii. V roce 1996 přijal albánský parlament rezoluci o postavení Albánců v Makedonii, požadující více práv. Makedonská reprezentace se proti této rezoluci ohradila, považovala to za vměšování do vnitřních záležitostí státu a poukázala na skutečnost, že Albánie neudělala od roku 1990 žádný pokrok v otázce postavení makedonské menšiny ve své zemi.⁶⁷

Průlom ve zlepšení mezinárodního postavení nastal ještě před přijetím Makedonie do OSN rozhodnutím Ruské federace, která je členem Rady bezpečnosti OSN, uzнат Makedonii pod jejím ústavním jménem 5.srpna 1992.

V prosinci 1993 byla Makedonie uznána pod názvem FYROM šesti státy Evropské Unie – Velkou Británií, Francií, Německem, Itálií, Dánskem a Nizozemskem. Příkladu brzy následovaly další státy včetně USA. V dubnu 1992 odpověděl prezident USA George Bush st. na žádost K. Gligorova o mezinárodní uznání, že vláda USA si přeje navázat přátelské vztahy. Nešlo sice o diplomatické uznání, ale dopisem od amerického prezidenta byl dán jasně najevo nesouhlas s řeckou politikou. USA oficiálně uznaly Makedonii pod provizorním názvem FYROM 8. dubna 1994 a v červenci 1997 bylo otevřeno americké velvyslanectví ve Skopje. V červnu 2003 vyvolaly USA na řecké straně pobouření, když použily název „Makedonie“ v dohodě uzavřené s Republikou

⁶⁶ tamtéž, s.652

⁶⁷ Ženíšek, M., Příběh zvaný Makedonie, in Mezinárodní politika, vol 1, 2002, s.35

Makedonie. Po diplomatické zásahu šefa řecké diplomacie americké ministerstvo zahraničí uvedlo, že název Makedonie použitý v dohodě je neformální a že nejde o uznání této země pod tímto názvem. Situace se změnila o rok později. 4. listopadu 2004 Washington diplomaticky uznal Makedonii pod názvem Republika Makedonie.⁶⁸ Po ukončení mezinárodní izolace svůj postoj začaly měnit další státy, a dodnes uznalo Makedonii přes 100 zemí světa pod jejím ústavním názvem.

⁶⁸ http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?r=zahranicni&c=A041104_155504_zahranicni_an

3.Otázka albánského etnika

Od počátku vyhlášení nezávislosti se Makedonie nepotýkala jen s problémy mezinárodního uznání. Velmi citlivou otázkou představovalo postavení albánské menšiny, která kompaktně osídluje západ a severozápad Makedonie při hranicích Kosova a Albánie. Soužití obou etnik, plné vzájemné nedůvěry, obav a převládajícího pocitu ohrožení zapříčinilo, že Makedonci a Albánci žili vedle sebe po dlouhá léta jakoby ve dvou rozdílných světech. A bylo zřejmé, že problematický vztah albánské menšiny k Makedoncům a naopak, bude mít vliv na vnitropolitický vývoj samostatné Makedonie.

Je nutné podotknout, že na vzrůstajícím nacionalismu etnických Albánců, v druhé polovině 20.století, měla velký vliv situace v sousedním Kosovu. Mnoho makedonských Albánců se demonstracemi snažilo podpořit nacionalistické požadavky kosovských Albánců, např. v roce 1968 na demonstraci v Tetovu požadují připojení albánské části Makedonie ke Kosovu, které by poté mělo získat status sedmé jugoslávské republiky.⁶⁹ Komunistická strana Makedonie se snažila jakékoliv nacionalistické a separatistické myšlenky tlumit. V nacionalismu etnických Albánců viděla vnitřního nepřítel, který se snaží ohrozit celistvost republiky a proto bylo nutné proti němu zasáhnout.

V 80. letech se zhoršila situace v Kosovu. Makedonskou vládu tento vývoj silně znepokojil a proto přijala řadu omezujících opatření, kterými chtěla zabránit nárůstu albánských nacionalistických myšlenek na svém území.

Ve své restriktivní politice se makedonské úřady zaměřily hlavně na oblast vzdělání, protože podle jejich zjištění, docházelo k propagaci albánského separatismu a nacionalismu prostřednictvím učebnic a publikovaných textů. Proto bylo nutné přistoupit k revizi učebních pomůcek v albánském jazyce.

Roku 1985 byl vydán zákon o středoškolském vzdělání, který stanovil, že mohou být otevřeny třídy pro národnostní menšiny, ale za předpokladu alespoň třiceti studentů a dostatečného počtu kvalifikovaných učitelů. Tento zákon měl za následek přesně to, co od něj tvůrci zákona očekávali. Došlo k uzavírání výuk v albánském jazyce a albánští studenti byli rozmístováni do smíšených tříd, ve kterých se vyučovalo v makedonském jazyce. V roce 1988 byla zavedena dvojjazyčná výuka do všech škol. Makedonské úřady to vysvětlovaly nedostatkem albánsky mluvících učitelů. Značná část albánských

⁶⁹Smootha,S., The Fate of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe, European Centre for Minority Issue, Budapest 2002, s. 142

pedagogů a studentů vyjádřila svůj nesouhlas bojkotem výuky⁷⁰.

Makedonce znepokojovala také vysoká porodnost mezi albánským etnikem. Ve snaze porodnost zredukovat, bylo přijato v roce 1988 opatření pro rodiny, které měly více než dvě děti. Za každé dítě navíc museli rodiče, pod výhrůžkou pokuty, platit zdravotní pojištění.

Od roku 1986 se makedonské úřady rozhodly také zakázat registrování některých jmen, která si Albánci v Makedonii dávali a která podporovala jejich nacionální cítění (např. Alban, Albana, Fljamur/ v překladu znamenající Albánská vlajka/ nebo Liuriduam/chceme svobodu).⁷¹

Emancipaci etnických Albánců se snažili makedonští politici čelit i pozměněním republikové ústavy v roce 1989 tak, že Makedonie byla nově definována jako národní stát makedonského lidu, který je domovem také četných národnostních menšin, jimž byla v ústavě zaručena práva na principu občanské rovnoprávnosti a trvalého soužití makedonského lidu s Albánci, Turky, Romy a ostatními národnostmi žijícími v republice Makedonie⁷².

Všechna restriktivní opatření ze strany makedonské vlády měla za následek posílení albánského nacionalismu. V oblastech s většinou albánskou menšinou (Kumanovo, Gostivar) se konaly demonstrace proti diskriminaci albánské menšiny. Albánci se demonstracemi dožadovali dodržování práv garantovaných v ústavou z roku 1974.⁷³

3.1. Vznik samostatné Makedonie a albánské etnikum

Od počátku 90.let mezi makedonským obyvatelstvem panovalo přesvědčení, že jestliže dojde k rozpadu federace, budou usilovat jak kosovští, tak makedonští Albánci o sjednocení v jeden společný stát. Tato obava vzrostla obzvláště poté, co se od 1.února 1990 konaly v západní Makedonii demonstrace za účasti asi 2000 etnických Albánců, požadující nezávislost a provolávající hesla „Chceme Velkou Albánii“.⁷⁴ Tento požadavek byl podporován také částí radikální politické reprezentace v Albánii, která prohlásila, že bude podporovat své krajany v Kosovu a v Makedonii pro zřízení vlastního

⁷⁰ Poulton, H., Who are the Macedonians?, London 2000, s. 129

⁷¹ tamtéž, s. 128

⁷² Pettiffer, J., The New Macedonian Question, Palgrave-Macmillan Press, Hampshire, 1998, s. 154

⁷³ V ústavě z roku 1974 byla Makedonie definována jako stát makedonského národa a albánské a turecké menšiny. Albáncům byly ústavou garantována řada práv, zejména v jazykové oblasti a školství. Tyto práva však nebyly dodržovány.

⁷⁴ Poulton, H., Who are the Macedonians?, London, 2000, s. 133

nezávislého státu.⁷⁵ Makedonská reprezentace se těchto separatistických myšlenek obávala a také z tohoto důvodu se snažila o uchování federace. Uvědomovala si, že kdyby propukl ozbrojený konflikt v Kosovu, mohl by se rozšířit i do Makedonie a ta by sama tuto situaci v rámci svých možností nedokázala zvládnout.

V roce 1990 vznikaly vedle makedonských politických stran také strany hájící politické a nacionální zájmy albánského etnika. Nejsilnější pozici si vybuodovala Strana demokratické prosperity Makedonie (PDP), v čele s Navzatem Halilim, bývalým učitelem angličtiny v Tetovu. Další stranou, která se dokázala prosadit, se stala Lidová demokratická strana (NDP).

Za hlavní cíl si albánští představitelé kladli přeformulování ústavy tak, aby se Albánci místo menšinového statutu mohli stát druhým státotvorným národem v Makedonii. Další požadavky se týkaly zrovnoprávnění albánštiny s makedonštinou, zřízení albánské univerzity a vytvoření autonomie v oblastech, kde etničtí Albánci tvoří většinu obyvatelstva. Reprezentanti Lidové demokratické strany (NDP) prosazovali přeměnu Makedonie ve federaci⁷⁶. Radikálnější zástupci stran albánského etnika volali po odtržení a připojení západní části Makedonie k Albánii nebo vytvoření vlastního státu s kosovskými Albánci. Tyto požadavky makedonská strana požadovala za neopodstatněné, a argumentovala tím, že národnostní menšiny mají v ústavě zaručena rozsáhlá práva.

K vytvoření nového samostatného státu se etničtí Albánci stavěli negativně. Když se 8.zářím 1991 konalo referendum o nezávislosti, albánská menšina referendum bojkotovala a nezúčastnila se ho. V listopadu poslanci z řad etnických Albánců nehlasovali ani o přijetí ústavy a postavili se proti jejímu znění. Nesouhlasili s tím, že Makedonie je pojímána jako „stát makedonského lidu“⁷⁷ a albánskému etniku náleží statut srovnatelný se statutem ostatních národnostních menšin. Svůj nesouhlas s nově vzniklým státem demonstrovali v lednu 1992 uspořádáním vlastní referenda o „politické územní autonomii“ oblastí osídlených etnickými Albánci. Účastnilo se ho 90% voličů a z nichž se 99% vyslovilo ve prospěch návrhu. Makedonské úřady označily referendum za nelegální a neplatné. Ač se Strana demokratické prosperity formálně distancovala od

⁷⁵ Daskalovski, Z., Democratic Consolidation and the Stateness Problem : The Case of Macedonia in http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/daskalovski.pdf

⁷⁶ Peoples Democratic Party –NDP in www.b-info.com/places/Macedonia/republic/partiesNDP.html

⁷⁷ „Makedonie je konstituována jako národní stát makedonského lidu, v němž je zaručena úplná občanská rovnoprávnost a trvalé soužití makedonského lidu s Albánci, Turky...a ostatními národnostmi žijícími v Republice Makedonie in Ústava Republiky Makedonie in Jirásková,V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, 2001, s.197

příprav referenda, prohlásila, že je potřeba respektovat vůli albánských občanů vyjádřenou v referendu.⁷⁸ V požadavku autonomie neviděli její zástupci krok k odtržení. Koordinátor strany PDP Muhamed Halili se k tomu vyjádřil následovně : „*Autonomie není odštěpenecký akt! My s autonomií počítáme v rámci státu Makedonie. To že si to někteří vysvětlují jako pokus o odtržení a připojení k Albánii považujeme za insinuaci. (bezduhované nařčení) Takové klima neexistuje dokonce ani mezi Albánci v Albánii.*“⁷⁹ Negativní postoj etnických Albánců k novému státu přetrvával i nadále. V březnu 1992 na 40 tisíc etnických Albánců demonstrovalo ve Skopje s požadavkem, aby Makedonie nebyla mezinárodně uznána dokud na území, kde Albánci tvoří většinu, nebude vytvořena autonomie⁸⁰. Když etničtí Albánci neviděli ze strany makedonské reprezentace žádnou pozitivní odezvu pro své požadavky, na protest vyhlásili následující měsíc „Albánskou autonomní republiku Illirida“. Na jaře 1993 posbírali na 150 tisíc podpisů z řad etnických Albánců pod petici, požadující změnu ústavy.

3.2. Kumulace etnického napětí

Zástupci etnických Albánců požadující změnu statusu Albánců v ústavě, poukazovali na to, že počet etnických Albánců žijících v Makedonii je několika násobně vyšší než obyvatel ostatních národnostních menšin a přesto jim v ústavě náleží stejný statut srovnatelný s postavením těchto národnostních menšin. Podle svých odhadů tvoří etničtí Albánci 35-40% populace. S tímto údajem nesouhlasila makedonská strana, která poukazovala na oficiální sčítání lidu konané v roce 1991, podle jehož výsledků žilo na makedonském území přes 21,7% etnických Albánců. Albánská strana vyjádřila s výsledky nesouhlas. Tyto výsledky podle vyjádření jejích představitelů nebyly pravdivé a poukazovali na skutečnost, že mnoho Albánců sčítání lidu bojkotovalo z technických důvodů (hlasovací lístky nebyly dvojjazyčné)⁸¹. V červenci 1994 se pod mezinárodním dohledem opět konalo sčítání lidu, které dopadlo s podobným výsledkem. Výsledky byly opět zpochybněny albánskou stranou. Svůj nesouhlas s výsledky zdůvodňovala tím, že přibližně 150000 etnických Albánců se nemohlo zúčastnit sčítání lidu, protože nesplňovalo podmínky pro získání makedonského občanství, stanovené zákonem z roku 1992. Zákon o získání makedonského občanství byl nastaven velice

⁷⁸ Party for Democratic Prosperity – PDP in : www.b-info.com/places/Macedonia/republic/partiesPDP.html

⁷⁹ Dobrovský, I., Makedonie : Zrození nebo obrození národa, Albert, Boskovice, 1995, s. 61

⁸⁰ Daskalovski, Z., Democratic Consolidation and the Stateness Problem : The Case of Macedonia in : www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/daskalovski.pdf

⁸¹ Attempting to Resolve and ethnic Conflict : The Language of the 2001 Macedonian Constitution in : www.seep.ceu.hu/archives/issue41/belamaric.pdf

přísně, automaticky přiznával občanství obyvatelům někdejší jugoslávské federace, kteří žili nepřetržitě na území Makedonie alespoň patnáct let.⁸² Makedonská strana měla v úmyslu tímto zákonem zabránit zvýšení počtu Albánců v Makedonii, který narůstal díky přílivu přistěhovalců z řad etnických Albánců přicházejících z Kosova. Tento zákon byl diskriminační nejen pro albánskou menšinu, ale postihoval i ostatní etnika, např. Turky a Rómy, kteří v rámci bývalé federativní Jugoslávie pracovali mimo Makedonii.

Národnostní struktura obyvatel Republiky Makedonie⁸³

Národnost	1991		1994	
	Počet obyvatel	%	Počet obyvatel	%
Makedonci	1328187	63,5 %	1401389	66,5 %
Albánci	441987	21,7 %	484228	23 %
Turci	77080	3,8 %	82976	3,9 %
Rómové	52103	2,6 %	47363	2,3 %
Vlachové	7764	0,4 %	8730	0,4 %
Srbové	42775	2,1 %	40972	1,9 %
Ostatní	84068	4,1 %	41006	2 %
Celkem	2033964	100 %	2106664	100 %

Etničtí Albánci, převážně islámského vyznání, žádali také odstranění odkazu na dominantní postavení makedonské pravoslavné církve z čl. 19 makedonské ústavy, podle kterého byly ostatní náboženská vyznání degradována na „náboženské společnosti a náboženské skupiny“.⁸⁴ Albánci argumentují tím, že pravoslavná církev nemá právo být pojímána, kvůli svému počtu věřících, kterých je „pouze“ 40%, za státní církev, když muslimských věřících je v Makedonii na 50%⁸⁵.

Velmi závažná situace nastala na podzim 1993. Makedonskou policií byla odhalena, v blízkosti albánských hranic, tajná albánská organizace s protistátním zaměřením, která připravovala ozbrojené povstání za účelem odtržení západní Makedonie a jejího připojení k Albánii. Policie zároveň zjistila, že mezi členy této nelegální skupiny patřilo i několik

⁸² získat makedonské občanství mohla také osoba, jestliže alespoň jeden z rodičů se narodil na území Makedonie, další možností byla svatba s makedonským občanem. Dále byl požadován věk 18 let, beztrestnost, trvalý zdroj příjmu, znalost makedonštiny...in Minorities in Southeast Europe Albanians in Macedonia in <http://www.greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-macedonia-albanians.doc>

⁸³ Milosavljeski, S., Albanians in the Republic of Macedonia 1945-1995 : Legislative, Political Documentation, Statistics, Skopje, 1997, s. 293

⁸⁴ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha 2001, s.199

⁸⁵ Religion and Macedonian Conflict in <http://www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewnews.cgi?newsid984027600,44489>

členů Strany demokratické prosperity Makedonie (PDP). Zatčen a následně odsouzen byl např. tajemník této strany Midhat Emini a náměstek ministra obrany Hysni Haskaj.⁸⁶

Aféra s tajnou organizací způsobila prohloubení nedůvěry Makedonců k albánské menšině a posílila jejich přesvědčení o snaze Albánců ohrožit územní celistvost Makedonie.

Po této události se objevily rozpory mezi radikálními a umírněnými albánskými představiteli. Počátkem roku 1994 došlo k rozkolu ve Straně demokratické prosperity (PDP). Radikální nacionalistická frakce strany se odmítla zúčastnit stranického sjezdu a založila vlastní stranu pod názvem Strana demokratické prosperity Albánců (PDP-A). Do jejího čela byl zvolen A. Xhaferi. PDP-A své původní mateřské straně vyčítala nejen její povolební spolupráci s komunisty, ale kritizovala také příliš kompromisní jednání, kterým prý podkopávala zájmy etnických Albánců⁸⁷. Ve svém programu vyjadřovala podporu kosovským Albáncům a požadovala vytvoření autonomie v západní Makedonii, která by představovala první krok ke konečnému cíli, a jímž je požadavek připojení ke Kosovu. Svůj radikální postoj vůči makedonské straně prezentoval Arben Xhaferi následovně : *„Jestli budou Makedonci pokračovat v odmítání albánských požadavků, nastane zde krveprolití..., jen Albánci mají klíč ke stabilitě v zemi – máme silnou pozici a mnoho karet v rukávu“*⁸⁸

Jeden z největších problémů mezi oběma stranami se týkal otázky prosazení albánského jazyka jako vyučovacího jazyka a jako dalšího úředního jazyka v oblastech, kde převládá albánské etnikum. Podle ústavy mohli etničtí Albánci, stejně jako ostatní národnostní menšiny, získat ve svém rodném jazyce základní a střední vzdělání. Vysokoškolské vzdělání v jazyce národnostní menšiny ale nemělo právní oporu v zákoně. Ještě za existence federativní Jugoslávie mohli etničtí Albánci studovat ve svém rodném jazyce na univerzitě v kosovské Prištině. Díky restriktivní politice Miloševićova režimu byla prištinská univerzita v roce 1991 srovnána se zemí jako centrum albánského nacionalismu⁸⁹. Po vzniku samostatné Makedonie se požadavek na vytvoření albánské univerzity nesetkal s pochopením ze strany vládních či opozičních makedonských stran. Politická reprezentace se obávala, že by se albánská univerzita mohla stát centrem nacionalistických a separatistických idejí.

⁸⁶ Poulton, H., *Who are the Macedonians?*, London 2000, s.190

⁸⁷ Rychlík, J., *Dějiny Makedonie*, NLN, Praha, 2003, s. 261

⁸⁸ Daskalovski, Z., *Democratic Consolidation and the Stateness Problem : The Case of Macedonia in* www.ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/daskalovski.pdf

⁸⁹ ze stejného důvodu byla v roce 1985 zastavena výuka albánského jazyka na Pedagogické fakultě Univerzity Sv. Cyrila a Metoděje ve Skopje

Albánci se však snu o vlastní univerzitě nevzdali, začali připravovat projekt na otevření albánské univerzity v Tetovu. S přípravou pomáhali také profesori a studenti, kteří byli nuceni odejít z přístinské univerzity. Projekt univerzity schválily městské rady v Tetovu, Gostivaru a Debaru, v nichž měli etničtí Albánci převahu, a poté byl předložen vládě ve Skopji, která však návrh zamítla. Zároveň důrazně varovala, že pokud bude univerzita v Tetovu otevřena, tak proti jejímu působení tvrdě zasáhne.

I přes negativní postoj makedonské vlády přípravy na otevření univerzity dále pokračovaly. Univerzita byla slavnostně otevřena v listopadu 1994 a na pěti fakultách nabídla studium se práv, ekonomie, jazyků, pedagogiky a přírodních věd⁹⁰. Makedonský parlament označil otevření univerzity za protiústavní a nařídil proti působení univerzity zasáhnout a profesory pocházející z kosovské Prištiny vyhostit ze země.

Při svém zásahu policie zničila značnou část vybavení. Policejní zákrok vyvolal řadu demonstrací, které si vyžádaly smrt demonstranta albánské národnosti, zranění a zatčení několika desítek lidí. Policie zatkla vedení univerzity v čele s rektorem Dr.Prof. Fadilem Sulejmanim, který byl za podněcování násilí odsouzen na 2 a půl roku vězení.⁹¹ Navzdory zásahu se organizátorům podařilo činnost univerzity udržet i nadále a v únoru 1995 zahájit výuku. Přednášky probíhaly všude, kde se dalo, často v soukromých bytech. Makedonská vláda z obav z negativních reakcí nejen z domova, ale i ze zahraničí proti působení univerzity již nezasáhla a činnost univerzity tolerovala. Albánští studenti tak mohli dokončit vysokoškolské vzdělání ve vlastním jazyce, jejich diplomy ale nebyly ze strany makedonských úřadů uznávány.

Makedonský parlament se snažil situaci týkající se albánské univerzity řešit. V roce 1995 umožnil založit institut pro výuku albánského jazyka pro základní školy při pedagogické fakultě ve Skopje. Albánští studenti ale výuku bojkotovali, protože všechny kurzy nebyly pro nedostatek kvalifikovaných albánských učitelů vedeny v albánštině.

V roce 1997, ve snaze vyřešit problém s konečnou platností, přijala vláda zákon o „užívání národních jazyků na pedagogické fakultě ve Skopje“, které poskytuje rostoucímu počtu studentů možnost vzdělávat se v těch jazycích, kterými hovoří jednotlivé národnosti v Makedonii. Albáncům byla tedy dána možnost studia v albánštině. Tento krok vyvolal značnou nevoli mezi makedonským obyvatelstvem.

⁹⁰ Pritchard,E., A Univerzity of Their Own in <http://www.ce-review.org/00/24/pritchard24.html>

⁹¹ tamtéž

Proti zákonu ostře vystoupili studenti univerzity ze Skopje a rozhodli se bojkotovat studium druhého semestru. Zároveň zahájili protialbánské demonstrace, které se rozšířily do ostatních univerzitních měst. Studenti demonstrující před univerzitou, parlamentem a ministerstvem školství provolávali hesla : „Dnes jedna fakulta – zítra celá univerzita“, „Makedonie vzbud' se“⁹² a žádali demisi ministryně školství.

V roce 1997 se vyostřuje další spor mezi etnickými Albánci a Makedonci. Svár mezi oběma etniky vypukl v souvislosti s vyvěšováním albánských vlajek na městských úřadech v Gostivaru a Tetovu po komunálních volbách, při kterých v této oblasti v prosinci 1996 vyhrála Strana demokratických Albánců (DPA)⁹³. Nově vzniklá zastupitelstva, sestavená zejména ze zastupitelů albánské menšiny, zavedla vedle nápisů v makedonštině nápisy v albánštině a na městské úřady vyvěsila albánskou vlajku. To vyvolalo negativní reakce nejen ze strany makedonské reprezentace, ale také ze strany makedonského obyvatelstva. Makedonská strana považovala tento krok za šíření separatistických myšlenek. Ministr vnitra informoval zástupce obou měst, že vlajka visí na radnici nelegálně a požadovali vlajku ihned odstranit. To zastupitelé Gostivaru a Tetova odmítli. Rufi Osman, starosta města Gostivar, obhajoval vyvěšení vlajky článkem 48 makedonské ústavy, který stanovil, že : „ *Příslušníci národností mají právo svobodně vyjadřovat, přestovat a rozvíjet svoji totožnost a své národní vlastnosti*“⁹⁴ a vlajku etničtí Albánci považují za jeden ze symbolů své národní identity. Tento spor se dostal až ústavnímu soudu, který v květnu v této věci rozhodl, že zastupitelstva v Tetovu a Gostivaru neměla právo na radnici vlajku vyvěsit, protože to ohrožuje suverenitu státu.⁹⁵ Oba zastupitelské orgány rozhodnutí ústavního soudu odmítly. Negativní reakce na stranách obou etnik vyvolalo také přijetí zákona, podle kterého může být albánská vlajka vyvěšena na veřejných budovách jen v době národních svátků a jen společně s makedonskou vlajkou⁹⁶.

Vláda ve Skopje vyslala speciální policejní jednotku, která měla dohlédnout na odstranění vlajky, ale policie při svém pokusu vlajku sundat narazila na odpor místního obyvatelstva. Rufi Osmani podněcoval gostivarské Albánce k ochraně vlajky vlastní

⁹² In Skopje yesterday continued protest.. in <http://www.hri.org/news/agencies/mils/1997/97-02-19.mils.html>

⁹³ Strana demokratických Albánců vznikla sloučením Lidové demokratické strany (NPD) a Strany za demokratickou prosperitu Albánců (PDP-A)

⁹⁴ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha 2001, s. 202

⁹⁵ Minorities in Southeast Europe : Albanians in Macedonia in <http://www.greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-macedonia-albanians.doc>

⁹⁶ tamtéž

krví.⁹⁷ Demonstrace přerostly v ozbrojené srážky, které si vyžádaly tři mrtvé a několik desítek zraněných. Obě strany se navzájem obviňovaly z použití nepřiměřeného násilí. Přes 300 lidí bylo zatčeno a několik lidí odsouzeno, mezi nimi byli i zástupci obou měst.⁹⁸ Svou obět si vybral i parlament. Makedonské strany kritizovaly Demokratickou stranu prosperity Albánců za podněcování k nepokojům a předsedu této strany, A.Xhaferiho zbavily poslaneckého mandátu.⁹⁹

Z těchto událostí dokázaly vytěžit albánské politické strany. Před blížícími se volbami uzavřely taktické spojení Strana demokratické prosperity (PDP) a Albánská demokratická strana (DPA). Po parlamentních volbách v roce 1998 přestalo spojení obou stran fungovat, když se Albánská demokratická strana (DPA) stala po boku VMRO-DPMNE součástí vlády a Strana demokratické prosperity (PDP) přešla do opozice. Jedním z prvních kroků nové vlády, respektive Albánské demokratické strany, bylo vyhlášení vládní amnestie pro Rufi Osmaniho a několik stovek dalších albánských radikálů.

Albánská demokratická strana si za hlavní cíl své práce stanovila vyřešení otázky týkající se uznání albánské univerzity, jejíž činnost makedonská vláda považovala stále za nelegální. Počet studentů na této univerzitě neklesal a docházelo také k rozšíření nabídky studijních programů. Na univerzitě byla rozšířena výuka v oblasti práva, obchodu a administrativy. Podle předsedy univerzitního senátu, Milaima Fejziu, v roce 1999 měla univerzita 13 fakult na kterých studovalo přibližně 6300 studentů.¹⁰⁰ Většinu studentů tvořili Albánci z Makedonie, ale bylo zde také několik studentů z Kosova a Albánie.

V roce 2000 byl vládou přijat nový zákon o vzdělání, který umožnil otevření soukromé univerzity. První soukromá univerzita, nazvaná Jiho-východoevropská univerzita, byla oficiálně otevřena 20.listopadu 2001 v Tetovu. Na univerzitě, přezdívané také „Max van der Stoel kolej“¹⁰¹, se výuka konala ve třech jazycích a to v albánštině, angličtině a makedonštině, a tvořily ji fakulty práva, ekonomicko-správní, veřejné správy, pedagogiky, komunikace a technologie. Univerzita byla financována dotacemi ze

⁹⁷ Dakalovski,Z., Democratic Consolidation and the Stateness Problem : The Case of Macedonia in http://www.Ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/daskalovski.pdf, s.59

⁹⁸ Rufi Osmani byl soudem ve Skopji odsouzen na 13 let a 8 měsíců za podněcování národnostní, rasové a náboženské nenávisi, primátor Tetova Alajdin Demiri byl odsouzen na dva a půl roku. Odvolací soud poté snížil Osmanimu trest na 7 let.

⁹⁹ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, NLN, Praha, 2003, s.263

¹⁰⁰ Minorities in Southeast Europe : Albanians in Macedonia in <http://www.greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-macedonia-albanians.doc>

¹⁰¹ Max van der Stoel byl vysokým komisařem OBSE pro otázku národnostních menšin, který se skoro tři roky snažil o otevření této univerzity

Spojených států, Kanady, EU a Sorosovou nadací.¹⁰² Studentům z „nelegální“ tetovské univerzity bylo umožněno složit na této soukromé univerzitě státní zkoušky, čímž by jejich vzdělání bylo oficiálně uznáno makedonskou stranou.

Mnoho stran a institucí toto rozhodnutí přijalo, objevily se jen námitky z opoziční albánská Strana demokratické prosperity (PDP). Strana neviděla v otevření soukromé univerzity řešení. Po celá 90. léta bojovala za otevření státní albánské univerzity, ne soukromé. Proto organizovala protestní akce a obviňovala Albánskou demokratickou stranu (DPA) ze zrady albánských národních zájmů a z oklamání voličů, protože v předvolební kampani slibovala uznání tetovské univerzity.

Další vývoj v Makedonii byl ovlivněn situací v Kosovu, kde vzájemné střety mezi národně osvobozenou armádou a srbskými ozbrojenými silami přerostly v rozsáhlé boje na celém území Kosova. Do konfliktu vstoupilo NATO, které s odůvodněním ochrany albánského obyvatelstva zahájilo bombardování Jugoslávie. Velitelé NATO ihned od počátku operace ujišťovali veřejnost, že nebojují proti srbskému národu, ale proti Miloševićovi a jeho režimu. Cílem aliance bylo donutit Miloševiče přijmout mírovou dohodu, ve které by se zavázal k opětovnému zřízení autonomie v Kosovu a zabránit tak humanitární katastrofě v Kosovu.¹⁰³ Vedle srbské policie a armády bojovaly v Kosovu i polovojskové organizace, které se podílely na vyhánění albánského obyvatelstva z Kosova. Přibližně čtvrt milionu kosovských uprchlíků se uchýlilo do Makedonie¹⁰⁴, která se tak dostala do obtížné situace. Na jedné straně si nechtěla zneprátnit Evropskou Unii a NATO. Na druhé straně si uvědomovala, že takové množství uprchlíků ekonomicky nezvládne. Makedonská reprezentace a obyvatelstvo měly zároveň obavu z narůstajícího počtu Albánců na svém území. V každém dalším Albánci viděli dalšího potenciálního bojovníka kosovské osvobozené armády, který chce ohrozit stabilitu a suverenitu Makedonie.

Humanitární situace v Makedonii se rychle zhoršovala. Makedonská vláda žádala mezinárodní společenství o pomoc. Nežádala jen pomoc finanční, ale také to, aby části kosovských uprchlíků poskytlo útočiště na svém území. Mezinárodní společenství sice nešetřilo sliby o poskytnutí humanitární pomoci, ale ta přicházela velice pomalu a její hodnota byla naprosto nedostatečná. Makedonie se uchýlila k radikálnímu řešení.

¹⁰² Minorities in Southeast Europe : Albanians in Macedonia in <http://www.greekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-macedonia-albanians.doc>

¹⁰³ Glenn, M., Balkán 1804-1999, Nationalismus, válka a velmoci, BB-Art, Praha 2003, s.504-505

¹⁰⁴ na 80 tisíc uprchlíků našlo útočiště v šesti uprchlických táborech poblíž makedonsko-kosovské hranice, zbylí uprchlíci byli ubytováni v hostitelských rodinách etnických Albánců

Uzavřela hranice s Kosovem, uprchlíky proti jejich vůli odvážela zpět na hranice s Kosovem, nebo do Turecka a Albánie. Albánská reprezentace v Makedonii, v čele s Arbenem Xhaferim, která se prohlásila za legitimní reprezentantku kosovských uprchlíků, tento čin odsoudila a obvinila Makedonce z nedostatku solidarity. Podle nich Makedonie nevyčerpala všechny dostupné možnosti, a na jejím území bylo ještě spousta místa pro další uprchlíky. Přidaly se západní sdělovací prostředky (zejména CNN a BBC), které reagovaly kritikou Makedonie a obviněním za špatného zacházení s uprchlíky.

Tuto kritiku pocíťovalo makedonské obyvatelstvo jako nevděk Západu a posílilo jejich přesvědčení, že Západ straní Albáncům. Ve Skopji docházelo k protiamerickým demonstracím a k demonstracím proti EU, na kterých Makedonci provolávali podporu Srbsku. Premiér Ljubčo Georgievski kritiku odsoudil s tím, že je velice snadné svádět všechnu vinu a odpovědnost na Makedonii. Zahraniční tisk by si ale podle něj měl uvědomit, že vlády jiných zemí nedělají nic, aby zabránily této humanitární katastrofě.¹⁰⁵

Severomakedonské město Kumanovo se stalo místem jednání mezi NATO a jugoslávskou armádou o příměří, které bylo skutečně podepsáno 9.června. Jugoslávská armáda se musela stáhnout z Kosova, kam byly rozmístěny mírové jednotky KFOR.

Národně osvobozenecá armáda byla oficiálně rozpuštěna, ale působila i nadále. Zahájila nové akce proti srbskému, ale také romskému obyvatelstvu a dalším menšinám, proti kterým už Západ nezasáhl. Faktická nečinnost jednotek KFOR a nezájem Západu vedly v Makedonii k obavám, že je jen otázkou času, kdy se konflikt objeví i na jejím území. Po oficiálním rozpuštění kosovské národně osvobozenecé armády byly nastoleny otázky, jako např. kam se poděli příslušníci kosovské NLA, kde jsou jejich zbraně..¹⁰⁶

Obavy Makedonie nebyly neodůvodněné. Nedostatečná kontrola makedonsko-kosovských hranic měla za následek nekontrolovatelný pohyb mužů, drog a především zbraní. Bylo jenom otázkou času, kdy se konflikt přenese i do Makedonie. Ještě během kosovské války byly nalezeny v regionu Lipkovo blízko Kumanova jeskyně plné zbraní patřící kosovské NLA. V té době také došlo ke sporadickým útokům na makedonské policejní stanice a Makedonie byla přesvědčena, že za útoky stojí zbytky kosovské Národně osvobozenecé armády.¹⁰⁷ Ta si také začala v Makedonii budovat tajné

¹⁰⁵ Kosovo & Yugoslavia : Law in Crisis in <http://jurist.law.pitt.edu/maced.htm>

¹⁰⁶ Balakovska, K., Historical Background to the Macedonian-Albanian Inter-Ethnic Conflict in www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_3/kristina.eng.asp

¹⁰⁷ I když byla NLA oficiálně rozpuštěna, působila i nadále, především v oblasti Preševského údolí pod názvem osvobozenecá armáda Preševa, Medvedje a Bujanovace (UCPMB) in Zahraniční a bezpečnostní

základny. Bylo veřejným tajemstvím, že ačkoli o nich vláda věděla, nezasáhla proti nim, protože musela brát ohledy na své albánské spojence. Demokratická strana Albánců držela svého koaličního partnera VMRO-DPMNE v šachu a hrozila odchodem z vlády, pokud by došlo k zásahu proti těmto základnám.¹⁰⁸

V roce 2000 vznikaly tajné struktury „makedonské“ Národně osvobozené armády (NLA), v čele s Alim Ahmetim. NLA o sobě tvrdila, že nemá nic společného s kosovskou NLA a že v ní nebojují žádní Kosované, pravdou však byl pravý opak. Iniciály nové tajné organizace byly stejné jako u oficiálně rozpuštěné Kosovské osvobozené armády. Kosovsko-makedonskou hranici nemohla makedonská armáda v hornatém terénu spolehlivě uzavřít, proto se do západní Makedonie bez problémů dostávaly nejen zbraně z Kosova, ale také řada kosovských Albánců. Makedonská NLA používala také stejnou taktiku jako NLA v Kosovu. Napadala policejní stanice a armádní kasárna a následné zásahy prezentovala jako protialbánský teror. NLA si myslela, že podporu, kterou získala v Kosovu, získá i při podobných akcích někde jinde.¹⁰⁹

3.3. Na pokraji občanské války v roce 2001

V roce 2000 docházelo v Makedonii ke sporadickým útokům na policejní stanice v oblastech Kumanova a Tetova. Situace se vyostřila na počátku roku 2001. V lednu Národně osvobozená armáda, v té době ještě pro Makedonii neznámá ozbrojená skupina, zaútočila na policejní stanici ve vesnici Tearce blízko Tetova a zabila při tom jednoho makedonského policistu. V únoru měla při útoku na vojenské stanoviště ve vesnici Tanusevci na svědomí životy tří makedonských vojáků. Tyto útoky otřásl makedonskou veřejností. Vláda za nimi viděla rebely pocházející z rozpuštěné kosovské osvobozené armády, jejichž cílem je dovést zemi k destabilizaci a poté k následnému vytvoření Velké Albánie¹¹⁰. Okamžitě uzavřela hranici s Kosovem, rozmístila zde své armádní jednotky a zahájila kroky, které měly vést k potlačení ozbrojené skupiny. Zároveň požádala západní mocnosti o pomoc proti pronikání albánských extrémistů z Kosova. Reakce Západu byla opatrná, Makedonie byla nabádána k rozumnému řešení situace, neboť nepřiměřená reakce by mohla vyvolat dlouhotrvající problém, který by mohl vést k destabilizaci země.

politika Makedonie in Stýskalová, V., Zahraniční a bezpečnostní politika vybraných zemí Balkánu, MPU, MU, Brno, 2004, s.78

¹⁰⁸ Balakovska, K., Historical Background to the Macedonian-Albanian Inter Ethnic Conflict in www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_3/kristina.eng.asp

¹⁰⁹ tamtéž

¹¹⁰ Macedonia:Country Background and Recent Conflict in www.fas.org/man/crs/RL30900.pdf

Krátce po incidentu se Národně osvobozenecá armáda přihlásila k odpovědnosti a zároveň šokovala veřejnost s přijetím odpovědnosti za ozbrojené akce proti policejním stanicím na území západní Makedonie od roku 1999.¹¹¹ Ve svých požadavcích, které zveřejnila 19.března, NLA prohlásila, že nechce porušit územní integritu a suverenitu Makedonie, za cíl si klade přinutit makedonskou reprezentaci k poskytnutí více práv etnickým Albáncům v zemi a propuštění politických vězňů.¹¹² V březnu se na politické scéně objevila nová albánská strana Národně demokratická strana (NDP), která ač prohlašovala, že není napojená na Národně osvobozenecou armádu, byla zpočátku díky svým radikálním požadavkům považována za její politické křídlo¹¹³.

Laxní přístup Západu povzbudil extrémisty k dalším ozbrojeným akcím. Násilí pokračovalo a již v březnu se konflikt mezi rebely a makedonskými bezpečnostními složkami rozšířil do okolí města Tetova. Bylo zřejmé, že ofenzíva prosazovaná vládou se mýjela účinkem. Západ si uvědomil, že konflikt nebude makedonská strana schopna vyřešit vlastními silami. Proto již v průběhu března byla zahájena diplomatická aktivita ze strany EU, USA s makedonskou politickou reprezentací.

Již od začátku konfliktu diplomaté mezinárodního společenství dávali přednost před vojenským řešením politickému jednání. Podporovali strategii vedoucí k dialogu nejsilnějších politických stran, protože jedině tak se může situace vyřešit co nejrychleji.

Důležitou roli při řešení krize hrál prezident Boris Trajkovski, který se již 2.dubna poprvé sešel s reprezentanty nejsilnějších makedonských a albánských politických stran. Již před začátkem jednání, představitel NLA Sokoli prohlásil, že žádná nová či stará vláda nevyřeší tuto krizi. Makedonci by si měli uvědomit, že jedině jednání s NLA představuje naději k ukončení krize v zemi a proto je nejvyšší čas zasednout ke společnému stolu¹¹⁴.

NLA požadovala, aby se mohla také účastnit jednání, to ale prezident spolu s premiérem Ljubčem Georgiovskim odmítli, s odůvodněním, že budou jednat jedině s legálně zvolenými reprezentanty. NLA byla považována za nelegální ozbrojenou skupinu a proto

¹¹¹ Pettiffer, J., *The 2001 Conflict in FYROM – Reflections* : Institute of War and Peace Reporting, 2001, s.3

¹¹² NLA požadovala stejně jako politické strany etnických Albánců změnu ústavy, která by Albáncům garantovala status druhého konstitutivního národa, uznání albánštiny s makedonštinou, eliminaci diskriminace albánského etnika v politické, ekonomickém a administrativní oblasti in tamtéž, s. 2

¹¹³ Strana ve své programu požadovala federalizaci Makedonie a zároveň žádala vypsání referenda, ve kterém by se etničtí Albánci vyjádřili pro vypsání referenda, aby se zjistilo, zda si albánské obyvatelstvo přeje politickou a kulturní autonomii.

¹¹⁴ NLA against new government in Macedonia in : Euro-Balkan Institute on Macedonian Crisis in www.greekhelsinki.gr/bhr/english/organizations/eurobalkan/br_9_05-01.html

byla nepřijatelným partnerem pro jednání nejen s makedonskou vládou, ale také pro mezinárodní společenství, kterými byla považována za teroristickou skupinu.

Dynamiku dalšího vývoje situace v Makedonii ovlivnil útok albánských extrémistů na policejní konvoj, při kterém bylo na konci dubna zabito osm makedonských policistů a šest dalších vojáků bylo zraněno. Tento útok vyvolal demonstrace, při kterých Makedonci ničili a zapalovali obchody etnických Albánců a které si vyžádaly také smrt jednoho Albánce. V Bitole, rodném městě čtyř zabitých policistů, při anti-albánských demonstracích provolávali rozhořčení Makedonci hesla „Smrt Albáncům“¹¹⁵, dokonce bylo albánskému obyvatelstvu doporučováno, aby z města odešlo, jinak se opět stane terčem dalších útoků¹¹⁶. Mnoho etnických Albánců proto ze strachu o svůj život z města odešlo. Albánská politická reprezentace tyto demonstrace odsoudila, vůdce DPA A.Xhaferi přirovnal násilí v Bitole ke „Křišťálové noci“ v Německu 1938¹¹⁷.

Zostření vztahů mezi oběma etniky donutilo přibližně 150 tisíc obyvatel odejít ze svých domovů. Zejména etničtí Albánci odcházeli ze země do sousedního Kosova, kde našli útočiště v uprchlických táborech a také v rodinách, které u sebe makedonští Albánci nechali žít v době etnických čistek v Kosovu. Dalších několik desítek tisíc osob odešlo ze svých domovů, ale zůstaly na území Makedonie. Migrační pohyb, kdy Makedonci opouštěli albánské oblasti a Albánci makedonské, měl za následek faktické vytvoření dvou uzavřených oblastí – albánské a makedonské.

Ihned po této události se zintenzivnila diplomatická aktivita mezi Skopje, Brusel a Washingtonem s cílem co nejrychleji vyřešit situaci v Makedonii. Podle mezinárodního společenství by bylo nejideálnější vytvořit „velkou“ vládní koalici, na které by se podílely nejsilnější makedonské a albánské politické strany. Utvořit takovou koalici napříč ideovým spektrem a národnostmi se zpočátku zdálo nereálné. Těžko byla představitelná spolupráce postkomunistické SDSM s pravicovou VMRO-DPMNE. Obě albánské strany PDP a DPA neměly ideální vztahy kvůli Zákonu o vzdělání z roku 2000. Jednotlivé strany měly také rozdílné představy o řešení situace. SDSM byla pro paralelní použití vojenské síly proti extrémistům z NLA s politickým jednáním napříč stranami, VMRO-DPMNE nechtěla slyšet o politickém jednání, pokud nebudou ozbrojení

¹¹⁵ Macedonia : Violence Returns to Bitola in : www.rferl.org/features/2001/06/07062001111305.asp

¹¹⁶ Velký vliv na zastrašování albánských obyvatel měly polovojenské organizace, např. ve Skopji působila skupina pod názvem „Macedonian Paramilitary 2000“, která pod výhrůzkou „Zavřete obchody nebo Vám je spálíme“ se podílela na vyhánění etnických Albánců z hlavního města. Na 30 tisíc etnických Albánců odešlo ve strachu ze Skopje zejména do Kosova in : www.alb-met.com/pipermail/amcc-news/2001-July/000029.html

¹¹⁷ Anti-albanians riots in Macedonia like Kristallnacht in www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewnews.cgi?newsid988818799,9858

extrémisté potlačeni. Albánská politická reprezentace byla proti jakémukoliv vojenskému řešení a dávala přednost dialogu. Dokonce projevila určité sympatie s rebely. Nesouhlasila s označením NLA za teroristickou skupinu. Arben Xhaferi z DPA prohlásil, že nejsou proti ideálům NLA, jen nesouhlasí se způsoby realizace jejich požadavků.¹¹⁸ Nakonec byla přes všechny rozpory na nátlak mezinárodního společenství vláda „velké“ koalice 13.května utvořena.

Krátce po svém vytvoření byla nová vláda vystavena první existenční zkoušce. Velvyslanec Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) Robert Frowick zprostředkoval v kosovském Prizrenu tajné setkání představitelů PDP a PDA s povstalci z Národně osvobozené armády. Výsledkem jednání bylo podepsání tzv. Prizrenské dohody, která měla umožnit formální zapojení NLA prostřednictvím albánských politických stran do jednání a tím umožnit dialog vedoucí k vyřešení krize.¹¹⁹ Strany si za společný cíl stanovily reformu ústavy, která by etnickým Albáncům zaručovala více práv. Zároveň se vyjádřily pro zachování a nedělitelnost územní integrity Makedonie.¹²⁰ Veřejnost se ale o této dohodě dozvěděla a považovala to za zradu Makedonie ze strany albánské politické reprezentace. Negativní postoj byl podporován také ze strany médií, např. deník Nová Makedonie otiskl článek pod názvem „Xhaferi a Imeri podepsali dokument zrazující Makedonii.“ Prezident B. Trajkovski viděl v tomto pro něj nepřijatelném setkání porušení společného závazku vlády s teroristy nejednat.¹²¹ Největší boje mezi albánskými radikály a makedonskými bezpečnostními silami proběhly v červnu 2001, kdy albánští ozbrojenci pronikli do obce Aracinovo, ležící pouhých deset kilometrů od hlavního města Skopje. Obyvatelé obce byli vzati jako rukojmí. Makedonské jednotky zahájily vojenskou ofenzívu, s použitím tanků, vrtulníků a těžké vojenské techniky. Tato akce vyvolala vládní krizi, spolupráce mezi makedonskými a albánskými politickými stranami se zastavila a zároveň se opět zhoršily vztahy mezi oběma etniky. Etničtí Albánci tvrdě kritizovali použití síly. Kritiky se makedonská vláda dočkala i ze strany mezinárodního společenství. Javier Solana urychleně přicestoval do Makedonie, kde požadoval okamžité zastavení vojenské akce a obnovení politického dialogu. NATO se ujalo ve vyjednávání s rebely role zprostředkovatele a výsledkem jednání se stal převoz ozbrojených povstalců NLA z Aracinova do oblasti Lipkova, na

¹¹⁸ Maleska, M., Painful Confrontations, in http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_5/maleska.soocuvanja.eng.asp

¹¹⁹ Jednání bylo podepsáno Ali Ahmetim z NLA, Imerem Imerim z PDP a Arbenem Xhaferim z DPA. In Pettiffer, J., The 2001 Conflict in FYROM – Reflections : Institute of War and Peace Reporting, 2001, s.21

¹²⁰ tamtéž, s.8

¹²¹ tamtéž, s.9

území pod kontrolou UCK, kde byli propuštěni a dokonce jim byly vráceny zabavené zbraně.¹²² Tato událost vyvolala demonstrace makedonského obyvatelstva. Ve Skopji se shromáždilo na 15 tisíc demonstrantů, z nichž přibližně 5000 demonstrujících obsadilo parlament, demolovalo jeho vybavení a požadovalo demisi jak prezidenta republiky, tak makedonského premiéra.

Makedonie se ocitla na prahu občanské války. Tento stav se podařilo změnit 8.června, kdy prezident Boris Trajkovski oznámil sestavení mírového plánu, který zahrnoval např. posílení participace etnických Albánců ve veřejné správě, vyřešení jazykové otázky, změnu preambule ústavy, požadavek odzbrojení NLA a také amnestii pro její členy. Tento mírový plán byl přijat parlamentem 12.června a dva dny poté makedonský prezident Boris Trajkovski požádal NATO o pomoc při dozoru nad odzbrojováním albánských extrémistů. Aliance pomoc přislíbila, ale pod podmínkou uzavření příměří a politické dohody. Evropská unie i USA vyslaly paralelně do Makedonie své vyslance za účelem udržování dialogu mezi politickými stranami¹²³. Proti jakémukoliv očekávání bylo dohodnuto příměří a bojující strany přistoupily na politické řešení.

Napětí mezi oběma etniky mělo za následek také spor mezi makedonskou pravoslavnou církví a Islámskou náboženskou obcí. 13. června se sice patriarcha Stefan setkal ve Švýcarsku se zástupci ostatních církví v Makedonii (s Islámskou obcí, katolickou církví, židovskou komunitou), a vydali společné prohlášení, ve kterém nabádali k mírovému řešení krize, ale toto společné stanovisko vydrželo pouhý den. Další den v reakci na obsazení Aracinova rebely z NLA vydal patriarcha Stefan prohlášení, ve kterém vyzýval ke „zbavení se všech, kteří ohrožují naše životy a pokouší se o rozdělení země“¹²⁴. Toto prohlášení rozzuřilo Islámskou náboženskou obec, která v tomto stanovisku viděla nabádání k násilí mezi etniky, zejména proti Albáncům, což odporuje jakémukoliv náboženskému vyznání.¹²⁵

I přes neustálé boje, dialog vedoucí k vyřešení krize pokračoval. 4. července parlament odsouhlasil, že prostuduje návrhy ústavních reforem připravených francouzským diplomatem Robertem Badinterem. Na základě těchto návrhů se předpokládalo vytvoření konsenzuálního modelu demokracie, v němž by nebylo možné přijímat zásadní rozhodnutí bez souhlasu obou etnik – Makedonců a Albánců. Návrhy se týkaly

¹²² Rychlík, J., Dějiny Makedonie, NLN, Praha 2003, s. 268

¹²³ Evropská Unie vysílá do Makedonie zvláštního vyslance Francoise Leotarda, bývalého francouzského ministra kultury a obrany, emisarem USA je James Pardew

¹²⁴ Minority Politics in Southeast Europe : Crisis in Macedonia in : www.ethnobarometer.org/pagine/CSS-Macedonia.pdf

¹²⁵ tamtéž

přeformulování preambule, zrovnoprávnění albánštiny s makedonštinou, otázky decentralizace a zvýšení participace etnických Albánců ve státní správě¹²⁶.

Jednání přesídlilo do Ohridu. Členové Národně osvobozené armády opět nebyli k rozhovorům přizváni. Přesto byli ze strany DPA o všem informováni. Atmosféra jednání nebyla rozhodně uvolněná. Obě strany si uvědomovaly nutnost uzavření příměří jako prvního kroku k mírovému jednání.

V tomto období vrcholily boje na západě země. 7.srpna bylo speciálním protiteroristickým komandem zabito pět albánských extrémistů, kteří byli považováni za členy Národně osvobozené armády. Další den byl přepaden makedonský vojenský konvoj, při kterém bylo zabito devět vojáků a mnoho vojáků bylo zraněno. Tento incident přerušil jednání, VMRO-DPMNE prohlásilo, že se v jednání nemůže dále pokračovat, jestliže jsou zabíjeni vojáci, civilisté unášeni či přepadáváni a neustále pokračují v oblasti Tetova boje.¹²⁷ 10.srpna bylo blízko Tetova opět zabito sedm členů vojenské jednotky, což vyvolalo na straně makedonské veřejnosti pobouření a tlak na politickou reprezentaci zabránit těmto incidentům. Ohridská rámcová dohoda byla nakonec, i za těchto bojových podmínek, za účasti prezidenta Borise Trajkovského a čtyř lídrů politických stran, podepsána 13. srpna 2001. Ali Ahmeti z NLA podepsání dohody uvítal a vyjádřil se k němu následovně : „*Kdyby rámcová dohoda nebyla podepsána, následovala by nová Bosna s několika set tisíci obětí.*“¹²⁸

Uzavření rámcové dohody otevřelo dveře pro vstup jednotek NATO do Makedonie. Ihned po podepsání dohody vyslala aliance do Makedonie vojenský předvoj. 22. srpna Rada NATO oficiálně odsouhlasila rozmístění svých vojenských jednotek v rámci operace „Essential Harvest“ za účelem dohledu nad odzbrojováním povstalců z Národně osvobozené armády.¹²⁹ Ale ani odzbrojování neproběhlo bez problémů. Jednotlivé strany se nedokázaly dohodnout na počtu zbraní, které by měla Národně osvobozená armáda odevzdat. Národně osvobozená armáda nejprve prohlásila, že odevzdá přibližně 2300 zbraní. Nakonec 24. srpna NATO uzavřelo dohodu s veliteli NLA na odevzdání přibližně 3300 kusů zbraní. To, že za cíl operace NATO bylo stanoveno odebrání tak nízkého počtu zbraní vyvolalo rozhořčení makedonských politiků a veřejnosti. Vládní odhady hovořily o desítkách tisíc kusů zbraní v rukou rebelů.

¹²⁶ tamtéž

¹²⁷ Pettiffer, J., The 2001 Conflict in FYROM – Reflections : Institute of War and Peace Reporting, 2001, s.35

¹²⁸ tamtéž, s.36

¹²⁹ Vojenské operace Essential Harvest se podílelo celkem 4500 vojenských příslušníků z 11 členských zemí NATO. Velení se ujal britský kontingent. Česká Republika vyslala 125 vojáků.

Makedonský premiér Ljubčo Georgijevski označil odhadovaný počet zbraní, které mají být odevzdány, za „ponižující a směšný“.¹³⁰ V ulicích měst se konaly demonstrace Makedonců obviňující NATO a Západ z podpory albánských extrémistů, jejichž účastníci nesli transparenty s nápisy „NATO lže“ a „Cíl NATO : albanizace Makedonie“¹³¹.

Operace „Essential Harvest“ oficiálně skončila svou misí 26.zář. Vojáci NATO shromáždili během své měsíční mise od albánských povstalců 3875 kusů zbraní. Překročili tak přibližně o šest set kusů stanovený limit. Po ukončení operace Essential Harvest schválila aliance plán nové tříměsíční mise pod názvem Amber Fox, která měla za úkol zajišťovat bezpečnost pozorovatelům z EU a OBSE dohlížejících na plnění dalších částí mírové dohody. Tato vojenská operace byla na žádost prezidenta Borise Trajkovského prodloužena až do roku 2003, kdy byla na jaře vystřídána vojenskou misí EU v rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky.¹³²

Několik hodin poté, co byla oficiálně ukončena odzbrojovací operace NATO, oznámil Ali Ahmeti rozpuštění Národně osvobozené armády a její bojovníky vyzval, aby se začlenili do civilní společnosti.¹³³ Ali Ahmeti založil novou politickou stranu pod názvem Demokratická unie pro integraci (DUI), která po volbách v roce 2002 zaujala místo nejsilnější albánské politické strany.

Parlament na konci srpna 2001 zahájil jednání o implementaci rámcových dohod a předpokládalo se brzké schválení reforem. Ze strany parlamentu zaznělo předběžné datum schválení reforem 27.zář 2001. Stanovení data však bylo příliš optimistické. Obě strany měly rozdílnou představu o budoucím znění ústavy a jejich častým prostředkem pro dosažení vlastních cílů bylo hrozba bojkotu dalšího jednání, což mělo za následek zpoždění ratifikace rámcových dohod.

Zejména část makedonské reprezentace (VMRO-PDMNE) se těžko smiřovala s tím, že by mělo být albánské menšině přiznáno více práv. Členové VMRO-PDMNE a Demokratické alternativy (DA) se vyslovili pro vypsání lidového referenda, ve kterém by se občané vyjádřili pro či proti přijetí ústavních reforem, a snažili se přenést otázku

¹³⁰ Skopje keeps playing the number game in <http://www.guardian.co.uk/macedonia/story/0,7369,542966,00.html>

¹³¹ Ve Skopje se zúčastnily stovky Makedonců symbolické operace „sklizeň melounů“, která zesměšňovala operaci NATO. Na výzvu četných makedonských médií přišli obyvatelé makedonské metropole „složit zbraně“, přinesli kuchyňské nástroje, staré předměty a rozložily je kolem kombajnu zaparkovaného před budovou parlamentu. Na kombajnu seděl muž s helmou, na jejíž jedné straně byl nápis NATO a na druhé NLA.

¹³² Šmíd, T., Zahraniční a bezpečnostní politika Makedonie in Stýskalíková, V., Zahraniční a bezpečnostní politika vybraných zemí Balkánu, MPÚ, MU, Brno, 2004, s.71

¹³³ Pettiffer, J., The 2001 Conflict in FYROM – Reflection : Institute of War and Peace Reporting, 2001, s.13

referenda na půdě parlamentu. Obě politické strany se netajily tím, že se snaží zastavit proces přijetí reformy a na základě negativního postoje ze strany makedonského obyvatelstva předpokládaly, že by se lidé vyslovili proti zamýšleným reformám. Tato iniciativa byla kritizována ze strany SDSM a albánské politické reprezentace, kteří vyhrožovali, že jestliže se parlament bude zabývat otázkou referenda a vysloví se pro jeho konání, opustí koalici a budou bojkotovat jednání. Požadavek referenda neunikl ani kritice ze strany Západu, který se obával možnosti dalších násilností. Do Skopje narychlo přiletěl lord Roberston situaci uklidnit a zároveň vyvinout tlak na obě strany, aby s ústavními reformami pokročily a neotálely s jejich přijetím.

Již 1. září přerušil jednání parlamentu jeho předseda Stojan Andov¹³⁴ s tím, že bude bojkotovat a zdržovat jednání, dokud se makedonští uprchlíci nevrátí do svých domovů. Po nátlaku západních diplomatů a prezidenta Trajkovského, S. Andov opět svolal jednání parlamentu. 6. září 91 poslanců z přítomných 112 zvedlo při hlasování ruku pro ratifikaci ústavních reform.

Neustálé odklady hlasování způsobovala nedůvěra mezi Makedonci a Albánci, živená neustále novými incidenty. Na scéně se objevila nová povstalecká organizace, nazývající se Národní albánskou armádou (ANA), a odmítající dohodu o příměří. Svými ozbrojenými incidenty, při kterých zemřelo i několik lidí, si kladla za cíl pokračovat ve vytvoření „Velké Albánie“¹³⁵

Součástí jednání se stala také otázka udělení amnestie pro rebely z NLA. Ačkoli o amnestii nenajdeme zmínku v rámcové dohodě, stala se důležitým bodem jednání. Ze strany makedonské reprezentace byla pojmána jako akt „dobré vůle“. Předmětem diskusí se stal rozsah amnestie, na koho by se měla vztahovat. Albánští představitelé požadovali propuštění všech členů bývalé NLA, proti čemuž se postavila makedonská strana. Nakonec byla 9. října 2001 vyhlášena amnestie pro ty rebely, kteří nespáchali zločin proti lidskosti. I když se makedonským Albáncům zdála amnestie nedostatečná, nakonec ji přijali.

Po dlouhém vyjednávání makedonský parlament schválil 16. listopadu 2001, téměř s dvouměsíčním zpožděním, ústavní reformy poskytující větší práva albánské menšině a vzápětí schválil revidovanou ústavu jako celek. Poslanci separátně schválili preambuli a

¹³⁴ Stojan Andov byl členem Liberální strany. Svou averzi k mírovému procesu projevoval již během krize. Protestoval proti skutečnosti, že se jednání účastní jen dvě nejsilnější makedonské a albánské strany a parlament spolu s malými politickými subjekty jsou z jednání vyloučeny - z tohoto důvodu považoval uzavření rámcových dohod za nelegální.

¹³⁵ Macedonia: Country Background and Recent Conflict in www.fas.org/man/crs/RL30900.pdf.

patnáct článků ústavní reformy. Pro revidovanou ústavu jako celek hlasovalo 94 poslanců a 14 se postavilo proti.

3.4. Řešení konfliktu

Makedonští politici v čele s premiérem Ljubčem Georgievskim z VMRO-PDMNE a Brankem Crvenkovskim ze SDSM se spolu s představiteli hlavních albánských politických stran Arbenem Xhaferim z DPA a Imerem Imerim z PDP svým podpisem rámcových dohod zavázali k rozsáhlým ústavním reformám, které měly zlepšit postavení albánské menšiny v zemi. Obě strany se dohodly na základních principech, podle kterých jedině mírová politická řešení mohou zajistit stabilní budoucnost Makedonie a zároveň se zavázaly, že řešení sporů týkajících se národnostních menšin neohrozí územní integritu země, tedy, že součástí reformy se nestane vytvoření autonomního území nebo federalizace státu.¹³⁶ I když nikde nebylo v rámcové dohodě zmiňováno albánské etnikum, bylo zřejmé, že přijaté reformy se budou týkat výlučně postavení albánského etnika.

Ohridská rámcová dohoda se skládá ze tří částí. V první části jsou definovány rozsáhlé dodatky makedonské ústavy, druhá část se týká změn stávající legislativy a třetí část stanovuje plán ukončení nepřátelství a harmonogram pro její implementaci.¹³⁷

Mezi nejvíce diskutované otázky patřil požadavek etnických Albánců na změnu Preambule Ústavy přijaté v roce 1991. V ní byla Makedonie pojímána jako : „*Národní stát makedonského lidu, v němž je zaručena úplná občanská rovnoprávnost a trvalé soužití makedonského lidu s Albánci, Turky, Vlasy, Rómy a ostatními menšinami*“¹³⁸.

Etničtí Albánci od přijetí ústavy v roce 1991 požadovali odstranění odkazu na prioritní postavení makedonského lidu a žádali, aby byli pojímáni jako druhý konstitutivní národ Makedonie. Zároveň požadovali odstranění jakékoliv zmínky o národnostní menšině či etniku. Po bouřlivém jednání, při kterém zejména poslanci z VMRO-PDMNE vyhrožovali, že jestli se přistoupí na albánské požadavky, nebudou pro novou Preambuli hlasovat, byl dojednan kompromis, ve kterém nebylo zcela eliminováno dominantní postavení Makedonců. Akceptováno bylo nakonec znění : „*Občané Republiky Makedonie, makedonský lid, stejně jako ti občané, kteří žijí uvnitř hranic Republiky*

¹³⁶ Framework Agreement in www.president.gov.mk/prilozi/dokument/180/framework%20agreement.pdf

¹³⁷ Framework Agreement in

<http://www.president.gov.mk/prilozi/dokument/180/FRAMEWORK%20agreement.pdf>

¹³⁸ Ústava Republiky Makedonie in : Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha 2001, s.197

*Makedonie a náleží k albánskému lidu, tureckému lidu, valašského lidu, srbského lidu, rómského lidu a ostatnímu lidu, přijímají odpovědnost za přítomnost a budoucnost jejich vlasti...*¹³⁹

K úpravě směrem k zrovnoprávnění makedonského a albánského etnika došlo také v otázce církve. Albánci rovněž požadovali odstranění prioritního postavení makedonské pravoslavné církve. Podle Rámcové dohody byly změněny dvě věty čl. 19 makedonské ústavy, začínající „*Makedonská Ortodoxní církev, ostatní náboženské společnosti a náboženské skupiny.*“ na „*Makedonská Ortodoxní církev, Islámská náboženská obec v Makedonii, Katolická církev a ostatní náboženské skupiny.*“¹⁴⁰ Makedonská ortodoxní církev odmítala rovnocenné postavení s Islámskou obcí. Ohridský arcibiskup Stefan, hlava makedonské pravoslavné církve, pohrozil poslancům, že ti, kteří budou hlasovat pro navrhovanou změnu, budou zapsáni na tzv. černou listinu a jejich jména budou čtena ve všech pravoslavných kostelech.¹⁴¹

Součástí rámcových dohod se stal také balíček zákonů, vedoucí k postupné decentralizaci státní správy. Na základě Zákona o samosprávě¹⁴² měly být posíleny pravomoci jednotlivých samospráv v oblasti vzdělávání, financování, zdravotní péče, kultury. Místní zastupitelstva budou moci užívat své národní symboly (např. vlajku), ovšem společně se symboly makedonské státnosti. Dále bylo dohodnuto vydání Zákona o změnách hranic samosprávných jednotek, na základě kterého měl být snížen počet municipalit ze 123 na 84.¹⁴³

Proti těmto zákonům se zvedla vlna negativních reakcí ze strany Makedonců, kteří poukazovali na porušení principů schválených rámcovou dohodou o zachování územní integrity a neřešení etnických problémů teritoriálně.¹⁴⁴ Posílení místních samospráv je podle nich prvním krokem k vytvoření autonomie a poté federalizace Makedonie.

¹³⁹ Brunnbauer, U., The Implementation of the Ohrid Agreement : Ethnic Macedonian Resentments . in <http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Brummbauer.pdf>

¹⁴⁰ Framework Agreement in :

<http://www.president.gov.mk/prilozi/dokumenti/180FRAMEWORK%20AGREEMENT.pdf>

¹⁴¹ Macedonia: Church Rage Over Political Reforms in <http://www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewsnews.cgi?newsid1004563756,30918>

¹⁴² Zákon o samosprávě byl parlamentem schválen v lednu 2002

¹⁴³ Tento zákon se týkal především rozšíření hranic měst Skopje, Strugy a Kičeva, kde by došlo ke zvýšení počtu obyvatel albánského etnika na 27%. Zákon byl přijat v srpnu 2004 in: Kim, J., Macedonia : Post-Conflict Situation and U.S. Policy in : <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32172.pdf>

¹⁴⁴ Na důkaz nesouhlasu s procesem decentralizace v Makedonii uspořádal Světový makedonský kongres referendum o teritoriálních reformách . Podařilo se nasbírat 180 tisíc podpisů podporujících konání referenda předložit je parlamentu. Referendum se konalo 7. listopadu 2004 bez většího zájmu voličů (účast činila pouhých 26% občanů)

Mezi pravomoci samosprávných jednotek patřilo také jmenování velitele policejní jednotky, na základě tří kandidátů navrženým ministerstvem vnitra. Důležitým bodem zejména pro etnické Albánce bylo zavedení tzv. systému dvojí většiny, na základě kterého musely být změny zákonů týkající se fungování municipalit přijaty nejen dvoutřetinovou většinou v parlamentu, ale zároveň dvoutřetinovou většinou poslanců menšinového obyvatelstva. Tímto zákonem bylo přiznáno etnickým Albáncům právo veta.

Rámcové dohody vyjmenovávají další zákony, které se týkají adekvátního zastoupení menšin ve veřejných institucích na všech úrovních, zřízení Rady pro mezietnické vztahy, která se měla skládat ze sedmi členů, po jednom z řad Makedonců a Albánců a zbývajících pět členů mělo být vybíráno z řad Turků, Vlachů, Rómů a ostatních společenství. Dalším přijatým zákonem se stal školský zákon, týkající se zejména vysokého školství. Pro přijímání příslušníků menšin měl platit princip pozitivní diskriminace, a zároveň bylo zabezpečeno vysokoškolské vzdělání pro menšiny zavedením menšinových fakult na vysokých školách. Vláda nadále odmítla uznat albánský požadavek na vytvoření státní albánské univerzity.¹⁴⁵

Největší neshody se týkaly zrovnoprávnění albánského jazyka s makedonštinou. Tato sporná otázka byla jako jedna z mála vyřešena ještě před podepsáním rámcových dohod 13. srpna 2001. Co se týče albánštiny, požadavkem albánské reprezentace bylo uznání albánštiny jako druhého úředního jazyka v Makedonii. To bylo pro makedonskou stranu nepřijatelné. Takové řešení jazykové otázky jí připadalo zbytečné, když většina albánské minority žije na západě území. Kdyby přistoupila na tento albánský požadavek, znamenalo by to jazykové rozdělení země, což by odporovalo základnímu principu rámcové dohody, která stanovila, že žádné řešení nesmí integritu země ohrozit. Obě strany snažily najít kompromisní řešení, které by umožnilo použití albánštiny jako úředního jazyka bez porušení unitárního charakteru země. Nakonec dosáhly, pod záštitou prezidenta Trajkovského a mezinárodních vyjednávačů, dohody, kterou zároveň prohlásily za konečné řešení jazykové otázky. Makedonština zůstává nadále v Makedonii úředním jazykem, jazyk národnostní menšiny měl být používán jako úřední všude tam, kde menšina tvoří alespoň 20% obyvatelstva. Na základě tohoto zákona bylo také

¹⁴⁵ nelegální albánská univerzita v Tetovu byla nakonec po dlouhých bojích schválena parlamentem v lednu 2004

albánským poslancům umožněno jednat na půdě parlamentu v jejich jazyce a zároveň všechny zákony měly být vydávány jak v makedonštině, tak v albánském jazyce.

Podle rámcových dohod se mělo uskutečnit nové sčítání lidu a parlamentní volby. Předpokládalo se, že celý proces implementace rámcových dohod, rozvržený do několika etap, bude završen uspořádáním lokálních voleb na podzim roku 2004.

I když etničtí Albánci přímo nezískali statut druhého konstitutivního národa, množství práv, které jim bylo podepsáním rámcových dohod přiznáno, mělo za následek, že se Makedonie přiblížila ke změně z multi-etnického státu s dominantním postavením jednoho etnika na stát bi-národní.

Následující den, u příležitosti konání oslav 10. výročí přijetí makedonské ústavy, podpořil schválení ústavních změn prezident Boris Trajkovski, podle něhož pomohly vyřešit krizovou situaci v zemi a jsou vyjádřením procesu demokratizace země.¹⁴⁶

Makedonská veřejnost se spolu s částí makedonské politické reprezentace nedívala na schválení rámcových dohod tak optimisticky. Cítila se zrazeni mezinárodním společenstvím, a úspěch Albánců pojímali jako důkaz toho, že se násilí vyplácí.

¹⁴⁶ Minority Politics in Southeast Europe. Crisis in Macedonia in http://www.ethnobarometer.org/pagine/CSS_Macedonia.pdf

4. Politický vývoj Makedonie

Každá země, která prochází procesem demokratické transformace, stojí ihned na počátku před složitými a závažnými rozhodnutími. Jedná se zejména o rozhodnutí, na základě kterých budou v nových demokraciích narýsována pravidla hry pro následující politický vývoj. Politické systémy komunistických zemí byly založeny na jiných principech, než politické systémy zemí demokratických, proto muselo dojít k základním změnám, které se týkaly především přijetí nových ústav nebo jejich zásadních změn. Na pořadu dne jsou otázky týkající se určení politického systému, zda budoucí demokratický stát bude parlamentního, prezidentského či poloprezidentského typu, podle jakého volebního systému se budou konat svobodné a soutěživé volby do parlamentu, či volba hlavy státu...

4.1. Ústava¹⁴⁷

Na základě zásadní změny situace ve federativní Jugoslávii se Makedonie, dlouho usilující o zachování určité formy federace, rozhodla pro nezávislý a samostatný stát. Součástí vzniku nového státu je nutnost přijetí nové ústavy či její změny. Makedonie se na rozdíl od některých zemí, jež novelizovaly staré ústavy, rozhodla pro zpracování úplně nového ústavního textu. Je nutné podotknout, že budoucí demokratický stát neměl možnost navázat na zkušenosti z předchozího demokratického vývoje, proto se při tvorbě nové ústavy nechal inspirovat ústavami jiných demokratických zemí, zejména ústavami Itálie, Německa a Francie¹⁴⁸.

Nová Ústava Republiky Makedonie byla přijata 17. listopadu 1991 a o tři dny později, 20. listopadu, vstoupila v účinnost. Od jejího schválení byl text měněn celkem čtyřikrát.¹⁴⁹ V roce 1992, pouhých 50 dní od přijetí ústavy, byly schváleny novely čl. 3 a 49.¹⁵⁰ Třetí ústavní dodatek, přijatý v roce 1998, se týkal prodloužení doby vyšetřovací

¹⁴⁷ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, 2001, s.197-213

¹⁴⁸ Při tvorbě ústavy se Makedonie nechala inspirovat především Ústavou Itálie z roku 1948 (parlamentní systém), Ústavou Německa z roku 1949 (racionalizovaný parlamentarismus) a Ústavou Francie z roku 1958 (poloprezidentský systém). Mimo jiné se také nechává inspirovat Ústavami Chorvatska a Slovinska.

¹⁴⁹ Návrh na změnu Ústavy může podat prezident republiky, vláda, nejméně 30 poslanců parlamentu, nebo 150 tisíc občanů a musí být schváleny dvoutřetinovou většinou všech poslanců parlamentu.

¹⁵⁰ První ústavní dodatek se týkal způsobu změny státní hranice, Makedonie se jím vzdala územních nároků vůči sousedním státům. Druhým ústavním dodatkem deklarovala, že se nehodlá vměšovat do suverénních práv jiných států a jejich vnitřních záležitostí.

vazby z 90 na 180 dní.¹⁵¹ Nejrozsáhlejší ústavní změny byly přijaty v roce 2001 na základě Ohridské rámcové dohody a týkaly se zlepšení postavení albánské menšiny.

Ústava Republiky Makedonie se skládá z preambule a textu rozděleného do devíti hlav a 134 článků. V preambuli k ústavnímu textu se parlament hlásí k historickému, kulturnímu, duchovnímu a státnímu dědictví makedonského lidu. Zvláštní důraz je kladen na státoprávní tradice spojené s tzv. Kruševskou republikou, usnesením ASNOM a ústavněprávní kontinuitu makedonského státu jako suverénní republiky v rámci federativní Jugoslávie. V preambuli, je Makedonie definována na občanském principu jako stát makedonského lidu, v němž je zaručena úplná občanská rovnoprávnost a trvalé soužití makedonského lidu s Albánci, Turky, Vlasy, Rómy a ostatními národnostmi žijícími v Republice Makedonii.

V první hlavě ústavy je Republika Makedonie vymezena jako suverénní, samostatný, demokratický a sociální stát. Suverenita je nezcizitelná, nedělitelná a nepřenositelná, vyrůstá z občanů a náleží občanům.

Druhá, velmi rozsáhlá, hlava je věnována základním svobodám a právům člověka a občana. Vedle občanských a politických práv a svobod jsou zde definována také hospodářská, sociální a kulturní práva. Velká pozornost je věnována také postavení národnostních menšin. Článek 48 ústavy zaručuje příslušníkům národností právo svobodně se vyjadřovat, pěstovat a rozvíjet svoji totožnost a své národní vlastnosti. Makedonie garantuje ochranu etnické, kulturní, jazykové a náboženské totožnosti národností. Národnostem je garantována možnost výuky v jejich jazyce na základních a středních školách, ústava ovšem stanoví, že se ve všech školách musí vyučovat také makedonský jazyk, který je s jeho cyrilickým písmem uveden jako úřední jazyk. V jednotkách místní správy, kde jako většina žijí příslušníci národností, jsou v úředním styku používány také jazyky a písmo národností. Pokud národnost netvoří v jednotce většinu, ale alespoň dvacet procent obyvatelstva, mohou být, podle ústavy, jazyk a písmo národností v úředním styku používány. K zajištění práv a svobod národností byla na základě rámcových dohod ustavena Rada pro meznárodnostní otázky. Radu ustavuje parlament, který poté přezkoumává návrhy a řešení rady týkající se otázek meznárodnostních vztahů.

¹⁵¹ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, 2001, s. 196

Čtvrtá hlava ústavy hovoří o nedílné součásti demokratických politických systémů, které představují ústavní soudy. Ústavní soud Republiky Makedonie mající za úkol chránit právní řád republiky, se skládá z devíti soudců, které volí parlament republiky absolutní většinou hlasů na dobu devíti let bez možnosti znovuzvolení. Ústavní soud především posuzuje, zda jsou zákony země v souladu s ústavou, rozhoduje o věcech ochrany vymezených svobod a práv jednotlivce, posuzuje také, zda prezident republiky neporušil zákon.

Makedonská ústava zaručuje také právo na vytváření jednotek místní samosprávy, jejíž kompetence byly posíleny na základě dodatků ústavy z roku 2001.

Nejrozsáhlejší třetí hlava se týká organizace státní moci. Definuje postavení a pravomoci prezidenta, vlády a parlamentu.

4.1.1. Prezident¹⁵²

Hlavou státu je prezident republiky. Úřad prezidenta musel být zřízen dodatkem k ústavě v roce 1991. Poprvé byl prezident zvolen v roce 1991 nepřímou volbou, parlamentem, zvoleným v prosinci 1990. Od roku 1994 je prezident volen na pětileté období ve všeobecných a přímých volbách tajným hlasováním. Stejná osoba se může stát prezidentem nejvýše dvakrát, ve smyslu, že může být jen jednou znovuzvolen. Pasivní volební právo je stanoveno makedonským občanstvím, minimálním věkem 40 let a nejméně desetiletým pobytem v republice Makedonii v posledních patnácti letech. Uchazeče na úřad prezidenta republiky může navrhnout nejméně 10 tisíc voličů nebo nejméně 30 poslanců.

Prezident zastupuje republiku v zahraničí, je vrchním velitelem ozbrojených sil Makedonie. Jeho úřad je neslučitelný s výkonem jiného veřejného úřadu, jiného povolání nebo funkce v politické straně. Požívá imunity, které jej může zbavit Ústavní soud rozhodnutím dvoutřetinové většiny všech soudců na návrh dvoutřetinové většiny parlamentu.

K pravomocím prezidenta patří : udělování pověření představiteli vítězné strany sestavit vládu, jmenování a propouštění velvyslanců a vyslanců, přijímání akreditačních a odvolávacích listin zahraničních zástupců, udělování milostí, předávání vyznamenání a

¹⁵² čl. 79-87 ústavy, tamtéž

uznání. Prezident také navrhuje dva soudce Ústavního soudu, dva členy justiční rady a členy Rady pro mezinárodní vztahy. Prezident jmenuje tři členy Bezpečnostní rady Republiky Makedonie, které předsedá. Nejméně jednou ročně musí prezident informovat parlament o své činnosti. Parlament si může od prezidenta vyžádat stanovisko k otázkám v oblasti jeho působnosti.

4.1.2. Vláda¹⁵³

Držitelem výkonné moci je podle ústavy vláda Republiky Makedonie, která se skládá z předsedy a ministrů. Ústavou je stanoveno, že předseda vlády ani ministři nesmějí být poslanci parlamentu, zákonodárná moc je tak důsledně oddělena od moci výkonné. Členové vlády mají ústavou zajištěnou imunitu. Prezident musí do deseti dnů od první schůze nově ustaveného parlamentu pověřit sestavením vlády představitele strany či stran, které získaly většinu v parlamentu. Pověřená osoba do dvaceti dnů od pověření předloží parlamentu vládní program a navrhne složení vlády. Parlament volí vládu většinou všech poslanců.

K významným pravomocím vlády patří stanovování politiky provádění zákonů a ostatních předpisů parlamentu. Vláda předkládá návrhy zákonů a rozpočtu republiky, územní plán republiky, navrhuje usnesení o rezervách, vydává nařízení a ostatní předpisy k provedení zákonů. Rozhoduje o uznání států a vlád, navazuje diplomatické a konzulární vztahy s jinými státy, navrhuje jmenování velvyslanců a vyslanců Makedonie v zahraničí, navrhuje kandidáty na post nejvyššího státního zástupce.

Vláda a každý její člen jsou za svou práci odpovědni parlamentu, který může vládě vyslovit nedůvěru. Hlasování o nedůvěře může navrhnout skupina nejméně 20 poslanců, hlasování probíhá tři dny po předložení návrhu. Nové hlasování o nedůvěře může být navrženo nejdříve 90 dní po posledním hlasování o nedůvěře. Nedůvěra vládě musí být vyslovena většinou všech poslanců. Vláda, které byla vyslovena nedůvěra, setrvává v úřadu až do zvolení nové vlády. Mandát vlády, pokud ji nebyla vyslovena nedůvěra, zaniká rozpuštěním parlamentu. Předseda vlády nemůže sám odvolat člena vlády, může pouze navrhnout parlamentu odvolání člena vlády. O návrhu hlasuje parlament na své první následující schůzi.

¹⁵³ čl. 88-97 ústavy, tamtéž

4.1.3. Parlament¹⁵⁴

Zákonodárným orgánem Republiky Makedonie je jednokomorový parlament Shromáždění Republiky Makedonie (Sobranje). Podle Ústavy je parlament složen ze 120-140 poslanců, ovšem ve všech volbách, které od roku 1990 v Makedonii proběhly, bylo voleno 120 poslanců, a to ve všeobecných, přímých a svobodných volbách tajným hlasováním.

Poslanci hlasují dle ústavy pouze v souladu se svým přesvědčením a nemohou být odvoláni. Výjimkou je situace, kdy je poslanec odsouzen na více než 5 let odnětí svobody kvůli spáchání trestného činu.

Poslanci jsou voleni na čtyřleté funkční období, přičemž nově zvolený parlament se schází k ustavující schůzi nejpozději do 20 dnů od konání voleb. Mandát poslance je možné prodloužit pouze v případě válečného nebo výjimečného stavu. Parlament se může sám rozpustit, pokud se pro tento krok vysloví většina všech poslanců. Volby do nového shromáždění se konají buď během posledních 90 dnů funkčního období starého parlamentu, nebo do 60 dnů po jeho rozpuštění.

Zasedání parlamentu je permanentní a dělí se do jednotlivých schůzí. Jednací řád parlamentu je přijímán většinou všech poslanců. Schůze jsou svolávány předsedou parlamentu. Předseda parlamentu je volen většinou všech poslanců, jeho úřad je neslučitelný s výkonem jiného veřejného úřadu, jiného povolání či funkce v politické straně.

Mezi základní funkce parlamentu patří schvalování a změny ústavy, schvalování zákonů, stanovení veřejných dávek, schvalování státního rozpočtu a závěrečného účtu, schvalování územního plánu republiky, ratifikace mezinárodních smluv. Parlament rozhoduje o válce a míru, změně státní hranice, vystoupení z unie států či naopak o přistoupení k unii států, vyhláše referenda. Jednou z nejvýznamnějších pravomocí je vyslovování důvěry a nedůvěry vládě, volba soudců Ústavního soudu a ostatních soudců. Parlament také může vyhlášovat amnestie.

Parlament během svých schůzí přijímá rozhodnutí většinou přítomných poslanců, minimální počet hlasujících poslanců však nesmí klesnout pod jednu třetinu všech poslanců. V některých případech je pro přijetí rozhodnutí požadována dvoutřetinová

¹⁵⁴ čl. 61-87 ústavy, tamtéž

většina – např. při hlasování o změně hranic státu.

Zákonodárnou iniciativu má každý poslanec parlamentu, vláda a skupina nejméně 10000 občanů.

Parlament může vyhlásit referendum týkající se oblastí spadajících do jeho kompetence. K vyhlášení referenda je zapotřebí souhlasu absolutní většiny poslanců. Výsledek referenda je platný, pokud se hlasování zúčastní více než polovina oprávněných voličů. Parlament musí také vyhlásit referendum v případě, že to požaduje nejméně 150 tisíc občanů.

Zákony vstupují v platnost v okamžiku jejich vyhlášení, což znamená tehdy, kdy je podepíše prezident republiky a předseda shromáždění. Pokud prezident odmítne zákon podepsat a zákon je znovu schválen absolutní většinou poslanců, musí ho prezident podepsat. Prezident nemá suspensivní veto v otázce změny hranic, tj. zákonů přijatých dvěma třetinami všech poslanců.

Skupina nejméně pěti poslanců může interpelovat každého držitele veřejného úřadu. Vedle práva interpelace mají všichni poslanci právo poslaneckého dotazu. Jedním z významných veřejných činitelů, které parlament volí, je ombudsman. Jeho úkolem je ochrana ústavních a zákonných práv občanů. Je volen na osm let a může být jednou znovuzvolen. Parlament také ustavuje Radu pro mezinárodní vztahy, kterou tvoří předseda parlamentu a dále vždy dva Makedonci, Albánci, Turci, Vlaši, Rómové a dva členové zastupující ostatní národnosti v Makedonii. Parlament je povinen přezkoumat návrhy Rady a přijmout k nim usnesení.

4.1.4. Ústavní systém

Na makedonském modelu organizace státní moci je zcela patrná recepce ústav z jiných zemí Evropy. Politické uspořádání se opírá o dělbu, ale zároveň i o kooperaci moci výkonné a zákonodárné, přičemž těžiště systému je v legislativě, resp. v jednokomorovém parlamentu. Což jinými slovy znamená, že parlament přímo ovlivňuje exekutivu, protože vláda může fungovat jen tehdy, pokud má důvěru zastupitelského sboru. Dalším znakem je existence duální exekutivy, kdy je hlava státu oddělena od funkce šéfa vlády. Hlava státu jmenuje premiéra vlády a na jeho návrh

ministry, což jsou však zpravidla formální kroky, protože složení vlády musí být akceptováno parlamentem. Hlava státu není aktivním účastníkem procesu rozhodování, prezidentovy kompetence jsou spíše reprezentativního charakteru. Zároveň jsou v modelu organizace státní moci patrné znaky poloprezidentského systému jako volba hlavy státu v přímých a všeobecných volbách, suspenzivní veto prezidenta. V makedonském modelu najdeme také prvek typický pro prezidentské systémy, a to nemožnost prezidenta rozpustit parlament ani svolat jeho zasedání. Na základě tohoto znaku však nelze hovořit o prezidentském systému, zejména kvůli dominantnímu postavení parlamentu vůči exekutivě.

Vzhledem k výše uvedenému se může zdát přesné určení makedonského politického systému velmi problematické. Část literatury o Makedonii hovoří jako o parlamentním systému¹⁵⁵, jiní autoři ji řadí k systému poloprezidentskému¹⁵⁶. V parlamentním a poloprezidentském systému existuje vláda, která je svou legitimitou vázána na parlament, jemuž je odpovědná a který má právo vládu odvolat. Hlavní rozdíl se týká postavení a volby hlavy státu. V poloprezidentském systému je legitimita prezidenta odvozena od voličů, na rozdíl parlamentního systému, kde je prezident volen zákonodárným sborem či jiným zastupitelským tělesem. V parlamentním systému má, na rozdíl od poloprezidentského systému, hlava státu spíše reprezentativní roli, a postrádá tedy skutečně významné pravomoci.

Na základě ústavou vymezených pravomocí exekutivy a legislativy bych Makedonii, i přes všechny uvedené anomálie, zařadila mezi parlamentní systémy v kombinaci s přímo voleným prezidentem. Tato zvláštnost je typická pro velkou část postkomunistických států středovýchodní Evropy, kde za přímou volbou prezidenta většinou stály bývalé komunistické elity, které v přímo voleném prezidentovi viděly možnost, jak si i nadále udržet určitou moc. Zároveň, vzhledem k jeho spíše jen formálním pravomocím nehraje přímá volba makedonského prezidenta velkou roli. I když má právo suspenzivního veta, tj. že může odmítnout podepsat zákon a vrátit ho znovu k projednání parlamentu, parlament může zákon stejně prosadit tak, že jej schválí absolutní většinou všech svých poslanců. Navíc, prezident Makedonie nemůže suspenzivního veta použít v každém

¹⁵⁵ např. Perry, D., M., *The Republic of Macedonia : finding its way in* Parrot, B., Dawiska, K., *Politics, power and the struggle for democracy in South-East Europe*, Cambridge University, 1997 a Daskalovski, Z., *Democratic Consolidation and the Stateness Problem – The case of Macedonia*, *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 3, no. 2, January 2004

¹⁵⁶ např. Elgie, R., *The Politics of Semi-Presidentialism in* <http://www.oup.co.uk/pdf/0-19-829386-0.pdf>

případě. Jestliže parlament schválí jakýkoliv zákon dvoutřetinovou většinou, prezident právo suspenzivního veta ztrácí.

Jelikož se žádný z politických systémů nevyskytuje v úplně čisté formě, přímá volba prezidenta ani prezidentské suspenzivní veto, které je ostatně součástí řady parlamentních systémů (Itálie, Česká republika), nezpochybují parlamentní charakter makedonského politického systému.

4.2. Volební systém

Ústava Republiky Makedonie se nezmiňuje o volebních pravidlech pro volby do parlamentu, stanovuje pouze volební právo občanům, které nabývá platnosti dovršením 18-ti let věku. Od tohoto věku je také možné být volen do státních funkcí. Volební právo je rovné, všeobecné a přímé a je uskutečňováno v rámci svobodných voleb. Parlamentní volby se konaly podle volebních zákonů, přijatých parlamentem v roce 1990, 1998 a 2002.

Makedonie se po pádu komunistického režimu rozhodla pro většinový volební systém. Pro většinové volební systémy platí pravidlo „vítěz bere vše“, tedy mandát získá ten kandidát, který ve volebním obvodu, většinou jednomandátovém, získá většinu. Tato většina může být buď relativní, tedy nejvyšší počet hlasů, pak hovoříme o relativním jednokolovém většinovém volebním systému. Nebo může být většinou absolutní, kdy je nutné získat více než 50% hlasů – pak se jedná o absolutně většinový volební systém.

Absolutně většinový systém bývá buď dvoukolový, kdy ve druhém kole, kam postupují nejúspěšnější kandidáti z kola prvního, dochází k rozhodujícímu měření sil, nebo jednokolový, v podobě tzv. alternativního hlasování.¹⁵⁷ Existují dvě varianty dvoukolového většinového systému. První variantou je tzv. prezidentský dvoukolový systém, na základě kterého postupují do druhého kola pouze dva nejúspěšnější kandidáti kola prvního. Druhou variantu představuje tzv. parlamentní neboli otevřený dvoukolový systém, který předem nestanovuje počet postoupivších kandidátů do druhého kola, jen

¹⁵⁷ Jedná se o volbu v jednomandátových volebních obvodech s požadavkem na získání absolutní většiny hlasů voličů, ale tento systém nepočítá s realizací více než jednoho volebního kola – volič vyznačuje i svoje druhé či další preference. Pokud žádný z kandidátů nezískal absolutní většinu v prvním kole, následovalo přerozdělování preferencí nejméně úspěšných kandidátů. Přerozdělování probíhá tak dlouho, dokud některý z kandidátů nezíská absolutní většinu hlasů.

určuje minimální hranici pro postup do druhého kola a k získání mandátu v kole druhém stačí prostá většina.¹⁵⁸

V roce 1990 a 1994 se volby do makedonského parlamentu konaly podle většinového volebního systému kombinujícího prvky jak relativně, tak absolutně většinového volebního systému. Makedonie byla rozdělena do 120 jednomandátových volebních obvodů. Aby kandidát obdržel mandát v prvním kole, stačilo mu získat relativní většinu, která ale nesměla být menší než jedna třetina (33,3%) všech oprávněných voličů v daném volebním obvodě. Stanovení této procentuální hranice mělo v Makedonii, kde se v každém volebním obvodě o mandát ucházeli více jak dva kandidáti, za následek, že velice často docházelo ke konání kola druhého. Druhého kola se mohli zúčastnit všichni kandidáti, kteří v prvním kole získali alespoň sedm procent hlasů v daném volebním obvodě. Pro získání mandátu pak stačilo kandidátovi získat nejvyšší počet odevzdaných hlasů. (Otevřený dvoukolový systém.)

Tento volební systém neznamenal pro multietnickou Makedonii nejlepší řešení. Většinový volební systém přináší značně disproporční výsledky, kdy jsou nadreprezentovány silné strany. V Makedonii především typu VMRO-DPMNE, která zvítězila ve volbách v roce 1990 (v roce 1994 druhé kolo voleb bojkotovala) nebo SDSM, jež se stala nejsilnější stranou ve volbách v roce 1994, na úkor stran slabších, zejména politických stran národnostních menšin.

Zástupci etnických Albánců tento volební systém kritizovali, neboť v etnicky smíšených volebních obvodech, docházelo díky druhému kolu k vytváření protialbánských koalic, které měly za následek, že ač albánský kandidát získal v prvním kole větší procento hlasů, mandát nakonec obdržel kandidát makedonské politické strany.

Nevyhovující většinový volební systém byl nahrazen novou volební technikou a v roce 1998 se volby do parlamentu konaly na základě smíšeného volebního systému. Tento volební systém lze jednoduše definovat jako systém, který kombinuje prvky poměrného a většinového volebního systému. V případě Makedonie většinová složka smíšeného systému navíc ještě opět kombinovala prvky relativně a absolutně většinového systému, druhé kolo se na rozdíl od voleb v roce 1990 a 1994 konalo podle tzv. prezidentského dvoukolového systému. M.S.Shugart a M.P.Wattenberg rozlišují dva základní typy

¹⁵⁸ Novák, M., Lebeda, T., Volební a stranické systémy, Vydavatel: Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2004, s.25

smíšených volebních systémů : proporční a většinový smíšený systém¹⁵⁹. Makedonie pro parlamentní volby použila většinový smíšený systém.

85 poslanců bylo voleno podle většinového principu v 85 poměrně malých volebních obvodech, (v každém z jednomandátových obvodů v průměru žilo 18 tisíc registrovaných voličů).

K vítězství v jednom volebním obvodu a k získání jednoho poslaneckého křesla bylo za potřebí získat nejméně jednu třetinu z celkového počtu hlasů. V případě, že ani jeden kandidát neobdržel požadovanou jednu třetinu, uskutečnilo se druhé kolo voleb, ve kterém se utkali dva kandidáti s největším počtem hlasů z prvního kola.

Zbývajících 35 poslaneckých křesel bylo obsazeno systémem poměrného zastoupení s použitím uzavřených kandidátních listin. Převod hlasů na mandáty probíhal pomocí D'Hondtovy matematické formule. Aby politická strana nebo koalice politických stran mohla obsadit alespoň jedno poslanecké křeslo, musela překročit pěti procentní hranici z celkového počtu hlasů.¹⁶⁰

Ani smíšený volební systém se v Makedonii příliš neosvědčil. Záměrem spojení většinového volebního systému se systémem poměrného zastoupení mělo být dosažení určitého kompromisu. Na jedné straně měla být zaručena určitá míra proporcionality pro menší strany, ale na straně druhé měly být ponechány silný politický stranám výhody vyplývající z většinové volby. Jelikož se ale jednalo o většinový smíšený volební systém, výsledkem voleb stejně byla určitá disproporcionalita. Neosvědčilo se zavedení pětiprocentní hranice pro získání mandátu. Touto volební klauzulí byly postiženy zejména malé strany¹⁶¹ a strany národnostních menšin, které tvořily 2-3% v celé populaci (např. Rómové a Turci).

I nadále proto v Makedonii pokračovala diskuse o optimálním volebním systému. Albánští představitelé by nejvíce uvítali poměrný volební systém, v němž by celá Makedonie představovala jeden volební obvod. Pro jeden volební obvod se vyjadřovali také z důvodu větší „transparentnosti“. Etničtí Albánci podali v roce 1994 a 1998 stížnost na záměrné vytyčování hranic tak, aby uměle vytvořily relativní většinu pro makedonského kandidáta (tzv. gerrymandering). Albánci poukazovali, že při parlamentních volbách v roce 1994 stačilo makedonskému kandidátovi v některých

¹⁵⁹ Komplexní vysvětlení smíšených volebních systémů in Cabada,L.,Ženíšek,M., Smíšené volební systémy, Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2003

¹⁶⁰ FYROM : Parliamentary Election in the FYROM 18 October and 1 November 1998, OSCE/ODIHR Final Report, 1998

¹⁶¹ Takovým příkladem může být Socialisté, kteří zůstali pod hranicí volebního prahu a získali 4,7% hlasů. In Novák, M., Lebeda,T., Volební a stranické systémy, Nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s..50

volebních obvodech k získání mandátu pouhých 5000 hlasů, zatímco albánský kandidát potřeboval získat o 20 tisíc hlasů více.¹⁶² Při parlamentních volbách v roce 1998 měl podle volebního zákona jeden volební obvod zahrnovat 18 tisíc voličů s povolenou odchylkou +_10% (16200-19800). Na základě šetření bylo zjištěno, že volební obvody s převážně albánským obyvatelstvem podmínku splňují, na rozdíl od některých makedonských volebních obvodů, na které vycházelo něco málo přes 16 tisíc voličů. Stížnost se týkala především volebního obvodu č.61 v severozápadní Makedonii, přezdívaného „Had“. Hranice obvodu spojovaly makedonské obce v převážně albánském prostředí a uměle tak vytvořily parlamentní křeslo pro makedonského kandidáta.¹⁶³

V roce 2002 byl dle výsledku rámcových dohod schválen nový volební zákon, na jehož základě měly volby do parlamentu probíhat podle volebního systému poměrného zastoupení s použitím uzavřených kandidátních listin a D'Hondtovy volební formule. Země byla na základě tohoto zákona rozdělena do šesti geograficky víceméně symetrických obvodů s obdobným počtem voličů. V každém z těchto šesti obvodů se rozhodovalo o dvaceti křeslech do parlamentu. Politické strany nemuseli překonávat žádnou volební klauzuli. Tato skutečnost způsobila, že do parlamentu pronikla řada lokálních politických stran, které obsadily jeden či dva mandáty.¹⁶⁴

Makedonie tak od svého vyhlášení nezávislosti vyzkoušela ve čtyřech parlamentních volbách tři volební systémy. Nedá se říci, že by prošla systematickou transformací z většinového volebního systému přes smíšený až k proporčnímu. Většina volebních změn v Makedonii je spíše výsledkem zájmů jednotlivých politických stran. Všechny nastolené změny volebního systému byly přijaty po dlouhých debatách, protože jakmile je nějaký volební systém nastolen tak, že přináší jedné straně prospěch, tato strana pak chrání své zájmy a bojuje za to, aby se dále hrálo podle těchto – pro ni výhodných – pravidel.

Prezidentské volby

Prezident Republiky Makedonie je volen na základě uzavřeného dvoukolového volebního systému absolutní většiny. Prezidentem je zvolen ten kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu hlasů z celkového počtu voličů. Pokud v prvním kole voleb žádný

¹⁶² Pettifer, J., FYROM – The Shades of Night?, CSRC, 2001

¹⁶³ FYROM : Parliamentary Election in the FYROM 18 October and 1 November 1998, OSCE/ODIHR Final Report 1998, a 1998 Election In Macedonia in

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1700&I=1>

¹⁶⁴ např. Strana za úplnou emancipaci Rómů v Makedonii

z kandidátů nezíská požadovaný počet hlasů, koná se kolo druhé, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti kola prvního. Prezidentem se poté stane kandidát, který získal více hlasů, ale za předpokladu, že volební účast dosáhla alespoň 50% oprávněných voličů.

4.3. Stranický systém

Stranický systém Republiky Makedonie se začal formovat v průběhu roku 1990, v souvislosti s přípravou na první soutěživé volby. Na základě čl.20. ústavy mohou občané svobodně zakládat občanská sdružení a politické strany, vstupovat do nich a vystupovat z nich.¹⁶⁵ V roce 1994 byl parlamentem přijal Zákon o politických stranách, který stanovil podmínky pro vznik politických stran. Podle tohoto zákona může být strana založena a zaregistrována pod podmínkou, že organizátoři předloží podpisy nejméně pěti set oprávněných voličů podporujících vznik této strany. Podmínkou pro organizátory je ještě makedonské občanství a trvalý pobyt v Makedonii.¹⁶⁶

I když od roku 1990 do současné doby vzniklo přibližně na devadesát politických stran, jen o šesti z nich můžeme hovořit jako o stranách relevantních. Kritérium relevance politických stran zavedl G.Sartori. Za relevantní politické strany považuje strany, které mají tzv. koaliční nebo vyděračský potenciál. Strany, které mají koaliční potenciál, jsou bez ohledu na svou velikost schopny za určitých podmínek podílet se na vládě. Vyděračský potenciál přisuzuje Sartori stranám, které se na vládě nepodílejí, ale mají schopnost vyvíjet na ostatní politické strany v systému tlak, a proto s nimi musí vládnoucí strany počítat.

Vývoj stranického systému Republiky Makedonie můžeme rozdělit do několika etap¹⁶⁷. První z nich představuje období od roku 1990 do konce roku 1992. V tomto období došlo ke vzniku značné části dnešních relevantních politických stran. Ze Svazu komunistů Jugoslávie se transformoval Sociálně demokratický svaz Makedonie (SDSM), nejsilnějším reprezentantem pravice se stala Vnitřní makedonská revoluční organizace – Demokratická strana makedonské národní jednoty (VMRO-DPMNE). Dále vznikaly strany reprezentující početnou albánskou menšinu, Strana demokratické prosperity (PDP) a jí konkurující Lidová demokratická strana (NDP). Již první parlamentní volby

¹⁶⁵ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha 2001

¹⁶⁶ Embassy of the Republic of Macedonia, London in http://www.macedoniaembassy.org.uk/legal_system.html

¹⁶⁷ Strmiska, M., The Macedonian Multipartism. A Note on the Typology of the Macedonian Party Arrangement. Středoevropské studie, roč. 1, č.0, in <http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=144>

ukázaly, že rozhodujícími silami na politické scéně budou SDSM a VMRO-DPMNE, svůj potenciál naznačily strany albánské menšiny, zejména PDP.

Ve druhé fázi, kterou bychom mohli ohraničit podzimem 1992 a parlamentními volbami 1998, proběhla vlna štěpení politických subjektů. Před parlamentními volbami v roce 1994 se např. od albánské Strany demokratické prosperity (PDP) po vnitřních sporech odštěpilo její radikální křídlo a založilo Stranu demokratické prosperity Albánců (PDP-A), v roce 1997 zakládá Liberální strana spolu s Demokratickou stranou (DP) Liberálně-demokratickou stranu (LDP). Svou pozici posílila SDSM, VMRO-DPMNE bojkotem druhého kola voleb v roce 1994 nezískala parlamentní zastoupení. Nejednotným postupem a vzájemnými spory oslabily své pozice obě albánské politické strany PDP a PDP-A.

Třetí fáze probíhala od roku 1998 do vypuknutí konfliktu na jaře 2001 - v této době byly do jisté míry stabilizovány mechanismy fungování systému politických stran. Proběhla klidná výměna vlády, kdy dosavadní levicovou vládu nahradila vláda pravice, přičemž zůstal zachován model koalic v čele s nejsilnější makedonskou stranou, ve kterých byla zastoupena strana reprezentující albánskou menšinu. Volby v roce 1998 potvrdily klíčovou roli SDSM a VMRO-DPMNE, stabilizovalo se postavení stran reprezentujících etnické Albánce. Z národnostních menšin si udržela své postavení pouze romská menšina, zastoupení ostatních menšin se minimalizovalo. Projevil se zde vliv smíšeného volebního systému platného pro volby do parlamentu v roce 1998, když v poměrné složce smíšeného volebního systému bylo nutné pro vstup do parlamentu překročit pěti procentní volební klauzuli.

Za počátek čtvrté fáze lze považovat eskalaci napětí mezi albánskou menšinou a makedonskou vládní mocí v první polovině roku 2001, která vedla k řadě důležitých reforem politického systému a přispěla k dalším přesunům ve stranickém spektru. Pozice SDSM a VMRO-DPMNE jako nejdůležitějších stran zůstala zachována, kolem nich se ale soustředily další strany. Postavení Liberální strany zůstalo slabé. K nejvýraznějším přesunům docházelo mezi stranami reprezentujícími albánskou menšinu, kde pozici etablované strany do značné míry převzal Demokratická unie pro integraci (DUI) vůdce albánských povstalců Aliho Ahmetiho.

V Makedonii v této ani v předchozích fázích neexistovala prakticky relevantní antisystémová strana, makedonské extrémně nacionalistické strany byly marginální a relevantní menšinové strany měly koaliční potenciál.

Stranický systém Makedonie lze charakterizovat jako stranický systém kolísající mezi umírněným a extrémním multipartismem. Politické strany lze rozdělit do tří identifikačních skupin : nacionalisté, postkomunisté a strany etnických Albánců. Jednotlivé strany se setkávají ve dvou rovinách. První rovinu představuje rivalita dvou pólů, odvozených od ideologické orientace, představované na jedné straně socialistickým blokem s vedoucí úlohou SDSM, na straně druhé blokem pravicovým okolo VMRO-DPMNE. Systém vykazuje známky pravidelného střídání obou bloků u moci. V letech 1992-1994, 1994-1998 a po roce 2002 se vlády ujala koalice s dominantní pozicí levicové SDSM, v letech 1998-2002 byla u moci pravicová koalice v čele s VMRO-DPMNE. Stranický systém bychom mohli charakterizovat také z hlediska etnicko-nacionalistického, pomocí základního štěpení makedonské společnosti – makedonská majorita versus albánská minorita. Na jedné straně je stranický systém tvořený politickými subjekty národnostních menšin, reprezentované politickými stranami etnických Albánců, které patřily mezi vítané koaliční partnery a na druhé straně politickými subjekty etnických Makedonců.

Významné politické strany

Vnitřní makedonská-revoluční organizace – Demokratická strana makedonské národní jednoty (VMRO-DPMNE)

Tato nejsilnější pravicová strana vznikla v červenci 1990. Prohlásila se za nástupce makedonského národně osvobozenického hnutí z konce 19. století a od počátku se profilovala jako strana konzervativní, nacionalistická a anti-komunistická. Ostrý tón zvolila také proti albánské menšině v Makedonii. Její nacionalismus se projevil také na mezinárodní půdě, kritizovala projugoslávskou orientaci a Řecko provokovala myšlenkou tzv. Velké Makedonie, do které by zahrnula i severní řeckou provincii, jež nese název Makedonie.

V prvních dvou letech své existence se zmítala ve vnitrostranických sporech, vedoucích

k oddělení několika frakcí¹⁶⁸, které však na politické scéně nezískaly větší význam.

V prvních volbách v roce 1990 získala největší počet mandátů, ale díky své nacionalistické a anti-komunistické rétorice nebyla schopna sestavit vládu. Při volbách v roce 1994 se bojkotem druhého kola sama připravila o volební úspěch. Až do poloviny 90. let byla díky své nacionalistické rétorice považována za „nejmakedonštější“ stranu v Makedonii.

Změna nastala v druhé polovině 90. let, kdy byla okolnostmi donucena zmírnit svůj bojovný nacionalismus. Začala být schopná vést jednání i s představiteli albánské menšiny, příkladem je vytvoření vládní koalice s Demokratickou stranou Albánců PDA po volbách v roce 1998.

V program VMRO-DPMNE se mísí prvky nacionálně konzervativní (odvolávání se na historii Makedonie, obrana národní suverenity) s prvky konzervativně-liberálními (ochrana základních práv a svobod, důraz na privatizaci a ekonomické reformy) a prvky křesťansko-demokratickými (důraz na duchovní tradice založené na křesťanských hodnotách, solidaritě a spravedlnosti). Podporuje integraci Makedonie do Evropské Unie a NATO.¹⁶⁹

VMRO-DPMNE si jako pravicová strana vybuodovala dominantní pozici na politické scéně. Jakékoli jiné pravicové subjekty se nedokázaly na politické scéně prosadit.

Sociálně demokratický svaz Makedonie (SDSM)

Sociálnědemokratická strana vznikla transformací makedonské komunistické strany, která se vyčlenila v roce 1990 ze Svazu komunistů Jugoslávie a přijala název Svaz komunistů Makedonie – Strana Demokratické změny (SKM-PDP). Poté se název strany změnil na Alianci demokratických sil - současný název strany platí od roku 1992.

Tato nejsilnější levicová strana představuje druhou ze dvou dominantních stran v Makedonii. Od prvních parlamentních voleb v roce 1990 má trvalé zastoupení v parlamentu, do roku 1998 měla rozhodující vliv na sestavování vlády. Po volbách v roce 1998 přešla do opozice, součástí vlády se nakrátko stala od května do listopadu v roce 2001 v souvislosti s eskalací etnického napětí mezi Makedonci a Albánci. Po volbách 2002 se opět stala vládnoucí stranou.

Ve svém programu klade důraz na řešení sociálních otázek, za cíl si klade privatizaci a

¹⁶⁸ V lednu 1991 vznikla v Ohridu VMRO-Demokratická strana a v dubnu 1992 VMRO Goce Delčeva – Radikální demokratická strana.

¹⁶⁹ Šedo, J., Politický systém Makedonie in Strmiska, M., Politické strany ve střední a východní Evropě, Mezinárodní politologický ústav, MU Brno, 2002

ekonomické reformy a integraci Makedonie do evropských struktur.

Transformace strany a její vývoj v 90. letech je spojen s osobou Kira Gligorova, prvního prezidenta samostatné Makedonie.

Sociálně demokratický svaz Makedonie nebyl jedinou levicovou stranou na politické scéně. Transformací Socialistického svazu pracujících, masové organizace Svazu komunistů Jugoslávie, vznikla **Socialistická strana Makedonie (SPM)**, programově nalevo od SDSM. Strana dosáhla největšího volebního úspěchu ve volbách v roce 1994, kdy získala 9 mandátů stala se součástí vládní koalice spolu s SDSM a Liberální stranou. SPM představuje typický příklad malé strany, kterou lze ve volebním období 1994-1998 vzhledem k jejímu koaličnímu potenciálu považovat za stranu relevantní.

Typický příklad strany, která reprezentuje subjekty stojící mezi dvěma nejsilnějšími stranami a je schopná podílet se na vládě jak levého, tak pravého středu, představuje **Liberální strana (LP)**, v čele se S. Andovem, která vznikla v roce 1990, původně pod názvem Reformní síly Makedonie – Liberální strana. Ve svém programu klade důraz na ochranu lidských práv bez rozdílu národností a vyznání, na ekonomický rozvoj a modernizaci země, udržení Makedonie jako unitárního a suverénního státu. Ve druhé polovině 90. let, konkrétně v roce 1997 se strana slučuje s Demokratickou stranou a vytváří **Liberálně demokratickou stranu (LPD)**, která ale ve volbách se ziskem pouhých 4 mandátů neuspěla. Po volebním neúspěchu se od Liberálně demokratické strany odštěpila skupina kolem S. Andova, která obnovila původní Liberální stranu (LP). Cesty obou stran se rozešly. Liberální strana (LP) před volbami v roce 2002 utvořila předvolební koalici s VMRO-DPMNE, ta však ve volbách nezmohla a LP se tak stala opoziční silou. Liberálně- demokratická strana (LPD) naopak vytvořila spojení s SDSM a stala se stranou vládní.

Také početné etnické menšiny vytvářejí vlastní politické strany. Trvalé a významné zastoupení v parlamentu získávají strany reprezentující etnické Albánce v Makedonii.

Programy všech stran etnických Albánců jsou si velmi podobné. Reprezentanti makedonských Albánců požadují (1) změnu státoprávního postavení Albánců v Makedonii definováním republiky jako multietnického státu a uznáním albánštiny jako úředního jazyka, (2) zlepšení ekonomické situace albánského etnika rozvojem

zaostalejších oblastí obývaných Albánci, (3) uznání albánské univerzity v Tetovu jako státní univerzity a (4) zlepšit postavení etnických Albánců ve státní správě.

Nejsilnějším politickým subjektem makedonských Albánců se stala **Demokratická strana prosperity (PDP)**. Během svého působení na politické scéně prokázala při prosazování svých požadavků ochotu postupovat kompromisně. Má trvalé zastoupení svých poslanců v parlamentu a od roku 1990 až do voleb v roce 1998 byla součástí vládní koalice s postkomunisty. Výrazně na sebe upozornila v souvislosti se stoupajícím etnickým napětím v zemi a od května do listopadu 2001 byla součástí celonárodní koalice. V parlamentních volbách v roce 2002 zaznamenala s pouhými 2 mandáty prudký pokles zastoupení.

Kompromisní jednání strany a spolupráce s postkomunisty vedlo k rozkolu ve straně. Radikální křídlo strany vystoupilo s ostrou kritikou dosavadního působení strany na politické scéně a vytvořilo stranu novou pod názvem Strana demokratické prosperity Albánců (PDP-A) v čele s Arbenem Xhaferim. PDP-A se v roce 1997 sloučila s další stranou etnických Albánců, s Lidovou demokratickou stranou (NDP) a vytvořily **Demokratickou stranu Albánců (DPA)**. Do parlamentních voleb v roce 1998 šla DPA v koalici s Demokratickou stranou prosperity (PDP), ve které získaly dohromady 25 mandátů¹⁷⁰. Ihned po volbách se koalice dvou albánských stran rozpadla, obě strany se nedokázaly dohodnout ohledně potenciálního povolebního partnera. Demokratická strana Albánců DPA utvořila nakonec vládní koalici s vítěznou VMRO-DPMNE. Výsledky parlamentních voleb v roce 2002 představovaly pro DPA významnou ztrátu.

V roce 2002 se totiž změnila situace vznikem nové strany etnických Albánců pod názvem **Demokratická unie pro integraci (DUI)**. Strana vznikla kolem bývalého vůdce albánských povstalců. Aliho Ahmetiho. Již první volby, kterých se v roce 2002 zúčastnila, ukázaly, že DUI získalo dominantní postavení mezi stranami reprezentujícími albánskou menšinu. Za svůj hlavní cíl si klade důsledné plnění Ohridských rámcových dohod, které ukončily etnický konflikt v roce 2001.

Nevelké zastoupení v parlamentu získaly také strany reprezentující ostatní národnostní menšiny. **Strana za úplnou emancipaci Rómů v Makedonii (PCERM)** získala v parlamentních volbách v roce 1990 (v koalici se Socialistickou stranou Makedonie) a

¹⁷⁰ Strana demokratické prosperity získala 14 mandátů a Demokratická strana Albánců 11 mandátů.

1994 po jednom mandátu. Další stranou národnostní menšiny, která získala jeden mandát ve volbách v roce 1994 a 2002, byla **Demokratická strana Turků (DPT)**. Srbská menšina získala prostřednictvím **Demokratické strany Srbů (DPS)** parlamentní zastoupení ve volbách v roce 2002.

5. Parlamentní volby a jejich důsledky

5.1. Parlamentní volby 1990

První parlamentní volby za účasti více politických stran se konaly v době, kdy Makedonie byla součástí komunistické federativní Jugoslávie. Parlament Socialistické republiky Makedonie vyhlásil konání voleb do nového jednokomorového Národního shromáždění na 11. listopadu 1990. Volby se konaly na základě dvoukolového většinového systému. Makedonie byla rozdělena na 120 jednomandátových volebních obvodů. Kandidátovi stačilo k získání mandátu obdržet v prvním kole relativní většinu, která však nesměla být menší než jedna třetina všech oprávněných voličů v daném volebním obvodě. Pokud žádný z kandidátů nedosáhl této hranice, konalo se druhé kolo voleb, do kterého postoupili kandidáti, kteří v prvním kole obdrželi alespoň 7 % hlasů. Pro obsazení mandátu stačilo získat nejvyšší počet hlasů.

Před volbami docházelo mezi nově vzniklými stranami k jednáním a utváření předvolebních koalic. Tato jednání probíhala především mezi antikomunistickými stranami, které počátkem listopadu vytvořily koalici pod názvem Všemakedonská národně demokratická fronta (SNDF). Koalice byla uzavřena s jediným cílem, porazit ve volbách mezi obyvatelstvem populární postkomunisty. Součástí koalice se stalo hnutí MAAK¹⁷¹, VMRO-DPMNE, Lidová strana, Demokratický svaz a Strana zemědělců. Poslední tři strany byly považovány za okrajové, spíše šlo o koalici MAAK a VMRO-DPMNE. První kolo voleb se konalo 11. listopadu 1990 a zúčastnilo se ho celkem 23 politických stran či hnutí a 43 nezávislých kandidátů. Pouze ve 24 ze 120 volebních obvodů získali kandidáti mandát v prvním kole. Pro Všemakedonskou národně demokratickou frontu zaznamenalo první kolo voleb neúspěch, proto VMRO-DPMNE z koalice vystoupila a zahájila vlastní kampaň, zaměřenou především proti údajnému „albánskému nebezpečí“, které viděla ve zvolení několika zástupců albánské PDP již v prvním kole voleb. Předvolební kampaň VMRO-DPMNE dále tvořily antikomunistické, protisrbské a protiřecké výpady, provokující řecké hesly volajícími po vytvoření tzv. Velké Makedonie. Tato nacionalistická kampaň přinesla straně ve druhém kole, konaném 23. prosince 1990, úspěch a VMRO-DPMNE se nakonec stala vítězem voleb. Na druhém místě skončili postkomunisté a úspěch zaznamenala také

¹⁷¹ MAAK – Hnutí všemakedonské akce založená na jaře 1990 jako první nekomunistická organizace v Makedonii

albánská PDP, která se ze získanými 23 mandáty umístila na třetím místě.

Tabulka č. 1 Parlamentní volby v roce 1990¹⁷²

Politická strana	% hlasů v 1. kole	Počet hlasů v 1. kole	% mandátů	Počet mandátů	D*
VMRO-DPMNE	24,8 %	278879	31,6 %	38	+ 6,8 %
SKM-PDP ¹⁷³	25,3 %	284501	25,8 %	31	+ 0,5 %
SRSMLP ¹⁷⁴	18,1 %	203536	15,0 %	18	- 3,1 %
SPM	4,7 %	52852	3,3 %	4	- 1,3 %
PDP	23,5 %	264260	19,2 %	23	- 4,3 %
NDP	0,4 %	4498	0,8 %	1	+ 0,4 %
Ostatní	3,2 %	35984	4,1 %	5	+ 0,9 %
Celkem	100 %	1124510	100 %	120	+0 %

D* = rozdíl mezi podílem mandátů a podílem hlasů

Na základě výsledků je patrné, že většinový volební systém nejvíce vyhovuje velkým stranám typu VMRO-DPMNE. Největší rozdíl mezi získaným procentem mandátů a hlasů je patrný u albánské PDP. Většinový volební systém nebyl pro albánské strany výhodný, zejména konání druhého kola ve smíšených volebních obvodech, ve kterých docházelo k vytváření protialbánských koalic a v konečném výsledku mandát získal makedonský kandidát.

Nově zvolené Národní Shromáždění se poprvé sešlo 8. ledna 1991 a jeho předsedou byl zvolen Stojan Andov, hlavní představitel Svazu reformních sil (později přejmenované na Liberální stranu). Na základě výsledků voleb bylo patrné, že žádná ze stran neměla pro vytvoření vlády požadovanou většinu. Proto muselo dojít k povolebním jednání mezi jednotlivými stranami. Nabízelo se hned několik možností. První možnost představovala, že by vítěz voleb, VMRO-DPMNE, uzavřela koalici s druhou nejúspěšnější stranou SDSM, ale tato možnost byla díky antikomunistickým postojům vítěze voleb a ideologické odlišnosti obou stran nemyslitelná. Další možností bylo sestavení vlády bez účasti politických stran etnických Albánců, která by získala 91 křesel (VMRO-

¹⁷² In <http://www.parties-and-elections.de/macedonia2.html>

¹⁷³ Postkomunisté kandidovali ještě pod názvem Svaz komunistů v Makedonii-Strana pro demokratickou transformaci,název SDSM se používal od roku 1992

¹⁷⁴ liberálové kandidovali pod názvem Spojenectví reformních sil

DPMNE+SDSM+LP+SPM). Proti této variantě však stála obava z radikalizace albánského etnika v případě, že by bylo vyloučeno z účasti ve vládní koalici.¹⁷⁵ Třetí možnost představovalo vytvoření vládní koalice VMRO-DPMNE s nejuspěšnější stranou etnických Albánců PDP, která by 61 křesly získala největší většinu. Jelikož VMRO-DPMNE v předvolební kampani zaujímala anti-albánský tón, ani vytvoření této koalice nepřicházelo v úvahu. Čtvrtou možností by bylo vytvoření vládní koalice, která by byla tvořena pouze levicovými silami. Spojenectvím SDSM, LP a PDP by koalice získala 72 křesel.

Ukázalo se, že vítězná strana VMRO-DPMNE nebude schopna vytvořit, díky svým anti-komunistickým či anti-albánským postojům, stabilní většinovou vládu. I když VMRO-DPMNE volby vyhrála, skutečným vítězem se stala levice.

To se také projevilo při volbě prezidenta. Na základě tajných voleb poslanců parlamentu byl zvolen prvním makedonským prezidentem Kiro Gligorov, nominovaný postkomunisty, který v posledních čtyřiceti letech zastával vysoké stranické funkce v komunistické Jugoslávii. Post viceprezidenta připadl, Ljubči Georgievskemu z VMRO-DPMNE.

Ale i přes převahu levicových sil v parlamentu se nedařilo sestavit vládu. Nakonec byla, v březnu 1991, ustavena úřednická vláda pod předsednictvím nestraníka Nikoly Kljuseva, která se v parlamentu opírala o podporu levicových stran spolu s albánskou PDP. Úřednická vláda byla v polovině roku 1992 odvolána. Přičítal se jí neúspěch, že nedokázala zemi vymanit z ekonomické krize. Kritici buď zapomněli nebo si neuvědomovali, že ekonomika Makedonie byla v tomto období především ovlivněna vnějšími faktory. Makedonie patřila mezi nejchudší země bývalé Jugoslávie, její ekonomika byla dosti závislá na existenci jugoslávského trhu, v jehož rámci se mohla svými produkty realizovat. Po rozpadu federace pro své výrobky obtížně hledala odbytiště. Brzy se také projevila absence mezinárodního uznání Makedonie jako nezávislého státu, což mělo za následek, že Makedonii byl znemožněn přístup k mezinárodním finančním institucím, jako jsou MMF či Světová banka. Do tíživé situace se Makedonie dostala, když v květnu 1992 uvalilo OSN sankce na Srbsko. Vzhledem k tomu, že dvě třetiny produkce byly závislé na odbytu ze srbské strany,

¹⁷⁵ Rosůlek, P., Vládní koalice v Makedonii (1991-2002), in *Politologická revue*, 1/2003, s. 102

představovaly první roky pro makedonskou ekonomiku zatěžkávající zkoušku. Projevil se také dopad čtyřměsíční blokády jižní hranice ze strany Řecka, kterou byla Makedonie odříznuta od přístavu Soluň, přes který směřovala velká část makedonského importu. Ekonomická situace se zhoršovala, nadále rostla inflace, s níž se úřednická vláda snažila bojovat oddělením makedonské měny od jugoslávského dináru. V dubnu 1992 zavedla novou platební jednotku makedonský denár, pokusila se zastavit růst cen i mezd. Tato opatření se však mýjela účinkem a inflace stále rostla. Stoupala nezaměstnanost, která zasáhla 15% práceschopného obyvatelstva.¹⁷⁶

Na odvolání úřednické vlády měla velký podíl VMRO-DPMNE, jejíž předseda Ljubčo Georgievski se v prosinci 1991 vzdal funkce viceprezidenta a strana přešla do opozice, ze které na činnost úřednické vlády útočila. Tyto útoky měly nakonec úspěch a úřednické vládě byla v červenci 1992 vyjádřena nedůvěra. VMRO-DPMNE však nedokázala vzniklé situace využít, jelikož se strana zmítala ve vnitrostranických sporech, které nakonec vyústily v odštěpení několika frakcí¹⁷⁷. Novou vládu nakonec sestavil představitel SDSM Branko Crvenkovski. Koaličním partnerem pro SDSM se stala Liberální strana – Svaz reformních sil (SRSM-LP), Socialistická strana Makedonie (SPM) a dvě strany etnických Albánců – Strana demokratické prosperity (PDP) a Demokratická lidová strana (NDP). Od této doby se stalo nepsaným pravidlem, že v každé následující vládě byli přítomni političtí zástupci etnických Albánců. Parlament novou vládu schválil 4. září a následující den se kabinet ujal úřadu. Neprodleně začal hledat řešení hospodářské krize. V květnu 1993 byla v souvislosti s vydáním novým bankovek provedena denominace měny. Podařilo se zmírnit inflační růst. Vláda zároveň zahájila program postupné privatizace státních podniků, který alespoň částečně otevřel prostor pro oživení ekonomiky. Svou činnost také zaměřila na co nejrychlejší uznání ze strany zemí EU. V roce 1993 byla Makedonie uznána řadou evropských i zámořských zemí, což popudilo Řecko, které na Makedonii uvalilo druhou blokádu, která trvala až do roku 1995 a měla za následek zhoršení hospodářské situace a pokles životní úrovně. Ve vnitřní politice se vláda potýkala s otázkou albánské menšiny. V roce 1991 PDP doporučovala etnickým Albáncům bojkotovat referendum o nezávislosti Makedonie, nehlasovala ani o přijetí ústavy. PDP si také prošla vnitrostranickou krizí, když se od ní

¹⁷⁶ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, NLN, Praha 2001, s. 258-259

¹⁷⁷ např. v dubnu 1992 vznikla VMRO-Goce Delčev - Radikální demokratická strana

v roce 1994 oddělilo radikální křídlo a na politické scéně utvořilo před nadcházejícími volbami novou stranu zastupující etnické Albánce Demokratickou stranu prosperity Albánců (PDP-A).

5.2. Parlamentní a prezidentské volby v roce 1994

Předvolební kampaň pro volby do parlamentu se nesla v duchu nacionalistické rétoriky ze strany VMRO-DPMNE, zaměřené proti levicové vládní koalici, která v čele s SDSM, a spolu s LP a SPM, utvořila předvolební koalici „Svaz pro Makedonii“. Tato koalice získala v prvním kole největší procento hlasů. Po zveřejnění výsledků prvního kola prohlásila nacionalistická pravice v čele s VMRO-DPMNE volby ze strany SDSM za zfalšované a požadovala anulování prvního kola. Upozorňovala, že opozice, VMRO-DPMNE a Demokratická strana (DP), byla na rozdíl od vládních stran diskriminována v přístupu do veřejných sdělovacích prostředků během volební kampaně.¹⁷⁸ Volební komise její námitky zamítla a proto se VMRO-DPMNE spolu s DP rozhodly bojkotovat druhé kolo voleb, které se konalo 30. října. Bojkot druhého kola dosavadními opozičními stranami mělo za následek, že makedonský parlament byl několik měsíců volebního období 1994-1998 bez reálné parlamentní opozice.

Tabulka č. 2 Parlamentní volby v roce 1994¹⁷⁹

Politická strana	% hlasů v 1. kole	Počet hlasů V 1. kole	% mandátů	Počet mandátů	D*
SDSM	30,8 %	323910	50 %	60	+ 50,86 %
LP			24,16 %	29	
SPM			7,5 %	9	
PDP	8,3 %	87287	8,33 %	10	+ 0,03 %
NDP	2,8 %	29446	3,33 %	4	+ 0,53 %
Ostatní	27,4 %	288153	6,66 %	8	- 20,8 %
VMRO-DPMNE	17,9 %	188246	Bojkot 2. kola		- 17,9 %
DP	12,8 %	134612	voleb		- 12,8 %
Celkem	100 %	1051654	100 %	120	+0 %

D* = rozdíl mezi podílem mandátů a podílem hlasů

¹⁷⁸ Rychlík, J., Dějiny Makedonie, NLN, Praha 2001, s.261

¹⁷⁹ in <http://www.parties-and-elections.de/macedonia2.html>

Volby vyhrála s přehledem koalice vládních stran. Prezident pověřil předsedu nejúspěšnější politické strany SDSM, Branka Crvenkovského, sestavením nové vlády. Pro postkomunistické síly sloučené v koalici „Svaz pro Makedonii“ by nebylo problémem vytvořit i bez albánských politických stran vládu podporovanou většinou poslanců parlamentu. SDSM spolu s LP a SDM získaly celkem 98 mandátů. Albánská Strana demokratické prosperity (PDP) sice nepotvrdila svůj volební úspěch z parlamentních voleb v roce 1990, ale udržela si své dominantní postavení mezi etnickými Albánci. Volební neúspěch stran zastupující etnické Albánce byl také zapříčiněn rozptylem hlasů voličů, kteří se vedle PDP rozhodovali nejen pro NDP, ale mandát získalo také několik radikálů z odštěpeneckého křídla PDP jako nezávislí kandidáti. Albánské politické strany tak dohromady získaly 19 křesel, ale spolupráce mezi nimi nenastala díky vzájemným rozporům. Navíc, při těchto volbách docházelo k záměrnému překreslování některých volebních okrsků ve prospěch makedonských stran. Albánci poukazovali na skutečnost, že makedonskému kandidátovi stačilo k získání mandátu obdržet jen 5000 hlasů, kdežto kandidát etnických Albánců potřeboval pro získání mandátu obdržet 25 tisíc hlasů¹⁸⁰.

Přestože koalice vládních levicových stran získala ve volbách pohodlnou většinu a sestavení vlády bez účasti jakéhokoliv dalšího koaličního partnera by nepředstavovalo problém, byla albánská PDP přizvána do vlády a na základě jednání získala čtyři ministerská křesla. To se ale vůbec nezamlouvalo Liberální straně (LP) v čele se Stojanem Andovem, která ač získala o 16% více hlasů a o 19 poslaneckých křesel více než PDP, získala také čtyři ministerská křesla.

Nově ustavená vláda v čele s Brankem Crvenkovskim získala důvěru parlamentu v prosinci 1994. Defacto šlo o pokračování vlády předešlé, i se stejnými problémy týkajícími se ekonomické situace a vztahů s etnickými Albánci. Druhé vládní období sociálních demokratů bylo však komplikovanější než předcházející. Vládě se i nadále nedařilo dosáhnout rozvoje tržního hospodářství. Opět se na tom podílely nepříznivé vnější faktory, především stále trvající řecká blokáda, a také příliv uprchlíků z Bosny a Hercegoviny. K uklidnění situace nepřispěly ani korupční skandály ve státní správě. Ani veřejnost na činnost vlády, rok po jejím jmenování, nepohlížela pozitivně a její

¹⁸⁰ Pettifer, J., Former Yugoslav Macedonia – The Shades of Night?, CSRC, 2001, s.13

preferenci postupně klesaly. Podle průzkumu, konaného v prosinci 1995, bylo s činností vlády spokojeno jen 35,67% otázaných, 26% nebylo spokojeno vůbec a přes 60% dotázaných se vyjádřilo pro potřebu změn ve vládě.¹⁸¹

Ani vztahy ve vládní koalici nebyly ideální, zejména mezi SDSM a LP. Obě strany se dostaly do konfliktu již kvůli účasti PDP ve vládě, ale propukl mezi nimi také spor týkající se přerozdělování peněz jako kompenzaci za volební výdaje. Každá strana či nezávislý kandidát měli obdržet přibližně 80 makedonských denárů nebo 3 německé marky za každý volební hlas, který získali. LP poukazovala na to, že jako jediná strana peníze nedostala a obvinila z toho ministerstvo financí, v jehož čele byl člen SDSM.¹⁸²

Spor obou stran měl za následek, že ještě v roce 1995 LP opustila vládní koalici a stala se jedinou relevantní opoziční silou v parlamentu. Zbytek vládní koalice přesto disponoval dostatečným počtem poslaneckých mandátů pro zachování potřebné většiny. Po odchodu čtyř ministrů z Liberální strany, se nová vláda pode vedením Branka Crvenkovského, skládala ze 13 sociálních demokratů, šesti členů PDP a dvou ministrů ze SPM.

Liberální strana se po odchodu z vládní koalice do opozice snažila prosadit rozpuštění parlamentu a konání předčasných voleb. Tato iniciativa probudila i mimoparlamentní opozici a VMRO-DPMNE spolu s DP zorganizovaly petiční akci za rozpuštění parlamentu. Při ní se podařilo posbírat potřebných 150 tisíc podpisů pro vyhlášení referenda žádajícího vypsání předčasných voleb. Vláda se snažila celou situaci zdržovat : nejprve ministr vnitra měsíc ověřoval pravost podpisů, poté byla celá záležitost předána Ústavnímu soudu, který o této věci do dnešní doby nerozhodl.¹⁸³

16. října 1994 se také konalo první kolo prezidentských voleb - poprvé byl makedonský prezident volen v přímých a všeobecných volbách. O prezidentský post usilovali pouze dva kandidáti, dosavadní prezident Kiro Gligorov a představitel VMRO-DPMNE Ljubiša Georgievski. Kandidát VMRO-DPMNE však nebyl úspěšný. Dosavadnímu prezidentu Kiro Gligorovi přinesla jeho popularita jasné vítězství.

¹⁸¹ Perry, D., M., *The Republic of Macedonia : finding its way in* Dawiska, K., Parrot, B., *Politics, Power and the Struggle for Democracy in South-East Europe*, Cambridge University Press, 1997, s.237

¹⁸² A Split in Government Coalition in <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199506/50612-005-trae.sko.htm>

¹⁸³ Silence after Tempest in <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199612/61206-005-trae-sko.htm>

Tabulka č. 3 Prezidentské volby 1994¹⁸⁴

kandidát	1. kolo - % získaných hlasů
Kiro Gligorov (SDSM)	78,4 %
Ljubiša Georgievski (VMRO-DPMNE)	21,6 %

V roce 1996 se konaly volby do obecních zastupitelstev, které mimo jiné bývají i jakýmsi testem preferencí jednotlivých stran. Makedonie byla rozdělena do 123 municipalit (okresů)¹⁸⁵. Voliči odděleně volí zastupitele a starostu. Zastupitelé jsou voleni na základě volebního systému poměrného zastoupení s využitím D'Hondtovy volební formule. Volba starostů municipalit je poněkud komplikovanější. Kandidát na funkci starosty je zvolen za předpokladu, že v prvním kole získá absolutní většinu. Jestliže ani jeden z kandidátů nezíská potřebnou většinu, během dvou týdnů se koná druhé kolo, do kterého postoupí kandidáti, kteří v prvním kole obdrželi alespoň deset procent hlasů. Jestliže nastane situace, že ani jeden z kandidátů nezíská ani stanovených deset procent hlasů, do druhého kola postupují dva kandidáti s největším počtem hlasů. Vítězem druhého kola se stává kandidát, který získá většinu hlasů.¹⁸⁶ Těchto lokálních voleb se rozhodly zúčastnit i VMRO-DPMNE spolu s Demokratickou stranou a utvořily spojení pod názvem „Koalice pro změny“. Na druhé straně, vládní strany se také semkly do koalice „Společně pro Makedonii“. Ani konání komunálních voleb se neobešlo bez komplikací. Ve 27 municipalitách se muselo z důvodu neregulérnosti a pokusu zfalšovat volební lístky opakovat první kolo¹⁸⁷. Volby nakonec vyhrála vládní koalice, která získala 37%.

Napětí na politické scéně překvapivě zmírnil pokus o atentát na prezidenta Makedonie Kira Gligorova spáchaný 3. října 1995 ve Skopji. Prezident atentát přežil, útok mu způsobil „pouze“ zranění. Pozadí atentátu připomínalo teroristické praktiky VMRO z meziválečného období. Nikdy se nepodařilo vyřešit, kdo za atentátem stál. Výsledkem však bylo, že opozice přestala svými výpady Gligorova kritizovat¹⁸⁸.

V březnu roku 1997 ohlásila bankrot bankovní společnost TAT, ve které mělo několik desítek tisíc obyvatel uloženy všechny své úspory. Neustále rostla nezaměstnanost.

¹⁸⁴ <http://www.binghamton.edu/cdp/era/elections/mac94pres.html>

¹⁸⁵ Makedonie byla do roku 1996 rozdělena do 34 municipalit, které byly v roce 1996 novelizací zmenšeny, čímž jejich počet vzrostl na 123. Zvláštní statut měla hlavní město Skopje, pro jejíž správu se zákony přijímají odděleně.

¹⁸⁶ Todorovski, I., Local Self-Government and Decentralization in the Republic of Macedonia in

<http://www.fes.hr/E-books/pdf/Local%20Self%20Governemnt/08.pdf>

¹⁸⁷ in <http://www.law.nyu.edu/eecr/vol9num4/constitutionwatch/macedonia.html>

¹⁸⁸ Opozice vytýkala prezidentovi přílišné ústupky Athénám, a že má svůj podíl na zhoršení vztahů s Bulharskem

VMRO-DPMNE organizovala masové protesty požadující rozpuštění vlády a vypsání předčasných voleb. Vláda B. Crvenkovského požádala parlament o vyjádření důvěry. Vláda se udržela, ale následovaly personální změny. Premiér vyměnil skoro polovinu svých ministrů, včetně šéfů resortů vnitra a zahraničí. Rekonstruovaná vláda přijala řadu opatření, které měly vést k zlepšení ekonomické krize. Jejich základem se stala skoro dvacetiprocentní devalvace makedonského denáru.

Vláda se neustále potýkala s problémem albánské menšiny, která nebyla spokojena se svým postavením v zemi. Symbolem albánské nespokojenosti s makedonskou majoritou se po zakázání činnosti a přechodu do ilegality stala univerzita v Male Rečici blízko Tetova. Další problém, který skončil potyčkami mezi Albánci a makedonskými ozbrojenými silami, vyvstal po konání voleb do municipalit v roce 1996 v souvislosti s vyvěšováním albánských vlajek na budovy radnic ve městech Tetovo a Gostivar.¹⁸⁹

5.3. Parlamentní volby v roce 1998 a prezidentské volby v roce 1999

Další, již třetí parlamentní volby se konaly na podzim 1998. Volby se konaly na základě nového volebního systému, podle většinově smíšeného volebního systému.¹⁹⁰

Jako před předchozími volbami, strany utvářely předvolební koalice. VMRO-DPMNE utvořila předvolební koalici s nově vzniklou politickou stranou Demokratická alternativa (DA) v čele s Vasilem Tupurkovskim¹⁹¹. Nejprve se ale VMRO-DPMNE pokoušela vyjednávat s Liberálně demokratickou stranou (LDP). Obě strany se však nedokázaly na spolupráci dohodnout. Překážkou uzavření koaliční dohody byl, v případě volebního úspěchu, post premiéra. LDP nesouhlasila s premiérským křeslem pro člena VMRO-DPMNE. Dalším kamenem úrazu v jednání mezi oběma stranami se stalo stanovení počtu kandidátů jednotlivých stran na společných kandidátních listinách. LDP požadovala, aby počet kandidátů obou stran byl v poměru 50:50, VMRO-DPMNE požadovala rozdělení 65% pro VMRO-DPMNE ku 35% kandidátů pro LDP. Na tyto podmínky LDP nepřistoupila. Proto VMRO-DPMNE obrátila svou pozornost na hledání jiného koaličního partnera, kterého našla v Demokratické alternativě.¹⁹²

¹⁸⁹ K tomu viz blíže třetí kapitola – Otázka albánské etnika

¹⁹⁰ Podle nových volebních pravidel bylo 85 mandátů voleno na základě většinového volebního systému v jednomandátových volebních obvodech a zbývajících 35 mandátů podle poměrného volebního systému s využitím uzavřených kandidátních listin v jednom volebním obvodu, který tvořila celá Makedonie.

¹⁹¹ Demokratická alternativa byla založena v roce 1998 bývalým ministrem vnitra Vasilem Tupurkovskim z SDSM

¹⁹² Election Coalitions in Macedonia. Electoral Chaos. In

<http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199809/80913-013-trae.sko.htm>

Předvolební spojení vytvořily také politické strany etnických Albánců, PDP a DPA¹⁹³. Obě strany se ale nedokázaly shodnout na potenciálním povolebním partnerovi. PDP jako strana dosud vládnoucí koalice se odmítla podílet na případné vládě s opozicí. DPA se spolupráci s VMRO-DPMNE nebránila. Svou účast ve vládě však podmiňovala splněním albánských požadavků¹⁹⁴. SDSM kandidovala ve volbách samostatně, jen v některých obvodech nakonec utvořila koalici se socialisty (SPM). Na předvolební spolupráci se také dohodly strany ostatních národnostních menšin. Strana za úplnou emancipaci Rómů v Makedonii (PCERM) a Demokratická strana Turků (DPT) se spolu s dalšími etnickými stranami se spojily do Hnutí za kulturní toleranci a občanskou společnost.

Tabulka č. 3 Parlamentní volby v roce 1998¹⁹⁵

Strana	Počet / % hlasů v PR složce	PR mandáty / %	D 1	Vět. složka Mandáty / %	D2	Mandátů celkem	D 3
VMRO- DPMNE	312669 28,1 %	11 31,42 %	+ 3,32 %	38 44,70 %	+ 16,6 %	49 40,83 %	+ 12,73 %
SDSM	279799 25,15 %	10 28,57 %	+ 3,42 %	17 20 %	- 5,15 %	27 22,5 %	- 2,65 %
DA	119352 10,72 %	4 11,42 %	+ 0,7 %	9 10,58 %	- 0,14 %	13 10,83 %	+ 0,11 %
PDP PDP-A + NDP	214360 19,27 %	8 22,85 %	+ 3,58 %	10 (PDP) 11,76 % 7 (PDP- A+NDP) 8,23 %	+ 0,08 % + 1,04 %	25 (14+11) 20,8 %	+ 1,53 %
LDP	77788 6,99 %	2 5,71 %	- 1,28 %	2 2,35 %	- 4,64 %	4 3,33 %	- 3,66 %
SPM	52284 4,7 %	-	- 4,7 %	1 1,17 %	- 3 %	1 0,83 %	- 3,87 %
Ostatní	56070 5,1 %	-	- 5,1 %	1 1,17 %	+ 0,52 %	1 0,83 %	- 4,27 %
Celkem	1112980	35	+ - 0 %	85	+ - 0 %	120	+ - 0 %

D* = rozdíl mezi podílem mandátů a podílem hlasů

¹⁹³ DPA vznikla v roce 1997 sloučením dvou politických stran etnických Albánců : Strany za demokratickou prosperitu Albánců (PDP-A) a Lidové demokratické strany (NDP)

¹⁹⁴ Rosůlek, P., Vládní koalice v Makedonii (1991-2002) in Politologická revue 1, červen, 2003, s. 107

¹⁹⁵ Minorities presence in a political life - Republic of Macedonia in

<http://www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN005082.pdf>

Na základě výsledků voleb bylo patrné, že vítězem se stala pravicová opozice v čele s VMRO-DPMNE. Velkou roli zároveň hrála nespokojenost obyvatelstva s činností vlády, která nedokázala zabránit poklesu životní úrovně, růstu nezaměstnanosti a pozvednout hospodářství. Vliv na vítězství pravice měl i většinově smíšený volební systém. Na základě poměrného volebního systému získala VMRO-DPMNE před SDSM jen těsný náskok. Rozhodujícím faktorem se stala většinová volba, ve které získala o 19 křesel více než SDSM. Z celkového počtu hlasů obou stran vyplývá, že VMRO-DPMNE získala pouze o 3 % hlasů více než SDSM. Sociální demokraté doplatili na logiku většinového volebního systému „vítěz bere vše“ a VMRO-DPMNE stačilo, aby v jednomandátovém volebním obvodu získala o několik hlasů více než SDSM.

Oproti předchozím volbám v roce 1994 si mírně polepšily politické strany zastupující etnické Albánce, když dokázaly z 35 mandátů volených na základě proporční volby získat 8 mandátů.

Dosud vládnoucí strana SDSM musela přijmout porážku a odejít do parlamentní opozice, což se jí stalo poprvé od roku 1991. Těžkou volební porážku s pouhými čtyřmi mandáty zaznamenala také Liberálně demokratická strana (LDP).

Prezident Kiro Gligorov pověřil sestavením vlády předsedu vítězné strany VMRO-DPMNE Ljubča Georgievského. VMRO-DPMNE i nadále počítala se spoluprací s Demokratickou alternativou.

Obě strany by se svými 62 mandáty v součtu vytvořily jen těsnou parlamentní většinu. Ale již krátce před volbami obě strany vydaly stanovisko, že v případné budoucí vládě počítají s účastí třetího koaličního partnera, v zájmu národnostního smíru v Makedonii, s reprezentantem etnických Albánců.¹⁹⁶ VMRO-DPMNE a DA nakonec vytvořily vládu s Demokratickou stranou Albánců (DPA), která již před volbami deklarovala ochotu s VMRO-DPMNE spolupracovat.

Poprvé od roku 1991 byla vytvořena první vláda bez účasti postkomunistů. Vláda v čele s premiérem Ljubčem Georgievským byla tvořena 14 ministry z VMRO-DPMNE, 8 ministry z DA a 5 ministry DPA etnických Albánců. Tyto tři koaliční strany se také dohodly na principu, že každá z nich bude mít ve vládě jednoho místopředsedu.

Vládní koalice se tak mohla v parlamentě opřít o pohodlnou většinu 73 poslanců.

¹⁹⁶ Election in Macedonia. Albanians in Government? In <http://www.aimpress.ch/dyn/trac/archive/data/199811/81106-013-trac-sko.htm>

Spojení dvou nacionalistických stran VMRO-DPMNE a PDA, bylo dosti paradoxní. Část členů DPA, zejména zástupci bývalé NDP, uvažovala ve svém bývalém programu o federalizaci Makedonie. Proti této variantě uspořádání státu VMRO-DPMNE oře vystupuje a před rokem 1998 také používala ostrý protialbánský tón.

Krátce po volbách se uskutečnila rozsáhlá personální výměna ve státních institucích. Zástupci vládní koalice vypudili z pozic ve státní správě, zejména z postů policejních prezidentů a ředitelů státních podniků, zástupce či přívržence opozičních politických subjektů¹⁹⁷.

Důležitým impulsem pro další vývoj se staly prezidentské volby v roce 1999. Celkem se o post prezidenta ucházelo šest kandidátů. Zástupci Demokratické alternativy předpokládali, že se s VMRO-DPMNE dohodnou na jednom společném kandidátovi, kterého by představoval předseda DA V. Tupurkovski. VMRO-DPMNE se však rozhodla nominovat svého kandidáta, Borise Trajkovského, dosavadního náměstka ministra zahraničních věcí. Své kandidáty představily také další politické strany. DPA z vládní koalice postavila Muharema Nexipiho, opoziční PDP Muhameta Haliliho, LDP Stojana Andova. Největší konkurenci pro vládní koalici na post prezidenta představila SDSM, která nominovala Tita Petkovského.

Tabulka č.4 Prezidentské volby 1999¹⁹⁸

Kandidát	% získaných hlasů	
	v 1. kole	ve 2. kole
Tito Petkovski (SDSM)	33,2 %	45,9 %
Boris Trajkovski (VMRO-DPMNE)	20,6 %	52,9 %
Vasil Tupurkovski (DA)	16 %	-
Muharem Nexipi (DPA)	14,8 %	-
Stojan Andov (LDP)	11,2 %	-
Muhamet Halili (PDP)	4,2 %	-

V prvním kole prezidentských voleb, které se konalo 31. října 1999, s převahou zvítězil kandidát SDSM Tito Petkovski. Ani jeden z kandidátů však nezískal potřebnou nadpoloviční většinu potřebnou pro zvolení v prvním kole, proto se 14. listopadu konalo

¹⁹⁷ Rosůlek, P., Vládní koalice v Makedonii (1991-2002) in *Politologická revue* 1/ 2003, s.108

¹⁹⁸ Daskalovski, Z., Macedonia 1999 Presidential Election in <http://www.binghamton.edu/cdp/era/election/mac99pres.html>

druhé kolo. Během čtrnácti dní došlo k jednání mezi VMRO-DPMNE a zástupci albánských politických stran, zejména DPA, které se zavázaly podpořit Borise Trajkovského. Svou podporu kandidátovi VMRO-DPMNE vyjádřily také z důvodu silných protialbánských postojů Tita Petkovského z SDSM, který ostře vyjadřoval nesouhlas s vyhlášením nezávislosti Kosova. Albánské strany zároveň kandidáta SDSM považovaly za prosrbského a v jeho případném zvolení viděly návrat ke komunismu.¹⁹⁹ Výsledky druhého kola byly pro kandidáta SDSM překvapivé. Kandidát VMRO-DPMNE Boris Trajkovski druhé kolo vyhrál a stal se, také díky hlasům etnických Albánců, novým prezidentem Republiky Makedonie.

V roce 2000 signalizovaly průzkumy veřejného mínění pokles preferencí VMRO-DPMNE a opětovný vzestup preferencí SDSM. Vládě se nedařilo plnit volební sliby a zlepšit ekonomickou situaci. Ljubčo Georgievski prohlásil, že vyhlásí předčasné volby, pokud opoziční strany získají ve volbách do obecních zastupitelstev v září téhož roku o deset procent více hlasů než vládní koalice. Tyto volby se tak měly stát jakýmsi lidovým hlasováním o vládní koalici.²⁰⁰ Volby do obecních zastupitelstev se konaly na základě pravidel dvou volebních systémů. Podle většinového volebního systému byly voleni starostové municipalit a na základě proporční volby jednotliví zastupitelé. O vítězství defacto usilovaly dva bloky. První představovala vládní koalice (VMRO-DPMNE, DA a DPA), která získala 37% hlasů, stejné procento hlasů obdržela též opozice (SDSM, LDP, SPM, LD). PDP, která kandidovala samostatně, získala 6% hlasů. Vláda Ljubča Georgievského své působení uhájila a předčasné volby se tak nekonaly.

Vládní koalice procházela v roce 2000 krizí. V listopadu 2000 prohlásil vicepremiér V. Tupurkovski z DA, že se jeho strana připojí k opozici a pokusí se spolu s SDSM a dalšími menšími stranami či frakcemi vytvořit novou parlamentní většinu. Vládu DA obviňovala z toho, že se jí nedaří realizovat reformy slibované ve volební kampani. Vedení DA též svým vládním partnerům neodpustilo, že v roce 1999 nepodpořili jejího kandidáta na post prezidenta. VMRO-DPMNE se snažila s DA vyjednávat. DPA doufala, že když DA opustí vládní koalici, získá pro svou stranu více ministerských křesel. VMRO-DPMNE se s DA nedokázaly dohodnout a zástupci DA byli ze strany VMRO-DPMNE obviňováni, že z vlády odchází, protože se jim nepodařilo dosadit své lidi do

¹⁹⁹ Daskalovski, Z., A new Era : Macedonia's New President in <http://www.ce-review.org/99/22/daskalovski22.html>

²⁰⁰ Georgievski Survives Election Test in <http://www.iwrp.net/p=bcr&s=f&O=246993&apc?state=henibcr2000/59k>

vedoucích pozic státních bank, čímž by DA získala kontrolu nad státními financemi.²⁰¹

Z vlády nakonec odešlo pět ministrů DA : vicepremiér V. Tupurkovski, ministři zahraničních věcí, školství, životního prostředí a financí. L.Georgievski neváhal také propustit manažery DA působící ve firmách vlastněných státem.²⁰²

Vzhledem k tomu, že DA disponovala v parlamentu 13 křesly, vláda musela hledat nového spojence pro vytvoření parlamentní většiny. Nakonec se dohodla s opoziční LDP o třech poslancích v parlamentu výměnou za ministerstvo zahraničí a místopředsedu vlády, dále získala některé nezávislé poslance, mezi nimiž byli i tři rebelující členové DA a parlamentního zástupce Rómů. Nově zrekonstruovaná vláda byla schválena relativně těsnou většinou 66 poslanců v listopadu 2000.²⁰³

V lednu 2001 propukla aféra týkající se nezákonného odposlouchávání telefonátů některých vysokých státních činitelů. Předseda opoziční SDSM Branko Crvenkovski obvinil vládu z organizování odposlechů telefonních rozhovorů přibližně 150 činitelů, a to nejen zástupců opozice (předsedů SDSM a DA) a bývalého prezidenta republiky, K.Gligorova, ale také lidí z vlastního tábora včetně prezidenta republiky B. Trajkovského. Vyšetřování parlamentní komise odhalila, že k odposlouchání skutečně docházelo a bylo politicky motivováno. Obvinění vedlo k ministerstvu vnitra. V únoru nabídla ministryně vnitra svou resignaci, kterou však vláda odmítla akceptovat a obvinila opozici z kampaně namířené proti vládě.²⁰⁴

Aféra však byla zastíněna rostoucím napětím v zemi mezi Makedonci a etnickými Albánci a vypuknutím ozbrojeného konfliktu iniciovaného povstalci z Národně osvobozené armády na hranicích s Kosovem. Ozbrojený konflikt nakonec přerostl v sedmiměsíční konflikt mezi albánskými povstalci a makedonskými bezpečnostními silami. Tato vážná krize se samozřejmě promítla i do působení vlády. Mezi VMRO-DPMNE a DPA rostlo napětí. VMRO-DPMNE se dostávala pod tlak albánské DPA, která žádala větší práva pro etnické Albánce v zemi, zejména uznání univerzity v Mala Rečica blízko Tetova státními orgány, zrovnoprávnění albánštiny s makedonštinou a odpovídající zastoupení etnických Albánců ve státní správě.

V polovině května 2001 byla na základě tlaku mezinárodního společenství vytvořena vláda celonárodní koalice. K VMRO-DPMNE a DPA se připojily opoziční strany SDSM

²⁰¹ Macedonia Coalition Rattled in http://iwrp.net/?p=bcr&s=f&0=246621&apc_state=henibcr2000

²⁰² Rosůlek, P., Vládní koalice v Makedonii (1991-2002) in *Politologická revue* 1/ 2003, s. 109

²⁰³ Macedonia : Constitutional Watch in

<http://www.law.nyu.edu/eecr/vol10num1/constitutionalwatch/Macedonia.html>

²⁰⁴ tamtéž

a PDP. Albánská PDP nejdéle odolávala vstupu do celonárodní koalice. Svou účast ve vládě podmiňovala uzavřením příměří mezi makedonskými ozbrojenými složkami a ozbrojenci z NLA a zároveň požadovala, aby byli zástupci Národně osvobozené armády přizváni k mírovému dialogu. Nakonec PDP ustoupila tlaku mezinárodního společenství, které nehodlalo jednat s představiteli ozbrojenců a vstoupila do celonárodní koalice. VMRO-DPMNE získala z 18 ministerských křesel 6, zatímco SDSM a albánské DPA a PDP získaly po třech křeslech. Po jednom ministerském křeslu obdržely menší makedonské strany (LDP, LP a VMRO-VMRO).²⁰⁵ Cílem vlády měla být snaha co nejrychleji vyřešit krizi. Vláda celonárodní koalice nebyla vnitřně jednotná, neustále se zmítala ve sporech, které byly v rámci širší skupiny politických stran s různými cíli typické, což mělo také za následek problematické jednání mezi jednotlivými aktéry a dvouměsíční zpoždění ratifikace ústavních dodatků, přijatých 13. srpna 2001.

Poté, co parlament, potřebnou dvoutřetinovou většinou svých hlasů²⁰⁶, schválil v listopadu 2001 klíčový balík reforem o přijetí patnácti ústavních změn, vystoupila SDSM a LDP z vládní koalice, čímž skončilo půlroční vládnutí celonárodní koalice. SDSM svůj odchod zdůvodnila tím, že nechce být ztotožňována s ekonomickými neúspěchy dosavadní vlády a korupcí. Branko Crvenkovski odchod SDSM z celonárodní koalice okomentoval slovy: „Nyní je na těch, kteří vyhráli parlamentní volby v roce 1998, aby dokončili svou „práci“. Nejsme žádné chůvy, které uklidí nepořádek, který dosud nadělali.“²⁰⁷ VMRO-DPMNE obvinila SDSM z neochoty spolupracovat, když žádala strany, aby zůstaly ve vládě a společně stanovily nejrozumnější datum pro konání následujících voleb v roce 2002.²⁰⁸

Na chování SDSM byla patrná snaha o vlastní zviditelnění před budoucími volbami jako nejsilnější opoziční strany. Tím začala s několikaměsíčním předstihem předvolební kampaň.

SDSM a LDP svým odchodem do parlamentní opozice způsobily, že vládní kabinet VMRO-DPMNE se dostal do větší závislosti na politických stranách etnických Albánců, protože DPA a PDP koalici neopustily. VMRO-DPMNE musela slevit ze své nacionalistické rétoriky. K té se však přiklonila SDSM, neboť usilovala o přízeň voličů nespokojených s politikou VMRO-DPMNE.

²⁰⁵ in <http://www.rferl.org/balkan-report/2001/05/36-180501.html>

²⁰⁶ Pro ústavní reformy hlasovalo 94 poslanců, 14 poslanců se vyjádřilo proti, zbytek poslanců se zdrželo hlasování

²⁰⁷ Leftists Leave the Government in <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200112/11203-001-trae-sko.htm>

²⁰⁸ tamtéž

Situaci v Makedonii se po ratifikaci rámcových dohod v listopadu 2001 podařilo udržet v určitých přijatelných mezích. Klid zbraní však narušovaly extrémistické skupiny etnických Albánců, kteří nesouhlasili s podepsáním rámcových dohod a snažili se svými ozbrojenými útoky destabilizovat situaci v Makedonii. Na kosovsko-makedonských hranicích operovali radikálové z Albánské národní armády (ANA) a nově také ozbrojená skupina nazvaná Armáda republiky Ilyrida, které měly na svědomí řadu přepadení a smrt několika lidí.

5.4. Parlamentní volby v roce 2002 a prezidentské volby v roce 2004

V pořadí čtvrté, ale zároveň první parlamentní volby po uzavření Ohridských rámcových dohod ze srpna 2001, se konaly 15. září 2002. Volby se měly podle původní dohody z léta 2001 konat 27. ledna 2002, ale díky zpoždění implementace rámcových dohod se datum konání voleb posunulo na podzim téhož roku.

Volební kampaň byla oficiálně zahájena 15. srpna 2002. Makedonští politici souhlasili s účastí mezinárodních pozorovatelů, kteří měli dohlížet na regulérnost voleb. Na jejich bezpečnost měly dohlížet jednotky NATO „Red Fox“. Zároveň byla v Makedonii přijata řada bezpečnostních opatření, které měly zabránit jakémukoliv ohrožení voleb ze strany extrémistů.

VMRO-DPMNE uzavřela předvolební koalici s Liberální stranou (LP). Jejich kampaň byla plná slibů. Obě strany slibovaly zlepšení ekonomické situace v zemi, zvyšování mezd a důchodů, výstavbu několika tisíc nových bytů pro sociálně slabé. Nejsilnější opoziční stranu SDSM nazývaly černou mûrou v dějinách Makedonie²⁰⁹. Ve své útočné kampani se také zaměřily proti Unii pro demokratickou integraci (DUI) v čele s Ali Ahmetim, jejíž členy považovaly za teroristy a zároveň s ní důrazně odmítly jakoukoli možnou povolební spolupráci. Pravice se snažila dostat DUI do politické izolace a k této taktice chtěla přimět opoziční SDSM, která to však rezolutně odmítla.

Nejsilnější opoziční strana SDSM vytvořila předvolební koalici s Liberálně demokratickou stranou (LDP) pod názvem „Společně pro Makedonii“. Ve své kampani se prezentovala jako multietnická koalice, hájící práva všech obyvatel bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. SDSM také ve volební kampani zaútočila proti VMRO-

²⁰⁹ Rosůlek, P., Volební kampaň v Makedonii – příliš mnoho skandálů in *Mezinárodní politika*, 11/2002, s.16

DPMNE, když ji obvinila z pokusu ilegálně vydávat makedonské doklady emigrantům, žijícím např. v Albánii, aby jim byl umožněn přístup k volbám. Ministr vnitra L. Boskovski sice připustil, že se na vydávání dokladů pracuje, ale odmítl, že by se tak dělo v souvislosti s blížícími se volbami.²¹⁰

Politické strany etnických Albánců se na předvolební spolupráci nedokázaly dohodnout. Byla tu ze strany bývalého vůdce rebelů NLA, Aliho Ahmetiho, snaha vytvořit předvolební koalici albánských politických stran. V lednu 2002 byla vytvořena koordinační rada, skládající se ze dvou zástupců PDP, DPA, NDP a bývalé NLA. Vzniku koalice však bránily spory mezi jednotlivými stranami, proto vyjednávání o předvolební spolupráci albánských politických stran bylo ukončeno²¹¹. Ali Ahmeti založil novou politickou stranu reprezentující etnické Albánce Demokratickou unii pro integraci (DUI), již byla v předvolební kampani věnována značná pozornost. Ali Ahmeti si během volební kampaně stěžoval na velký zájem zejména ze strany některých makedonských politických subjektů, na bojkot v médiích, na zatýkání etnických Albánců. Svou stížností mířil především na VMRO-DPMNE, jejíž člen a zároveň ministr vnitra Ljube Boskovski chtěl vydat zatykač na přední představitele DUI. Proti tomu se DUI spolu s DPA ostře ohradily, poukazovaly na Zákon o amnestii, vydaný na jaře 2002, na základě kterého byli omilostněni bývalí bojovníci Národně osvobozené armády. Dokonce na protest zvažovaly bojkotovat účast ve volbách.²¹²

Olej do ohně přilil také Edward Joseph z Mezinárodní krizové skupiny (ICG)), který vypracoval zprávu o korupci v Makedonii. V této zprávě detailně rozebírá případy korupce v souvislosti např. s privatizací, aféry spojené s celní správou či se systémem zdravotního a sociálního pojištění.²¹³ Za nejvíce zkorumpované instituce je označena státní administrativa v čele s vládou. Proti této zprávě se ohradil ministerský předseda Ljubčo Georgievski, který obvinil ICG z vměšování do vnitřních záležitostí, s cílem poškodit před volbami VMRO-DPMNE.²¹⁴ Ministerstvo vnitra v této záležitosti zvažovalo zatčení editorů některých médií, které byli údajně zapojeni do protivládního spiknutí a rozšiřují nepravdivé informace. Asociace novinářů v Makedonii viděla za

²¹⁰ tamtéž, s. 18 + Macedonia : Violent Election Campaign Winds Down in <http://www.rferl.org/features/2002/09/16092002142510.asp>

²¹¹ in East European Constitutional Review, Vol. 11, Num 1/2 , 2002 in http://www.law.nyu.edu/eecr/vol11num1_2/constitutional_watch/macedonia.html

²¹² Macedonia : Violent election Campaign Winds Down in <http://www.rferl.org/features/2002/09/16092002142510.asp>

²¹³ Celá zpráva o korupci v Makedonii : Macedonia's Public Secret : How corruption drags the country down in http://www.southeasteurope.org/documents/A400739_14082002.pdf

²¹⁴ How to Take Down a Government in <http://www.antiwar.com/orig/deliso50.html>

těmito výhružkami pokus uvalit cenzuru na makedonský tisk a zastrašit celou novinářskou obec.²¹⁵

Vedle slovních útoků jednotlivých politických soupeřů, byla volební kampaň doprovázena několika excesy, které zhoršily bezpečnostní situaci v zemi a zpochybnily tak mírový průběh nadcházejících voleb. Situace se stala extrémně vypjatou na konci srpna, kdy byli v Gostivaru zavražděni dva makedonští policisté. Následovalo zatčení několika Albánců, současně Makedonciablokovali vjezd do Skopje, aby tak zabránili shromáždění Ahmetiho strany ve městě. V reakci na velký počet zadržených osobablokovali radikálové z ANA dálnici mezi Tetovem a Gostivarem a unesli pět Makedonských civilistů. Rebelové vyhrožovali jejich zabitím, pokud nebudou všichni zadržení Albánci, kteří byli obviněni ze zabití policistů, propuštěni. Rukojmí byli osvobozeni následujícího dne, v průběhu akce byl jeden etnický Albáнец policií zabit.²¹⁶

Parlamentní volby v roce 2002 se konaly na základě jiného volebního systému, než volby předcházející. Poslanci (120) byli voleni volebním systémem poměrného zastoupení, s využitím uzavřených kandidátních listin a D'Hondtovy volební formule. Makedonie byla rozdělena na šest volebních obvodů, přičemž v každém z nich získalo mandát 20 poslanců. Voliči se museli prokázat občanským průkazem a poté, co odvolili, byl jejich palec označen transparentním sprejem, jehož přítomnost se zjišťovala ultrafialovou lampou. Z bezpečnostních důvodů byly kolem volebních místností rozmístěny bezpečnostní síly.²¹⁷

Ani den voleb se neobešel bez komplikací. První incident, který lehce narušil obrázek svobodných a demokratických voleb, se stal na městském úřadu v Studeničani blízko Skopje, kde skupina občanů udeřila jednoho z pozorovatelů DUI pařbou zbraně. Volby neproběhly ve vesnici Kishavo v Bitole, protože albánská populace vesnice požadovala, aby ve volební komisi zasedali též Albánci. Tento požadavek nebyl vyslyšen, volební komise (složená z Makedonců) nicméně setrvala ve volební místnosti až do ukončení voleb. V Lešoku, vesnici v Tetovu obývané zejména Makedonci, byl v průběhu odpoledne proces voleb přerušen kvůli ozbrojenému incidentu, během při němž byl zraněn člen volební komise.²¹⁸

²¹⁵ Rosůlek, P., Volební kampaň v Makedonii – příliš mnoho skandálů, Mezinárodní politika, 11/2002, s.

16

²¹⁶ tamtéž

²¹⁷ Parlamentní volby Makedonii 2002 in

http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&Idp=25&tema=clanky

²¹⁸ tamtéž

Tabulka č. 5 Parlamentní volby v roce 2002²¹⁹

Politická strana, koalice	% hlasů	% mandátů	Počet mandátů	D*
Společně pro Makedonii	41,62 %	50 %	60	+ 8,38 %
SDSM		35,8 %	43	
LDP		10 %	12	
Ostatní ²²⁰		4,1 %	5	
Koalice VMRO-DPMNE a LP	25,06 %	27,5 %	33	+ 2,44 %
VMRO-DPMNE		23,3 %	28	
LP		4,1 %	5	
DUI	12,20 %	13,3 %	16	+ 1,1 %
PDP	2,28 %	1,6 %	2	- 0,68 %
DPA	5,36 %	5,8 %	7	+ 0,44 %
NDP	2,22 %	0,83 %	1	-1,39 %
SPM	2,18 %	0,83 %	1	-1,35 %
Ostatní	9,08 %	-	-	- 9,08 %
Celkem	100 %	100 %	120	+ - 0 %

D* = rozdíl mezi podílem mandátů a podílem hlasů

Výsledky voleb přinesly zdrcující porážku pro vládní koalici. Ljubčo Georgievski i přes porážku prohlásil, že tyto volby považuje za nejdemokratičtější, které se kdy v Makedonii konaly. Výraznou ztrátu zaznamenaly také PDP a DPA, doposud mající dominantní postavení mezi etnickými Albánci. Jejich úlohu nyní převzala DUI, která, ač byla založena jen několik měsíců před volbami, těšila se mezi albánským obyvatelstvem široké podpoře. Jelikož strany nemusely překonávat žádnou volební klauzuli, své zastoupení v parlamentu získaly také strany ostatních národnostních menšin.²²¹

Vítězná koalice Společně pro Makedonii obdržela přesně polovinu parlamentních křesel. Cesta k získání pohodlné absolutní většiny vedla přes spojení s jiným politickým subjektem. Nabízela se celá řada hypotetických možností.²²² Koalice s pravicí nepřicházela v úvahu. Proto se vítězná koalice zaměřila na hledání vládního partnera mezi politickými stranami etnických Albánců. Tradiční společenec SDSM - PDP se zmítala ve vnitrostranických sporech, zároveň zaznamenala prudký pokles preferencí a už nebyla

²¹⁹ <http://www.binghamton.edu/cdp/era/elections/mac02par.html>

²²⁰ Vedle SDSM a LDP byly součástí koalice také strany reprezentující etnické menšiny v Makedonii : Turci, Rómové, Srbové, Bosňáci a Vlaši

²²¹ I zdánlivě čistý poměrný systém bez volební klauzule, může přinést velké straně (v tomto případě SDSM) jistý bonus, způsobený využitím metody D'Hondtovy dělitele, jehož účinky jako označovány jako disproporční ve prospěch velkých stran

²²² Macedonia After the Election – Clear Winner, but not much else in <http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2002/09/35-200902.asp>

dominantním představitelem albánské menšiny. NDP měla ve svém programu zahrnut požadavek federalizace, což představovalo pro SDSM nepřekonatelnou překážku, a navíc se tento požadavek neslučoval se základními principy, uvedenými v rámcových dohodách. Spojenectví s bývalým vládním spojencem pravice DPA nebylo možné kvůli ideologické vzdálenosti. Posledním možným koaličním partnerem se mohla stát DUI. Tato strana se před volbami prezentovala jako sociálnědemokratická strana, takže uzavření vládního spojenectví s DUI by, z hlediska sociálního a ekonomického programu, nemělo pro vítěznou koalici představovat problém. SDSM však svou spolupráci s DUI podmiňovala vyloučením účasti Aliho Ahmetiho. SDSM nechtěla spojenectvím s osobou Aliho Ahmetiho, považovaného částí makedonské populace za teroristu, který rozpoutal ozbrojený konflikt, provokovat makedonskou veřejnost. Dohodu se nakonec podařilo uzavřít, DUI se stala součástí vlády bez osobní účasti Aliho Ahmetiho. SDSM měla jako nejsilnější subjekt koalice hlavní slovo při rozdělování ministerských křesel a zároveň deklarovala zájem o všechny důležité resorty. Nakonec byla vytvořena 17-ti členná vláda, ve které měla SDSM 8 ministrů, LDP 4 a DUI 5 ministrů. Nová vláda byla schválena 72 poslanci parlamentu, 28 poslanců, z VMRO-DPMNE a LP, se vyslovilo proti.

Novou vládu čekali důležité úkoly. Především složitý proces implementace rámcových dohod, zároveň boj s korupcí a zlepšení ekonomické situace v zemi.

Krátce po volbách, v listopadu 2002, se pod dohledem mezinárodních pozorovatelů konalo sčítání lidu, které se mělo původně konat v říjnu 2001, ale bylo odloženo z důvodu ozbrojeného konfliktu v zemi. Výsledky čítání, zejména údaj o počtu etnických Albánců v zemi, se očekávalo s velkým napětím. Na základě výsledků, které zveřejnil makedonský statistický úřad, tvořili 64,18 % Makedonci, 25,17% etničtí Albánci, 3,85% Turci, 2,66% Rómové, 1,78% Srbové, 0,84% Bosňáci, 0,48% Vlachové a 1,04% ostatní.²²³ Více než 20 % dosáhli etničtí Albánci ve 43 municipalitách z tehdejších 123. Z toho ve 28 municipalitách získali absolutní většinu. Přes 20 % se dostali v osmi municipalitách také Turci a ve dvou z nich dokonce získali absolutní většinu. Rómové získali absolutní většinu v 1 municipalitě, Srbové překročili 20ti % hranici ve dvou municipalitách a Bosňáci v jedné.²²⁴

²²³ Macedonian Census Results Spark Controversy in <http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2002/09/35-200902.asp>

²²⁴ Rosůlek, P., Makedonie po implementaci rámcových dohod in *Mezinárodní politika*, 5/2005, s.23

Výsledky sčítání lidu způsobily rozporuplné reakce. Vládní SDSM vyjádřila s výsledky spokojenost. Její koaliční partner DUI, prohlásil, že jestliže mezinárodní pozorovatelé vyjádřili spokojenost s průběhem konání sčítání lidu, jsou pro ně výsledky platné a budou je respektovat. S výsledky naopak nebyla spokojena opozice. VMRO-DPMNE poukazovala na pokračující trend nárůstu albánské populace, která vzrostla od posledního sčítání lidu v roce 1994 přibližně o 3 % a na pokles počtu Makedonců také o 3 %. Albánská PDP nesouhlasila s výsledky, podle jejich vlastních odhadů tvoří albánská menšina 29 % populace.²²⁵

Obzvláště ostré boje se vedly o působení ilegální albánské univerzity v obci Mala Rečica blízko Tetova, jejíž legalizaci schválil parlament 21.ledna 2004. Albánská univerzita se tak stala třetí státní univerzitou po univerzitě ve Skopje a Bitole. Proti přijetí zákona vystupovala opozice, která v legalizaci albánské univerzity viděla nebezpečí v podobě kladení dalších albánských požadavků, které by mohli ohrožit integritu země.²²⁶

26. února 2004 zasáhla Makedonii rána v podobě smrti prezidenta Borise Trajkovského, který zemřel při letecké havárii, když směřoval na ekonomickou konferenci do Mostaru v Bosně a Hercegovině.²²⁷ Jeho smrtí ztratila Makedonie jednoho z největších zastánců rámcových dohod, evropské integrace a vzájemné spolupráce mezi etniky.

V dubnu se po krátké kampani konaly prezidentské volby. O post prezidenta usilovali čtyři kandidáti. Dosavadní premiér Branko Crvenkovski z SDSM, Sasko Kedev z VMRO-DPMNE, Gezim Ostreni z DUI a Zudi Xhelili z DPA. V předvolební kampani se opět projevila věčná rivalita mezi SDSM a VMRO-DPMNE. Nejúčinnější kampaň vedl kandidát VMRO-DPMNE, Sasko Kedev, který se zaměřil na B. Crvenkovského a činnost jeho dosavadní vlády, kterou obviňoval, že vede zemi do hluboké ekonomické krize.²²⁸ Zároveň dával najevo negativní postoj k plnění rámcových dohod. B. Crvenkovski se snažil působit jako umírněný kandidát, pro nějž je důležité dodržet plnění rámcových dohod a zároveň dosáhnout co nejrychlejší integrace s Evropou.

²²⁵ tamtéž

²²⁶ Macedonia's Albanian-language University is legalized in <http://www.rferl/reports/balkan-report/2004/01/4-300104.asp>

²²⁷ Příčinou letecké havárie bylo špatné počasí. Za prudkého deště a husté mlhy narazilo letadlo do hory HRGUT v jižní části Bosny a Hercegoviny. Spolu s prezidentem Trajkovským zemřelo dalších osm osob : dva piloti a šest osob patřící do prezidentova okolí (tělesní strážci a poradci)

²²⁸ Macedonia's Presidential Candidates on the Campaign Trail in <http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2004/04/14-090404.asp>

Tabulka č. 6 Prezidentské volby 2004²²⁹

Kandidát	1. kolo		2. kolo	
	Podíl hlasů v %	Počet hlasů	Podíl hlasů v %	Počet hlasů
B. Crvenkovski (SDSM)	42,47%	385347	62,7%	553552
S. Kedeu (VMRO-DPMNE)	34,07%	309132	37,3%	329271
G. Ostreri (DUI)	14,79%	134208	-	-
Z. Xhelili (DPA)	8,67%	78714	-	-

Podle výsledků prvního kola, které se konalo 14. dubna 2004, ani jeden z kandidátů nezískal potřebnou absolutní většinu, proto se za dva týdny, 28. dubna, konalo kolo druhé. V něm zvítězil kandidát SDSM, B. Crvenkovski, který byl zvolen podobným způsobem jako jeho předchůdce, B. Trajkovski. I kandidátovi SDSM pomohli k vítězství hlasy etnických Albánců.

Nový prezident se musel vzdát všech svých funkcí, a proto bylo nutné najít za něj náhradu na post premiéra. Novým předsedou vlády se stal Hari Kostov, který ve vládě B. Crvenkovského zastával funkci ministra vnitra. H. Kostov vydržel ve funkci premiéra jen několik měsíců. 15. listopadu 2004 podal demisi z důvodu nedostatečné podpory ze strany DUI. Společně s Kostovem resignovala celá vláda.²³⁰ SDSM svolala celorepublikový sjezd, na kterém byl zvolen nový předseda strany, dosavadní ministr obrany, Vlado Buckovski. 26. listopadu byl V. Buckovski jmenován prezidentem republiky novým ministerským předsedou a pověřen sestavením nové vlády.

Součástí rámcových dohod uzavřených v Ohridu je decentralizace země a změna hranic jednotek samosprávy. Prvním krokem k vytvoření decentralizační státní správy byl zákon o samosprávě z ledna 2002, na jehož základě získali zastupitelé jednotlivých municipalit větší pravomoci, zejména v oblasti vzdělání, sociální péče, zdravotnictví a policie. Velice komplikovaným se ukázalo být jednání o nových hranicích jednotek lokálních municipalit. Návrh vládních stran předpokládal dvojjazyčný statut pro města Skopje, Struga a Kičevo. Návrh rovněž zahrnoval snížení počtu municipalit ze 123 na 84.

²²⁹ <http://www.binghamton.edu/cdp/era/elections/mac004pres.html>

²³⁰ Premier's Resignation Highlights Problems in Macedonia in <http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2004/11/41-191104.asp>

Rozšířením hranic hlavního města Skopje o oblast Saraj a Kondovo by došlo ke zvýšení podílu albánských obyvatel na 27%, čímž by mohla být realizovatelná dvojjazyčnost ve Skopji. Proti tomuto vládnímu zákonu se zvedla vlna protestů ze strany makedonské veřejnosti a opozice. Hlavním důvodem byla obava, že by se v řadě samosprávných obcí ocitli Makedonci pod albánskou většinou. Proti teritoriální reformě se postavila nevládní organizace Světový makedonský kongres (WMC), který inicioval celonárodní referendum. WMC se podařilo posbírat a předložit parlamentu na 180 545 podpisů, nesouhlasících se zákonem a požadujících konání referenda o novém zákonu o decentralizaci.²³¹ Předseda parlamentu, Ljubčo Jordanovski, vyhlásil konání referenda na 7. listopadu 2004, čímž bylo zase defacto znemožněno konání voleb do obecních zastupitelstev v původním termínu. Nově bylo datum stanoveno na jaro 2005. I když opoziční strany vyzývaly veřejnost k účasti v referendu a masivně podporovaly kampaň proti přijetí zákona, vlastní referendum probíhalo bez většího zájmu obyvatel. K urnám se nedostavil potřebný počet přes 50% voličů. Zúčastnilo se ho pouze 26,24% občanů. Etničtí Albánci referendum bojkotovali.

Navzdory neutuchajícím protestům byl zákon o hranicích municipalit vládní kolicí schválen 11.srpna 2004. Podle zákona se počet municipalit sníží ze 123 na 84 v roce 2005, a na 76 v roce 2008. Spolu s tímto zákonem byly schváleny další zákony : zákon o financování jednotek místní správy a zákon o městě Skopje²³².

Podle původních plánů, měla být implementace rámcových dohod ukončena konáním voleb do obecních zastupitelstev naplánovaných na rok 2004. Datum konání byl posunut na jaro - na 13. března 2005 - a byly to první komunální volby po uzavření rámcových dohod. Jejich význam byl velký, protože se tyto volby konají poté, co municipality získaly více pravomocí.

Politické strany opět vytvářely koalice a zahájily předvolební kampaň. Opět proti sobě stály dva bloky. Proti vládní koalici se postavila opozice v čele s VMRO-DPMNE, ke které se připojila albánská DPA a také strany ostatních národnostních menšin. 28.března se konalo druhé kolo voleb, ve kterém byli zvoleni noví starostové těch municipalit, v nichž v prvním kole nezískal kandidát potřebnou většinu. Podle výsledků Makedonské státní volební komise se celkovým vítězem voleb stala vládní koalice. V oblastech

²³¹ in <http://www.europeanforum.net/country/macedonia>

²³² Rosůlek,P., Makedonie po implementaci rámcových dohod in Mezinárodní politika, 5/2005, s.23

obývaných etnickými Albánci, zvítězila strana vládní koalice DUI²³³. Opoziční strany etnických Albánců PDP a DPA ve volbách spolupracovaly, aby zvýšily své šance proti DUI. Po prvním kole albánská opozice zorganizovala protesty proti údajným podvodům ze strany DUI a žádaly anulování prvního kola. Druhé kolo defacto na protest bojkotovaly.²³⁴

Průběh voleb do obecních zastupitelstev kritizovaly mezinárodní organizace, které prohlásily, že druhé kolo voleb nespĺňovalo kritéria OBSE a Rady Evropy²³⁵.

Hlavní cíl zahraniční politiky představuje vstup země do EU. 22.března 2004 bylo završeno po sérii přípravných kroků směřování do EU, když Makedonie oficiálně požádala o členství. 15. prosince 2005 se Makedonie na základě rozhodnutí Evropské komise stala oficiálním kandidátem pro členství v EU. Evropská komise zároveň stanovila kritéria, která musí Makedonie, pokud se chce stát členem EU, splnit. Kritéria se týkají především dodržování rámcových dohod a boje s všudypřítomnou korupcí, která představuje zásadní problém. V roce 2003 zařadila organizace Transparency International Makedonii na 106 místo ze 133 zkoumaných zemí, v roce 2004 na 97 místo ze 146 zemí. Další kritéria se týkají zlepšení ekonomické situace, EU poukazuje především na vysokou míru chudoby, 40-ti% nezaměstnanost a přítomnost organizovaného zločinu.

Se splněním těchto kritérií se bude potýkat nová vláda, která vzejde z nadcházejících parlamentních voleb v září 2006.

²³³ SDSM a LDP získali v 36 municipalitách post starosty, DUI 15, opoziční VMRO-DPMNE obsadila 21 postů, PDP spolu s DPA získala je v 1 municipalitě post starosty, v jedné municipalitě obsadil post starosty také rómský kandidát, ve zbylých municipalitách si post starosty rozdělily nezávislí kandidáti (7) a VMRO-Lidová strana (3)

²³⁴ Rosůlek, P., Makedonie po implementaci rámcových dohod in *Mezinárodní politika*, 5/2005, s.23

²³⁵ Macedonia : Election a and Political Situation in <http://www.europeanforum.net/country/macedonia>

6. Reálné fungování systému v praxi

6.1 Vztah exekutivy a legislativy v praxi

Ve čtvrté kapitole byla věnována pozornost politickému systému Republiky Makedonie, při jehož určení jsem vycházela z textu Ústavy Makedonie. Na základě vymezení pravomocí jednotlivých složek státní moci, jsem Makedonii definovala jako parlamentní systém s přímo voleným prezidentem. Politické uspořádání se opírá o dělbu moci, ale zároveň o kooperaci moci výkonné a zákonodárné, přičemž těžiště systému spočívá v legislativě, v jednokomorovém parlamentu. Parlament přímo ovlivňuje exekutivu, vláda může fungovat jen pokud má důvěru zastupitelského sboru. Dalším znakem je existence duální exekutivy, kdy je hlava státu oddělena od funkce premiéra. Prezident není aktivním účastníkem procesu rozhodování, jeho kompetence jsou spíše reprezentativního charakteru. Hlava státu, volená v přímých a všeobecných volbách, disponuje omezeným právem suspenzivního veta.²³⁶ Ústavně není zakotvena pravomoc exekutivy odvolat parlament či svolat jeho zasedání, z čehož vyplývá dominantní postavení parlamentu vůči exekutivě²³⁷.

V průběhu existence samostatné a nezávislé Makedonie se ukázalo, že navzdory textu ústavy, který deklaruje Makedonii jako parlamentní režim, nastala období, ve kterých se reálné fungování systému lišilo od psaného znění ústavy.

První období nastalo na počátku roku 1991, krátce po prvních parlamentních volbách. Politický systém se až do poloviny 90. let nechoval jako parlamentní systém, ale svých chováním se blížil k prezidentskému systému. Bylo to způsobeno charismatickou osobou prvního prezidenta samostatné Makedonie, Kira Gligorova, kterého na post prezidenta nominovala postkomunistická SDSM. Prezidentská volba Kira Gligorova, 25.1.1991, neproběhla na základě přímých a všeobecných voleb, ale Kiro Gligorov byl zvolen tajným hlasováním poslanců nově zvoleného parlamentu.²³⁸ Od samého počátku ve funkci dával Kiro Gligorov najevo, že nemá v úmyslu být jen slabým prezidentem, což svým chováním prezentoval krátce po svém zvolení do úřadu prezidenta.

²³⁶ Prezident má právo návrh zákona nepodepsat a vrátit parlamentu k přepracování, parlament může zákon stejně prosadit přehlasováním prezidentského veta absolutní většinou všech svých poslanců. V případě, že parlament jakýkoliv návrh zákona schválí dvoutřetinovou většinou, prezident právo veta ztrácí. In Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha, 2001

²³⁷ podrobnější vymezení pravomocí prezidenta, vlády a parlamentu viz 4. kapitola

²³⁸ první volba prezidenta proběhla na základě dodatku v té době ke stávající ústavě z roku 1974, která s funkcí prezidenta republiky nepočítala. Druhé prezidentské volby již probíhaly podle dodnes platné ústavy z listopadu 1991

Parlamentní volby v listopadu 1990 vyhrála pravicová VMRO-DPMNE z politického tábora anti-komunistických stran, která nebyla schopna vládu sestavit. Po několika jednáních mezi stranami, které se nemohly na povolební spolupráci dohodnout, byla prezidentem jmenována úřednická vláda (březen 1991 – červenec 1992) v čele s nestraníkem Nikolou Kljusevem, která byla výsledkem kompromisu odrážejícího situaci v zemi. Je nutné podotknout, že tato vláda byla prakticky politicky bezmocná. V tomto období byla vidět jasná autorita prezidenta Kira Gligorova, který plně ovládl vnitropolitickou scénu a díky své úzké vazbě na politickou stranu SDSM a převaze levice v parlamentu, měl politickou moc nad činností vlády. Postupně převzal pravomoci exekutivy i na poli mezinárodní politiky a obrany. Sehrál důležitou roli v procesu rozpadu Jugoslávie a vzniku samostatné Makedonie, jejíž osamostatnění proběhlo na rozdíl od Slovinska, Chorvatska a Bosny a Hercegoviny mírovou cestou. Vedl jednání za mezinárodní uznání Makedonie. Stal se jedinou skutečnou hlavou exekutivy, o moc ve státě se fakticky dělily dva orgány – parlament a prezident, kdy ani jeden z nich nemohl odvolat toho druhého. Po odvolání úřednické vlády sehrál důležitou roli při vzniku vlády nové, kterou byl pověřen sestavit Branko Crvenkovski, předseda SDSM. Ve skutečnosti měl být ale pověřen sestavením vlády kandidát vítězné strany. A volby vyhrála VMRO-DPMNE, ne SDSM. Prezident K. Gligorov však odmítl pověřit předsedu vítězné strany, Ljubča Georgievského (VMRO-DPMNE), sestavením vlády²³⁹. Přitom na základě čl.90 ústavy je prezident Republiky Makedonie povinen pověřit vytvořením vlády během deseti dnů od ustavení parlamentu představitele strany, popřípadě stran, které získaly většinu v parlamentu²⁴⁰.

Na podzim 1994 se konaly současně parlamentní a prezidentské volby. Novou vládu sestavoval předseda vítězné strany SDSM, Branko Crvenkovski a prakticky se jednalo o pokračování vlády předešlé. Prezidentské volby se tentokrát konaly již podle nové ústavy, která deklaruje, že prezident je volen v přímých a všeobecných volbách. Kiro Gligorov dokázal díky své popularitě svůj prezidentský mandát bez potíží obhájit.

Ve volebním období vlády Branka Crvenkovského (1994-1998), lze zaznamenat tendenci oslabit pozici prezidenta, a to i přesto, že premiér a prezident pochází a jsou spojeni se stejnou politickou stranou SDSM. Projevilo se to po návratu Gligorova do prezidentské

²³⁹ Lepavcov, A., A., Why We Lost – The Macedonian case in <http://www.iri.org/pdfs/Why%20We%20Lost.pdf>

²⁴⁰ Ústava Republiky Makedonie in Jirásková, V., Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy, Praha, 2001, s.208

funkce po pokusu o atentát na jeho osobu, v období vládní krize, z konce roku 1995, kdy Liberální strana v čele se Stojanem Andovem byla nucena odejít, po neshodách s SDSM, z vládní koalice. Prezident Gligorov vyjádřil nesouhlas s odchodem Liberální strany s odůvodněním, že když Liberální strana dostala ve volbách jako součást koalice „Svaz pro Makedonii“ legitimitu od občanů, měla by i nadále působit ve vládě. Premiéru B. Crvenkovskému doporučil spor vyřešit bez odchodu Liberální strany z vlády. Branko Crvenkovski toto doporučení odmítl a sestavil vládu novou, způsobem, na který nebyl Gligorov zvyklý. Branko Crvenkovski s ním nekonzultoval složení vlády, poslal mu jen dopis se jmény jednotlivých ministrů a parlament požádal o vyjádření důvěry²⁴¹. Členové vlády, a zejména členové SDSM, dali ještě před roztržkou ve vládní koalici Gligorovi jasně najevo, že už s jeho dominantním vlivem na politické scéně dále nepočítají. Ministr vnitra Frckovski vydal prohlášení, že je nezbytné vyhnout se utvoření politického systému na základě historické role prezidenta a že je důležité, aby všechny instituce pracovaly na základě svých pravomocí a povinností definovaných ústavou.²⁴²

Díky silnému postavení vládní koalice (SDSM, SPM, LP a PDP), která se ve volebním období 1994-1998 v parlamentu opírala o pohodlnou většinu 108 poslanců, docházelo ke splynutí exekutivní a legislativní moci vedoucí k zesílenému postavení vlády. Přestože z ústavy vyplývá dominantní postavení parlamentu jako legislativního orgánu, vláda využívající práva legislativní iniciativy se stává hlavním hybatelem legislativního procesu.

Po třetích parlamentních volbách v roce 1998 nastala situace, kterou můžeme nazvat „makedonskou verzí francouzské kohabitace“.²⁴³ Kohabitací nazýváme tzv. nucené soužití, které nastává, když prezident a premiér jsou z odlišného politického tábora. Tento stav může nastat, protože prezident a premiér získávají svou legitimitu v přímých a všeobecných volbách, které se konají v odlišných termínech. Prezident je v tomto období podporován politickou stranou či stranami, které nemají parlamentní většinu a jeho spolupráce s vládou a premiérem mající většinovou podporu v parlamentu je obtížnější. Konflikty mezi oběma hlavami exekutivy nelze řešit vynucenou demisí vlády či novými prezidentskými volbami, oba jedinci se omezují na slovní výpady a projevy odporu. Obecně platí, že role prezidenta v období kohabitace je omezená, může kritizovat

²⁴¹ Gligorov Two Years after the Attempt on His Life in http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199710/1014_032_trae_sko.htm

²⁴² tamtéž

²⁴³ Spirovski, I., Repartition of power between the president, parliament and government – The case of the Republic of Macedonia in [http://www.venice.cvl.int/docs/2000/CDL\(2000\)026_bil.asp](http://www.venice.cvl.int/docs/2000/CDL(2000)026_bil.asp)

program vlády, ale v makedonském případě fakticky ztrácí možnost vetovat návrhy zákona či je výrazně ovlivnit. Přesto platí, že prezident není v období kohabitace zbaven všech pravomocí, přísluší mu nadále pravomoci týkající se národní nezávislosti, kontinuity státu, územní celistvosti, jen své politické ambice je nucen zredukovat a většinou se soustředí na zahraniční a bezpečnostní politiku. Naopak kompetence premiéra se za této situace rozšíří. Premiér těšící se dostatečné parlamentní většině může koordinovat uskutečňování exekutivních návrhů, ale také je může iniciovat²⁴⁴.

Období kohabitace nastalo v Makedonii prozatím jednou, a to s nástupem nové vlády v roce 1998, kterou vytvořila pravicová VMRO-DPMNE. Od počátku bylo zřejmé, že vztahy mezi novou pravicovou vládou v čele s Ljubčem Georgievskim a dosavadním prezidentem Kiro Gligorovem, patřícím do politického tábora SDSM, nebudou ideální. Vyhrocené vztahy obou stran provázejí politický vývoj v zemi již od vyhlášení samostatnosti Makedonie. V roce 1994 VMRO-DPMNE obvinila SDSM z falšování parlamentních a prezidentských voleb. V předvolební kampani pro parlamentní volby v roce 1998, se prezident Gligorov přímo vměšoval do předvolební kampaně s cílem ovlivnit voliče ve prospěch své strany SDSM. Otrně vystoupil proti předsedovi opoziční Demokratické alternativy (DA) Vasilu Tupurkovskému a obvinil ho, že v roce 1992 se snažil zaprodat název státu Makedonie výměnou za mezinárodní uznání.²⁴⁵

Prezident Kiro Gligorov, tentokrát v souladu s ústavou, jmenoval po parlamentních volbách předsedu vítězné strany VMRO-DPMNE Ljubča Georgievského sestavením vlády²⁴⁶. Gligorov prohlásil, že respektuje vůli občanů a vyjádřil ochotu spolupracovat s novou vládou. Neuběhla dlouhá doba a již krátce po jmenování a ustavení nové vlády se rozhořel první ze sporů mezi prezidentem a vládou. Spor se týkal zákona, který jako první prošel v prosinci 1998 parlamentem, Zákona o amnestii. Zákon se měl vztahovat na propuštění nebo zmírnění trestu přibližně osmiset uvězněných občanů. Mezi nimi byli také starostové Gostivaru a Tetova, Rufi Osmani a Vebi Bezneti, kteří byli uvězněni po násilnostech v roce 1997, související s vyvěšování albánských vlajek na úřady v oblastech s početnou albánskou menšinou²⁴⁷. Tímto zákonem nechtěla VMRO-DPMNE vyjít jen vstříc svému vládnímu koaličnímu partnerovi Demokratické straně Albánců

²⁴⁴ Říchová, B., Úvod do současné politologie, Portál, Praha, 2002, s.80

²⁴⁵ Macedonia Update – Challenges and Choices for the New Governemnt in

<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/ALLDocsByUNID/2c2f05deedco234c125674c004b6874>

²⁴⁶ na rozdíl od roku 1991, kdy Gligorov odmítl pověřit předsedu vítězné strany VMRO-DPMNE L. Georgievského sestavením vlády

²⁴⁷ více o sporu týkajícího se vyvěšování albánských vlajek viz. 3.kapitola diplomové práce – Otázka albánského etnika

(DPA) a zmírnit tak etnické napětí v zemi, ale chtěla dát také najevo, že uvěznění albánských zastupitelů bylo politicky motivováno²⁴⁸.

Po přijetí návrhu zákona parlamentem, byl návrh zákona poslán prezidentovi k podepsání. Makedonská ústava však nikde nestanovuje časový limit nutný k podepsání zákona nebo k využití veta. Tohoto nedostatku v ústavě využil prezident Gligorov. V interview, které poskytl deníku „Vecer“ krátce po obdržení návrhu zákona, dal jasně najevo, že nemá v úmyslu podepsat zákon, se kterým nesouhlasí²⁴⁹. Přesto, i když byl znám jeho postoj k Zákonu o amnestii, trvalo mu čtyři týdny, než poprvé ve své funkci prezidenta využil právo suspensivního veta a zákon vrátil parlamentu, který suspensivní veto prezidenta přehlasoval 79 hlasy²⁵⁰. Za zdržování byl Gligorov kritizován jak vládou, tak ze strany parlamentu. Mezi prezidentskou kanceláří a parlamentem probíhala aktivní korespondence, ve které předseda parlamentu Savo Klimovski žádal prezidenta o další nezdržování procesu přijetí zákona. Na straně druhé, Gligorov požadoval svolání parlamentu, kam by přišel s poslanci o zákonu jednat. Klimovski tento požadavek prezidenta odmítl. To se Gligorovi nikdy v předcházejících dvou volebních obdobích nestalo. Ačkoli ústava nedeklaruje právo prezidenta svolat zasedání parlamentu, vždy když v předchozích volených obdobích požádal Gligorov o svolání parlamentu, parlament zasedl.

Další spor, který se rozhořel mezi prezidentem a vládou, se týkal diplomatického uznání Tchajwanu ze strany makedonské vlády 1. ledna 1999. Prezident Gligorov proti tomuto diplomatickému uznání Tchajwanu vystoupil, odmítl ho a nazval ho „malým státním pučem“²⁵¹. Opětovně žádal o svolání parlamentu, a opět mu nebylo dovoleno promluvit před zákonodárci. Gligorov se rozhodl prezentovat svůj nesouhlas prostřednictvím televize. V emotivním televizním vystoupení obvinil vládu, že tímto rozhodnutím ohrožuje bezpečnost Makedonie a zároveň poškozují mezinárodní reputaci republiky. Gligorov označil rozhodnutí uznat Tchajwan za nelegální a vyzval občany k vyjádření nesouhlasu demokratickými prostředky. Na výtku zareagovala ministryně obrany Dosta Dimovska z VMRO-DPMNE, která nazvala Gligorova a Miloševiče posledními komunistickými diktátory v oblasti Balkánu. Toto prohlášení však bylo ze strany

²⁴⁸ Gligorov and the Law on Amnesty. The Inglorious Departure from the Political Scene in http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/19990130_004_trae.sko.htm-16-k

²⁴⁹ tamtéž

²⁵⁰ Macedonian Parliament Overrides Veto on Amnesty in <http://www.rferl.org/newsline/1999/02/4-SEE/see-050299.asp>

²⁵¹ External Excuses for an International War in http://www.iwpr.net/?p=bcr&s=f&0=252375&apc_state=henibcra5634c9768347cc2133f951ce63c9ef

ministrně nejen urážlivé, ale také nepravdivé. Gligorov sice byl komunistickým funkcionářem v období socialistické Jugoslávie, ale nikdy nebyl diktátorem a ani se tak nikdy nechoval. Toto prohlášení dokazovalo napjaté vztahy mezi oběma politickými tábory²⁵².

Mezinárodní uznání Tchajwanu vedlo k zhoršení vztahů mezi Makedonií a Čínou. Makedonie uznala Tchajwan v době, kdy zasedala Rada bezpečnosti, která měla zároveň hlasovat o prodloužení mandátu pro pobyt vojsk OSN v Makedonii²⁵³. Čína uplatnila v radě bezpečnosti právo veta, a pobyt vojsk na makedonském území nebyl prodloužen. Makedonská vláda prosadila pozvání vojsk NATO, jehož jednotky KFOR byly rozmístěny na makedonských hranicích s Kosovem.

Gligorovi bylo nakonec umožněno předstoupit před parlament 23. února 1999 a ze strany parlamentní většiny se mu dostalo chladného přijetí. Gligorov si ve své řeči stěžoval na to, že v procesu uznání Tchajwanu byla část exekutivy, tj. prezident republiky, zcela ignorován. V souvislosti s uznáním Tchajwanu dal Gligorov jasně najevo, že není ochoten přijmout tchajwanského velvyslance a ani jeho pověřovací listiny. Ještě na stejném setkání parlamentu byl Gligorov jak ze strany předsedy parlamentu, tak ze strany premiéra otevřeně kritizován, čímž byl ohrožen princip politické neodpovědnosti prezidenta před parlamentem. Předseda parlamentu Klimovski reagoval na prohlášení prezidenta výtkou, že mu v budoucnu již neumožní neudělovat lekce parlamentu²⁵⁴. Na stranu prezidenta se i v otázce uznání Tchajwanu postavila opoziční SDSM, která požadovala odvolání předsedy parlamentu a ministra zahraničí. Dokonce zahájila podpisovou akci proti uznání Tchajwanu.

Problémy, které nastaly, nepramení jen z rozdílných politických pohledů prezidenta a vlády v čele premiérem na věc, ale jsou také výsledkem nejasného vymezení v ústavě. Velmi zřetelné opomenutí se týká práva prezidentského veta. Podle čl. 75 ústavy disponuje prezident právem suspensivního veta, ale v ústavě není nikde zmíněn časový limit, ve kterém by prezident musel svého práva veta využít. V dodatku k ústavě se počítalo se stanovením časového rozmezí mezi jedním nebo dvěma týdny od obdržení zákona, což by umožnilo hladší legislativní proces.

²⁵² Macedonia Update – Challenges and Choices for the New Government in <http://www.reliefweb.int/rw/rwb/ALLDocsByUNID/2c2f05deeedco234c125674c004b6874>

²⁵³ Mezinárodní vojenské síly preventivního nasazení UNPREDEP byly v Makedonii rozmístěny na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN od 1. února 1996, s cílem posílit stabilitu a bezpečnost v Makedonii

²⁵⁴ Macedonia Update – Challenges and Choices for the New Government in <http://www.reliefweb.int/rw/rwb/ALLDocsByUNID/2c2f05deeedco234c125674c004b6874>

Druhým závažným problémem se ukázalo vymezení pravomocí v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Podle čl. 91 ústavy vláda rozhoduje o uznání států a vlád a s jinými státy navazuje diplomatické a konzulární vztahy. Prezident je vrchním velitelem ozbrojených sil a je předsedou Bezpečnostní rady, která projednává otázky související s bezpečností a obranou politikou republiky a činí parlamentu a vládě návrhy. V oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky docházelo v období kohabitace ke sporům mezi jednotlivými aktéry, když vláda navázala diplomatické styky s Tchajwanem, na což má podle ústavy právo, ale prezident odmítl jmenovat jak makedonského ambasadora do Tchajwanu, tak odmítl přijmout pověřovací listiny tchajwanského velvyslance v Makedonii.

Období kohabitace v Makedonii netrvalo naštěstí dlouho, nastalo jen mezi listopadem 1998 a listopadem 1999. Po prezidentských volbách v roce 1999 se úřadu prezidenta ujal kandidát pocházející ze stejné politické strany, VMRO-DPMNE, Boris Trajkovski. Po odchodu Kira Gligorova z funkce prezidenta se vztahy mezi jednotlivými složkami stabilizovaly. Role prezidenta se postupně oslabuje a důležitější roli v exekutivě přebírá vláda v čele s premiérem. Boris Trajkovski neměl takové charisma jako jeho předchůdce, do podvědomí vešel nejvíce v období krize v roce 2001, kdy hrál důležitou roli při sestavení a činnosti vlády celonárodní koalice.

6.2. Vliv volebního systému na systém stranický

Vývoj stranického systému Makedonie je především výsledkem jednotlivých politických událostí a celkového vývoje samostatné republiky a lze ho charakterizovat jako stranický systém kolísající mezi umírněným a extrémním multipartismem. Politické strany v Makedonii můžeme rozdělit do tří identifikačních skupin, které představují nacionalisté, postkomunisté a politické strany zastupující albánské etnikum. Jednotlivé skupiny se střetávají ve dvou konfliktních liniích. První konfliktní linie je odvozena od ideologické roviny. Na politické scéně se střetávají strany reprezentující vyhraněnou pravicovou politiku, zastoupené především Vnitřní makedonskou revoluční organizací – Demokratickou stranou makedonské národní jednoty VMRO-DPMNE, s politikou postkomunistického proudu reprezentovaného Sociálně demokratickým svazem

Makedonie SDSM. Druhá konfliktní linie vychází ze střetu majority versus minority. Makedonská majorita, reprezentovaná především SDSM a VMRO-DPMNE, se střetává s politickými stranami minoritní albánské populace, která v Makedonii tvoří přibližně 25% obyvatelstva.

Během existence samostatné Makedonie se dosavadní čtyři volby do stodvacetičlenného parlamentu konaly podle pravidel tří volebních systémů. V letech 1990 a 1994 volby probíhaly na základě většinového dvoukolového volebního systému, který kombinoval prvky relativně i absolutně většinového systému. Tento volební systém nepředstavoval nejideálnější řešení pro multietnickou Makedonii, ve které vedle etnických Makedonců a albánské menšiny žijí také méně početné národnostní menšiny Srbů, Turků, Vlachů či Rómů, které vytvářely vlastní politické strany. Pro tyto strany národnostních menšin a pro strany malé, nemající dostatečnou podporu voličů ve volebním obvodu, byl většinový volební systém značně nevýhodný. V prvním kole potřeboval kandidát k získání mandátu obdržet relativní většinu, která však nesměla být menší než jedna třetina všech odevzdaných hlasů ve volebním obvodu. Tuto podmínku nedokázalo, díky velkému počtu stran ucházejících se o mandát, mnoho kandidátů splnit.²⁵⁵ Proto následovalo kolo druhé, kterého se mohl zúčastnit pouze ti kandidáti, kteří v kole prvním získali alespoň sedm procent hlasů. K získání mandátu stačila kandidátovi relativní většina. Většinový volební systém přinášel disproporční výsledky. Ve volbách byly nadreprezentovány strany silné, mající dostatečnou voličskou základnu (SDSM, VMRO-DPMNE a také PDP mající dominantní postavení mezi voliči albánského etnika) na úkor stran slabších, zejména stran ostatních národnostních menšin. Strana méně početného etnika, chtěla-li získat zastoupení v parlamentu, byla nucena uzavřít koalici s jiným, silnějším politickým partnerem. Za příklad lze uvést Stranu za úplnou emancipaci Rómů, která při parlamentních volbách v roce 1990 získala jeden mandát v koalici se Socialistickou stranou Makedonie (SPM).

Nevyhovující většinový volební systém byl po dlouhé diskusi nahrazen jinou volební technikou. Volby v roce 1998 proběhly na základě většinového smíšeného volebního systému, kombinujícího prvky většinového a poměrného volebního systému.

Volba do stodvacetičlenného makedonského parlamentu probíhala ve dvou úrovních. 85

²⁵⁵ Např. v prvním kole parlamentních voleb v roce 1990 získalo mandát pouhých 24 kandidátů

poslanců bylo voleno podle většinového principu v 85 poměrně malých volebních obvodech, jejichž průměrná velikost byla přibližně 18 tisíc registrovaných voličů. K vítězství v jednom volebním obvodu a k získání jednoho poslaneckého křesla bylo zapotřebí získat nejméně jednu třetinu z celkového počtu hlasů. V případě, že ani jeden kandidát neobdržel požadovanou jednu třetinu, uskutečnilo se druhé kolo voleb, ve kterém se utkali dva kandidáti s největším počtem hlasů z prvního kola.

Zbývajících 35 poslaneckých křesel bylo obsazeno systémem poměrného zastoupení s použitím uzavřených kandidátních listin. Převod hlasů na mandáty se uskutečnil pomocí d'Hondtovy matematické formule. Aby politická strana nebo koalice politických stran mohla obsadit alespoň jedno poslanecké křeslo, musela překročit pěti procentní hranici z celkového počtu hlasů.²⁵⁶

Zavedení smíšeného volebního systému kombinujícího vedle sebe většinovou a poměrnou složku, představovalo kompromis, který měl na jedné straně pomoci menším politickým stranám získat parlamentní zastoupení, čímž by složení parlamentu lépe odráželo etnické složení Makedonie, na straně druhé mělo ponechat výhody většinové volby pro velké strany. Jelikož se jednalo o většinově smíšený volební systém, výsledkem byla stejně určitá disproporcionalita ve prospěch větších stran. Poměrná složka byla relativně malá a nemohla tak vyrovnat disproporce vyplývající z většinové složky smíšeného systému.

V případě parlamentních voleb v roce 1998 se při proporční volbě neosvědčilo zavedení pětiprocentní volební klauzule, která znemožnila malým politickým stranám a stranám národnostních menšin, které v celé Makedonii tvořily přibližně jen 2-3% populace, získat poslanecký mandát. Pro některé strany proto představovala většinová volba jedinou cestu k získání mandátu. Příkladem takové strany je Socialistická strana Makedonie, která se získanými 4,7% na základě proporční volby zůstala těsně pod pětiprocentní hranicí, ale na základě většinové volby se jí podařilo získat alespoň 1 mandát.

Smíšeně většinový volební systém se neosvědčil, proto nadále probíhala diskuse o optimálnějších volebních systémech. V roce 2002 se volby konaly na základě volebního systému poměrného zastoupení, jehož zavedení bylo výsledkem Ohridských rámcových dohod. Volby probíhaly s použitím uzavřených kandidátních listin a D'Hondtovy volební

²⁵⁶ FYROM : Parliamentary Election in the FYROM 18 October and 1 November 1998, OSCE/ODIHR Final Report, 1998

formule. Strany nemusely překonávat žádnou volební klauzuli, což pomohlo řadě malých národnostních stran, které získaly alespoň jeden mandát.²⁵⁷

Proporční volební systém, na rozdíl od většinových volebních systémů, vychází z myšlenky, aby přidělení mandátů co nejvíce odráželo strukturu podpory, kterou voliči poskytují politickým stranám či uskupením. Důvodem zavedení proporční volby se stala ochrana menšin, které si po celé období samostatné Makedonie stěžovaly na nedostatečné zastoupení v parlamentu. Zavedení proporční volby umožnilo stranám, které bývaly silné, i přes pokles jejich preferencí, přežít jako strana malá. Jako příklad můžeme uvést albánskou Demokratickou stranu prosperity, představující po celá 90 léta dominantní politický subjekt etnických Albánců, která se po parlamentních volbách v roce 2002 stala stranou marginální a její dominantní postavení zaujala nově vytvořená strana etnických Albánců, Demokratická unie pro integraci (DUI). V tomto případě také můžeme pozorovat citlivost poměrného systému na náhlé změny. DUI byla stranou, která vznikla po eskalaci etnického napětí v zemi, jen několik měsíců před volbami a přesto získala většinu podpory albánských voličů. DUI, založená vůdcem makedonské Národně osvobozené armády Alim Ahmetim, se stala velice populární, protože z pohledu Albánců dokázala to, o co po celou dobu existence samostatné Makedonie (marně) usilovaly albánské PDP a DPA, tedy prosadit požadavky vedoucí k zlepšení postavení albánské menšiny v zemi.

V podmínkách multipartismu obvykle žádná politická strana nezíská ve volbách k vytvoření vlády potřebnou nadpoloviční většinu parlamentních křesel, proto musí docházet k uzavírání koalic.

Všechny vlády v Makedonii, mimo vládu expertů v období 1991 do července 1992, byly vládami koaličními, které byly tvořeny nejméně třemi politickými stranami. Pravidelným zvykem se stalo, že do vlády byl přijat nadbytečný partner. Příkladem je vytvoření vlády po parlamentních volbách v roce 1994, kdy vítězná koalice „Svaz pro Makedonii“ zahrnující SDSM, LP a SDM získala pohodlnou většinu 98 mandátů, a přesto byla do vlády přizvána strana etnických Albánců PDP. Za přijímáním nadbytečného koaličního partnera do vlády stála snaha vyhnout se minimální vítězné koalici, z důvodu konfliktů mezi koaličními partnery, které byly velice časté a stávaly se častým důvodem pro

²⁵⁷ Ve volbách 2002 získaly v koalici s SDSM a LDP po jednom mandátu strany reprezentující etnické menšiny v Makedonii: Demokratická strana Turků (DPT), Sjednocená strana Rómů v Makedonii (OPRM), demokratická strana Srbů (DPS) a Demokratická liga Bosňáků v Makedonii (DLBM)

rekonstrukci vlád během jednoho volebního období a také snaha zmírnit etnické napětí v zemi. Příkladem vlády, která se opírala o velmi křehkou parlamentní většinu 66 mandátů, byla nově sestavená vláda v prosinci 2000. VMRO-DPMNE spolu s DPA musela hledat nové koaliční partnery po odchodu Demokratické alternativy (DA) z vlády. VMRO-DPMNE to vyřešila dohodou s tehdy opoziční LDP, parlamentním zástupcem Rómů a s několika rebelujícími členy DA.

Žádná z vládních koalic, která byla ustavena po parlamentních volbách, nevydržela po celé volební období. Krize a následný rozpad vládních koalic nebyly způsobeny odlišnými politickými představami jednotlivých koaličních partnerů, ale spíše ambicemi a vzájemnými antipatiemi stranických špiček. Příkladem je rozpad vládní koalice SDSM a LP v roce 1996, způsobený podle Liberální strany nejasným rozdělováním financí z ministerstva financí, vedeného SDSM, jako kompenzace za volební výdaje. Liberální strana zároveň nedokázala vstřebat, že ač výsledky voleb ukázaly, že se stala druhou nejsilnější stranou, ve vládě obdržela stejný počet křesel jako strana etnických Albánců PDP, která získala o 16% méně hlasů. Dalším příkladem je rozepře mezi vládními koaličními partnery VMRO-DPMNE a DA. Vasil Tupurkovski z DA nedokázal odpustit svému vládnímu partnerovi VMRO-DPMNE, že nepodpořili jeho osobou na post prezidenta v roce 1999. Ze strany VMRO-DPMNE byli zástupci DA obviněni, že se dosazením vlastních lidí do vedoucích pozic státních bank snaží získat kontrolu nad státními financemi²⁵⁸.

Všechny vlády s výjimkou vlády expertů sestavovaly dva nejsilnější politické subjekty, které reprezentovaly oba hlavní póly, buď levicová SDSM, v roce 1992, 1994 a 2002, nebo pravicová VMRO-DPMNE v roce 1998. Po vítězství VMRO-DPMNE v parlamentních volbách 1998, byla poprvé a zároveň prozatím naposledy vytvořena vláda, bez účasti postkomunistů.

Činnost každé vlády často ovlivňovaly také vnější faktory, např. rozpad Jugoslávie, spor o mezinárodní uznání či krize v Kosovu. Posledně jmenovaný faktor zapříčinil sestavení sedmiměsíční vlády celonárodní koalice, tvořené hlavními politickými subjekty, jak makedonskými, tak albánskými. Tato koalice, pospojovaná jen na základě vyhocené situace v zemi, se po celou dobu svého působení zmítala ve sporech mezi jednotlivými

²⁵⁸ Macedonia Coalition Rattled in http://www.iwrrp.net/?p=bcr&s=f&0=246621&apc_state=henibcr2000

subjekty a dokázala pracovat pouze pod nátlakem mezinárodního společenství.

Napětí uvnitř každé vládní koalice ještě více prohlubovaly požadavky politických stran etnických Albánců. Nepísaným pravidlem se stala přítomnost albánské politické strany v každé vládní koalici, mimo úřednické vlády na počátku 90. let. Albánské politické strany byly také zvány do vlády, nejen z důvodů nespolehlivosti koaličních partnerů, ale také ze snahy zabránit většímu vyhrocení vztahů mezi oběma etniky. Již od počátku vyhlášení nezávislosti nebyly vztahy mezi Makedonci a Albánci ideální, ale nebyly tak vyhrocené, jako v sousedním Kosovu. Zástupci albánských politických stran požadovali zlepšení práv etnických Albánců v zemi, na což nechtěla přistoupit makedonská strana s argumentem, že se Albánci těší daleko větším právům než další etnické menšiny v balkánském regionu.

Na rozdíl od početných makedonských politických subjektů, které se vykrystalizovaly již na počátku 90. let, jak na levici, tak i na pravici a ve středu, se vytváření politického spektra na straně Albánců zpozdilo a zároveň se neustále dotvářelo. Dominantní albánskou stranou se prakticky až do konce 90. let stala Demokratická strana prosperity (PDP), která byla až do roku 1998 součástí levicové vlády pod taktovkou SDSM. Během roku 1994 se PDP zmítala ve vnitrostranických sporech, které vyústily v oddělení radikální frakce Demokratické strany prosperity Albánců v Makedonii (PDP-A), která se spojením s marginální albánskou stranou NDP sloučila v roce 1997 ve stranu Demokratická strana Albánců (DPA), která po parlamentních volbách v roce 1998 zaujala dominantní postavení namísto PDP. Dnes mají tyto dvě strany marginální postavení. Jejich úlohu převzala v roce 2002 nově vzniklá Demokratická unie pro integraci (DUI).

Na základě výsledků sčítání lidu tvoří etničtí Albánci přibližně jednu čtvrtinu obyvatelstva země²⁵⁹. Tento údaj by měl odpovídat zisku téměř třiceti mandátů ve stodvacetičlenném parlamentu. Na základě výsledků voleb z let 1990 až 2002 se počet albánských zastupitelů pohyboval v rozmezí 24-25 mandátů, mimo volby v roce 1994, kdy etničtí Albánci nezískali ani dvacet mandátů. Podreprezentace albánských politických stran byla způsobena několika faktory. Albánská politická reprezentace nebyla schopná spojit efektivně své síly a často se místo spolupráce zmítala ve

²⁵⁹ Při sčítání lidu v roce 1991 tvořily etničtí Albánci 21,7% populace, v roce 1994 23% a podle posledního sčítání z roku 2001 tvoří etničtí Albánci 25,17% populace

vzájemných sporech. Při parlamentních volbách v roce 1994 soupeřily o albánské voliče Demokratická strana prosperity (PDP) s radikály ze své odštěpenecké frakce, kteří kandidovali ještě jako nezávislí kandidáti. Výjimkou se staly parlamentní volby v roce 1998, kdy PDP s nově utvořenou Demokratickou stranou Albánců (DPA) vytvořily předvolební koalici, která přinesla úspěch v podobě 25 získaných mandátů. Koalice však po volbách nevydržela, obě strany se nedokázaly dohodnout na případném koaličním partnerovi. DPA se stala koaličním partnerem ve vládě VMRO-DPMNE a DA. PDP odešla poprvé od roku 1990, spolu se svým tradičním koaličním partnerem SDSM, do opozice. V parlamentních volbách v roce 2002 zaznamenaly PDP a DPA výraznou ztrátu. Jejich doposud dominantní postavení mezi albánským etnikem převzala nová politická strana Demokratická unie pro integraci (DUI).

To obě strany těžko nesly. Dokazuje to spojenectví PDP a DPA ve volbách do místních zastupitelstev v roce 2005, s cílem zvýšit své volební vyhlídky na úkor DUI.

Na zastoupení etnických Albánců v parlamentu měl částečně vliv také volební systém. Dvoukolový většinový volební systém praktikovaný při volbách v roce 1990 a 1994 se zástupcům etnických Albánců nezamlouval, zejména konání druhého kola voleb, do kterého postupovali kandidáti, kteří v prvním kole získali alespoň sedm procent hlasů. Albánci poukazovali na to, že v etnicky smíšených volebních obvodech docházelo díky druhému kolu k vytváření proti-albánských koalic, a ač albánský kandidát získal v prvním kole více procent hlasů, díky těmto proti-albánským koalicím získal poslanecký mandát kandidát makedonské politické strany. Při volbách v roce 1998, které se konaly na základě smíšeného volebního systému, si albánské strany mírně polepsily, když dokázaly z 35 mandátů volených proporcí volbou získat 8 mandátů.

Dalším faktorem ovlivňujícím albánské parlamentní zastoupení byla praxe účelového překreslování hranic volebních okrsků, tzv. gerrymandering. Platí, že změna hranic volebních okrsků může favorizovat určitého kandidáta, jenž si tím může pojistit volební vítězství. Tyto úpravy vedou k tomu, že je často znám vítěz voleb ještě dříve, než vůbec k volbám dojde.

Na praxi tzv. gerrymanderingu poukazovali etničtí Albánci dvakrát, při parlamentních volbách v roce 1994, kdy hranice volebních obvodů byly vytyčeny tak, že zástupce

etnických Albánců potřeboval k získání mandátu obdržet zhruba o 20 tisíc hlasů více než makedonský kandidát, a v roce 1998 podali Albánci stížnost na záměrné vytyčování hranic tak, aby byla uměle vytvořena relativní většina pro makedonského kandidáta. Na základě podmínek volebního zákona z roku 1998, měl jeden volební obvod zahrnovat v průměru 18 tisíc voličů s povolenou odchylkou +_10%, což představovalo rozmezí 16200 – 19800 voličů. Na základě šetření bylo zjištěno, že některé makedonské volební obvody tuto podmínku nesplňují. Stížnost se týkala zejména volebního obvodu č. 61 v severozápadní Makedonii, přezdívaného „Had“. Hranice obvodu spojovaly makedonské obce v převážně albánském prostředí tak, že uměle vytvořily parlamentní křeslo pro makedonského kandidáta²⁶⁰.

Volební systém poměrného zastoupení bez využití uzavírací klauzule pro parlamentní volby v roce 2002 byl pro strany etnických Albánců vyhovující, parlamentní zastoupení získaly také strany ostatních národnostních menšin.

²⁶⁰ FYROM : Parliamentary Election in the FYROM 18 October and 1 November 1998, OSCE/ODIHR Final Report 1998 and 1998 Election in Macedonia in <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1700&I=1>

Závěr

Republika Makedonie úspěšně zvládla odstranit starý nedemokratický systém a jako jediná ze zemí bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie dospěla k samostatnosti mírovou cestou. Její proces osamostatnění lze klasifikovat jako přechod k demokracii, který je výsledkem kolapsu starého režimu. Komunistický režim ztratil po smrti J.B.Tita legitimitu, čehož využily jednotlivé státy federace. Rozhodující úlohu při přechodu k demokracii sehráli samotní aktéři, stojící v předchozím režimu u moci. Makedonská vládnoucí komunistická elita přijala v letech 1989 – 1990 řadu dodatků k ústavě z roku 1974, které daly prostor pro vznik většího počtu stran a konání prvních soutěživých voleb. Zpočátku však vládnoucí elita nezamýšlela vyhlásit úplnou samostatnost, dávala zřetelně najevo, že z pohledu svých národních zájmů by dala přednost zreformované jugoslávské federaci nebo případně svazku suverénních států. Pro vyhlášení nezávislosti a samostatnosti se rozhodla na základě vnějších okolností, kdy usoudila, že bude lepší federaci opustit.

V lednu 1991 nový parlament, zvolený v prvních soutěživých volbách v listopadu 1990, schválil Deklaraci o suverenitě Makedonie a následně zvolil prvního prezidenta. V referendu konaném 8. září 1991 se přes 72 % voličů vyjádřilo pro nezávislost státu s dodatkem „práva přistoupit k budoucí unii jugoslávských států“. Ve značném spěchu byla přijata nová ústava, ve které byly definovány základní principy fungování republiky. Současně s přijetím nové ústavy 17. listopadu 1991 prohlásil makedonský parlament Makedonii za samostatnou a svrchovanou republiku.

Na základě ústavou vymezených pravomocí lze Makedonii definovat jako parlamentní režim s přímo voleným prezidentem. Výklad textu ústavy a skutečná praxe se v 90. letech jevila v rozporu s touto definicí. Způsobeno to bylo osobností prvního prezidenta Makedonie, Kira Gligorova, který se nespokojil s rolí slabého prezidenta a politický systém se spíše blížil k systému prezidentskému. S nástupem Borise Trajkovského do funkce prezidenta v roce 1999, se politická praxe více přiblížila ústavnímu rozdělení dělby moci, ze kterého vyplývá, že hlavním rozhodovacím centrem je jednokomorový parlament.

Zavedení parlamentního systému znamenalo pro Makedonii nejlepší řešení. Makedonie je

multietnický stát, ve kterém na základě posledního sčítání lidu žije 64,18 % Makedonců, 25,07 % etnických Albánců, 3,85 % Turků, 2,66 % Rómů, 1,78 % Srbů, 0,84 % Bosňáků a 0,48 % Vlachů. Národnostní menšiny jsou v parlamentních systémech lépe chráněny, zástupci menšin mohou být prospěšní při sestavování vládních koalic, jako např. právě v případě Makedonie. V politických systémech, které prezidentovi svěřují rozsáhlé pravomoci, se prezident může stát problematickým aktérem při řešení problémů, které mohou v multietnické společnosti vznikat.

To, že počátek procesu přechodu k demokracii v Makedonii byl úspěšný a proběhl mírovým způsobem, by mohlo vést k představě, že následné období demokratické konsolidace proběhne bez větších problémů. V případě Republiky Makedonie je pravdou opak.

Již od samého počátku byla Makedonie konfrontována několika vzájemně se prolínajícími faktory, které brzdily úspěšný proces demokratické konsolidace.

Od počátku se Makedonie potýkala s problémy mezinárodního uznání, které bylo blokováno ze strany Řecka. Řecko odmítalo akceptovat existenci samostatného makedonského státu pod názvem Makedonie, stejně tak jako symboly související se státní suverenitou. Svůj negativní postoj Řecko vysvětlovalo obavou z teritoriálních ambicí Makedonie vůči němu. Makedonie pod nátlakem přijala dva ústavní dodatky, ve kterých se vzdala územních nároků vůči sousedním státům a deklarovala, že se nebude vměšovat do vnitřních záležitostí jiných států. Výhrady Řecka a jím prováděná hospodářská blokáda měly vliv na celkovém zpoždění mezinárodního uznání Makedonie a také ovlivnily okolnosti, za kterých byla Makedonie přijata do OSN pod provizorním názvem „Bývalá jugoslávská republika Makedonie“. Dodnes se spor o název republiky nevyřešil, ale již sto zemí světa uznalo Makedonii pod jejím ústavním jménem Republika Makedonie.

Postoj Řecka neměl jen politický dopad, ale také dopad ekonomický. V důsledku řecké hospodářské blokády, mezinárodního neuznání, sankcí proti Jugoslávii, války v Bosně a Hercegovině, kdy Makedonie na svém území přijímala uprchlíky, se dále zhoršovala již tak špatná ekonomická situace v zemi násobená vysokou mírou inflace a nezaměstnanosti.

Prozatímní neúspěšně dokončený proces demokratické konsolidace byl zejména zapříčiněn etnickým napětím mezi Makedonci a etnickými Albánci. Albánci se již v procesu osamostatňování rozhodli pro politiku nespolupráce. Referendum o nezávislosti bojkotovali a nehlasovali ani pro přijetí ústavy. Tento postoj etnických Albánců již v počáteční fázi naznačoval, že následující vztahy mezi oběma etniky nebudou ideální, ale zároveň je nutné podotknout, že nebyly ani vyhrocené, jako v sousedním Kosovu.

Velký problém představoval rozdílný pohled na samostatnou a nezávislou existenci Makedonie. Makedonci viděli ve vyhlášení samostatnosti vrchol svého historického boje za národní identitu, zatímco pro etnické Albánce představovala samostatnost a nezávislost Makedonie ztrátu práv, ze kterých se těšili v rámci federativní Jugoslávie (používání národních symbolů, studium na albánské univerzitě v kosovské Prištině). Na základě makedonské ústavy získali rovnocenný statut s ostatními národnostními menšinami. S tímto postavením se etničtí Albánci nedokázali smířit a z tohoto důvodu požadovali přeformulování ústavy tak, aby se místo menšinového statutu mohli stát druhým státoprávním národem - žádali zrovnoprávnění albánštiny s makedonštinou, zřízení albánské univerzity a vytvoření autonomie v oblastech, kde mají etničtí Albánci většinu obyvatelstva. Albánci však neměli v úmyslu opustit Makedonii, jak bylo prezentováno na straně etnických Makedonců. Ti považovali albánské požadavky za ohrožení své národní identity a z tohoto důvodu na ně odmítali přistoupit.

Je důležité také podotknout, že vláda nebyla k albánským požadavkům úplně lhostejná. Obě nejsilnější vládní strany SDSM a VMRO-DPNE, které v politických stranách etnických Albánců našli koaličního partnera, se snažily zlepšit postavení Albánců různými opatřeními či zákony, které vedly k vyššímu procentuálnímu zastoupení albánské menšiny např. v ozbrojených složkách, ale také v oblasti vzdělání zvýšením pozitivních diskriminačních kvót pro studenty nejen albánské národnosti, ale také pro ostatní národnostní menšiny.

Tato opatření ale nedokázala Albánce uspokojit. Postoj albánského etnika se postupně radikalizoval. Spory nakonec vyvrcholily ozbrojeným konfliktem mezi makedonskými bezpečnostními složkami a ozbrojenci Národně osvobozené armády (NLA), která

neváhala použít násilí jako prostředek politického nátlaku. Makedonie, považována za „Oázu míru na Balkáně“, se ocitla na prahu občanské války. Další eskalaci násilí zabránil diplomatický zásah ze strany Západu. Makedonie se tak ocitla v situaci, ve které ji bylo ze strany albánských povstalců dáváno zřetelně najevo, že pokud nepřistoupí na jejich požadavky, boj bude dále pokračovat. Na druhé straně vyvíjelo na makedonskou vládu nátlak mezinárodní společenství, které také vidělo ve zlepšení podmínek etnických Albánců v zemi důvod pro ukončení konfliktu. Spor nakonec pod silným nátlakem skončil podepsáním Ohridské rámcové dohody 13. srpna 2001 a přijetím dodatků k ústavě 16. listopadu 2001, na základě kterých získali nejen etničtí Albánci lepší statut v makedonské společnosti. Rámcové dohody, jejichž implementace byla dokončena v březnu 2005, vyjmenovávaly zákony zlepšující zastoupení menšin ve veřejných institucích na všech úrovních. Byly přijaty balíčky zákonů vedoucí k postupné decentralizaci Makedonie, na základě kterých byly posíleny pravomoci jednotlivých samospráv. Rámcové dohody poskytly řešení také v jazykové otázce. Dvojazyčnost byla zavedena v těch jednotkách samosprávy, kde počet obyvatel hovořící jazykem národnostní menšiny překročí hranici dvaceti procent.

Nejen pro etnické Albánce bylo důležité zavedení tzv. systému dvojí většiny, na základě kterého musely být změny zákonů týkající se fungování municipalit přijaty jak dvoutřetinovou většinou v parlamentu, tak dvoutřetinovou většinou poslanců národnostních menšin.

Parlament v rámci podepsání rámcových dohod schválil nový volební zákon. Následující volby v roce 2002 se konaly na základě pravidel volebního systému poměrného zastoupení, s využitím uzavřených kandidátních listin a D'Hondtovy volební formule. Volební zákon pro volby do jednokomorového parlamentu byly předmětem dlouholetých diskusí. Parlamentní volby v roce 1990 a 1994 se konaly na základě většinového volebního systému. Strany národnostních menšin poukazovaly na značnou disproporcionalitu volených volebních výsledků a na diskriminační podmínky pro vstup na půdu parlamentu. Diskuse vyústila ke změně volebního systému pro parlamentní volby v roce 1998. Zavedení smíšeného volebního systému, který měl představovat kompromis vyhovující oběma stranám, nepřinesl očekávaný výsledek. Poukazovalo se na

poměrnou složku smíšeného volebního systému, ve které strany musely překonávat pěti procentní volební klauzuli. Současný volební systém poměrného zastoupení bez využití volební klauzule se zdá být vyhovující. Při porovnání výsledků voleb zjistíme, že strany zastupující nejen etnické Albánce, ale také strany ostatních národnostních menšin, dosáhly zatím největšího volebního úspěchu. Poprvé od vyhlášení nezávislé Makedonie mají v parlamentu zastoupení všechny národnostní menšiny.

Makedonii tedy prozatím nemůžeme zařadit mezi země, které prošly úspěšnou demokratickou konsolidací. Ale také ji nemůžeme označit za zcela nekonsolidovanou zemi. Z hlediska demokratického uspořádání její základní ústavní mechanismy fungují, konají se svobodné volby, stranický systém je vykrytalizovaný.

Přijetím rámcových dohod nastalo druhé období demokratické konsolidace. A záleží jen na jednotlivých aktérech, jestli budou dodržovat rámcové dohody a tím přispějí k rychlejšímu procesu konsolidace nebo se ocitnou v bludném kruhu, ze kterého pak je těžko vystoupí. Pomoci by mohla pozvánka Evropské unie, která si pro vstup Makedonie stanovila jako jednu z podmínek dodržování rámcových dohod..

Je také důležité, aby o implementaci rámcových dohod panoval určitý konsensus nejen na politické půdě, ale také ve společnosti. Přes 90 % etnických Albánců prozatím vyjadřuje s vývojem po roce 2001 spokojenost, problematické se jeví mínění ze strany Makedonců, kteří v implementaci rámcových dohod považují za prohru a obávají se dalších možných požadavků ze strany etnických Albánců.

Republika Makedonie musí čelit také řadě dalších problémů, spojených zejména s vysokou mírou nezaměstnanosti a korupce. Pro další vývoj je také důležitá stabilita v regionu, jakákoliv další eskalace násilí by mohla mít pro Makedonii destabilizující následky.

Summary

The Republic of Macedonia gained its independence peacefully in November 1991 and was the only one of the former Yugoslav republic that got its independence peacefully.

The peacefully transformation of Macedonia was preceded by an uneasy period of democratic consolidation. Among the different factors that negatively influenced successful consolidation were – the struggle for the international recognition of the country, the Greek diplomatic and economic pressure for the republic to change its name, the disruption of the economy due to the UN sanctions on Macedonia's main trade partner Serbia, and the Kosovo refugee crisis. None of these factors hadn't a such strong importance for the consolidation of Macedonia as the disputing of character of the state by Macedonian Albanians.

Ethnic Albanians were according to Constitution relegated to the category of a minority, just like Turks, Vlachs, Roma and others. Ethnic Albanians disagreed with these status of minority. Their activities were directed towards the achievement of a different constitutional status for their ethnic group – redefinition of the Republic of Macedonia as a bi-national state, affirmation of the Albanian language as a second official language, education in the mother tongue on all levels, proportionate representation of Albanians in all public and political sector and development of greater autonomy for local government. But Macedonians disagreed with their demands and argued that the Albanian minority in Macedonia enjoyed far greater rights than other ethnic minorities in the Balkan.

Tension between both ethnic erupted into open hostilities in Macedonia in February 2001, when a group of ethnic Albanians near the Kosovo border carried out armed provocations that soon escalated into an insurgency. The insurgency spread through northern and western Macedonia during the first half of 2001. Under international mediation, a cease-fire was brokered and the government coalition was expanded in May 2001 to include the major opposition parties.

The expanded coalition of ruling ethnic Macedonian and ethnic Albanian political leaders, with facilitation by U.S. and European Union diplomats, negotiated and then signed the Ohrid Framework Agreement in August 2001, which brought an end to the fighting. The agreement laid the foundation for the improved civil rights for minority

groups.

The Macedonian parliament adopted the constitutional changes outlined in the accord in November 2001.

After adopting the constitutional amendments opened the second part of democratic consolidation of Macedonia. In addition of keeping of Framework Agreement, Macedonia should resolve the problems with bad economic situation, higher unemployment and corruption.

Seznam literatury

- Ágh, A., *Emerging Democracies in East Central Europe and the Balkan*, Cheltenham : Elgar, 1998
- Cabada, L., Ženíšek, M., *Smíšené volební systémy*, Nakladatelství Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2003
- Cabada, L., Dvořáková, V., *Komparace politických systémů III.*, VŠE – Fakulta mezinárodních vztahů, Praha, 2000
- Cabada, L., *Makedonie. Institucionální vývoj po roce 1989*, s. 236-253 in Kubát, M., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004
- Dobrovský, I., *Makedonie : Zrození nebo obrození národa*, Albert, Boskovice, 1995
- Emmert, F., *Makedonie. Mladá demokracie mezi nepřejíci sousedy* in *Mezinárodní politika*, 5/1998, s. 24-26
- Emmert, F., *Makedonie nad propastí* in *Mezinárodní politika*, 4/2001, s. 24-26
- Emmert, F., *Očekávání nové vlády v makedonii* in *Mezinárodní politika*, 2/1999, s. 21-22
- Glenny, M., *Balkán 1804 – 1999 : Nacionalismus, válka a velmoci*, BB – ART, Praha, 2003
- Hristov, A., *The Creation of Macedonian Statehood (1893 – 1945)*, Skopje, 1971
- Jirásková, V., Pavlíček, V., *Transformace ústavních systémů střední a východní Evropy III*, Praha, 2001
- Kubát, M., *Postkomunismus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*, Dokořán, Praha, 2003
- Macedonia : past and present*, Institut of Balkan Studies, Thessaloniki, 1992
- Milosavljevski, S., *Albanians in the Republic of Macedonia 1945 – 1995 : Legislative, political Documentation, Statistics*, Skopje, 1997
- Nálevka, V., *Světová politika ve 20. století II*, Aleš Skřivan ml., Praha, 2000
- Novák, M., *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*, Slon, Praha, 1997
- Novák, M., Lebeda, T., *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*, nakl. Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2004

- Perry, D., M., *The Republic of Macedonia : finding its way in* Dawiska, K., Parrot, B., politics, Power and the struggle for Democracy in South-East Europe, Cambridge University Press, Cambridge, 1997
- Pettifer, J., *FYROM – The Shades of Night*, CSRC, 2001
- Pettifer, J., *The 2001 Conflict in FYROM – Reflection : Institute of War and Peace Reporting*, 2001
- Pettifer, J., *The New Macedonian Question*, Palgrave-MacMillan Press, Hampshire, 2001
- Poulton, H., *Who are the Macedonians*, London, 1998
- Rosůlek, P., *Makedonie po implementaci rámcových dohod in Mezinárodní politika*, 5/2005, s. 22-24
- Rosůlek, P., *Vládní koalice V Makedonii (1991-2002) in Politologická revue*, 1/2003, s. 100-119
- Rosůlek, P., *Volební kampaň v Makedonii : příliš mnoho skandálů in Mezinárodní politika*, 11/2002, s. 15-18
- Roudometof, V., *The Macedonian Question : Cultural, Historiography, Politics*, Columbia University Press, New York, 2000
- Rychlík, J., *Dějiny Makedonie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003
- Říchová, B., *Úvod do současné politologie*, Portál, Praha, 2002
- Sartori, G., *Srovnávací ústavní inženýrství*, Sociologické nakladatelství (Slon), Praha, 2001
- Smootha, S., *The Fate of Ethnic Democracy in Post-Communist Europe*, European Centre for Minority Issue, Budapest, 2002
- Stephan, A., Linz, J., J., *problems of Democratic transition and Consolidation : Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*, Baltimore, USA, 1996
- Strmiska, M., *Challenges of Consolidation and Post_Communist Party Systém*, Collection of Essays, MU Brno, 2001, s. 15-35
- Šedo, J., *Politický systém Makedonie in Strmiska, M., Politické strany ve střední a východní Evropě*, MPU, MU Brno, 2002
- Šesták, M., *Dějiny jihoslovanských zemí*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1998

Šmíd, T., Zahraniční a bezpečnostní politika Makedonie in Stýskalová, V., Zahraniční a bezpečnostní politika vybraných zemí Balkánu, MPU, MU Brno, 2004
White, S., Gardner, J., Schöpflin, G., Saich, T., Communist and Post-Communist Political Systems, St. Martin's Press, New York, 1990, s. 235-247
Ženíšek, M., Příběh zvaný Makedonie in Mezinárodní politika, 1/2002, s. 34-37

Odborné studie

Balakovska, K., Historical Background to the Macedonian-Albanian Inter-Ethnic Conflict in http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_3/kristina.eng.asp
Birch, S., The Effects of Mixed Electoral Systems in Eastern Europe, University of Essex, 2000 in www2.essex.ac.uk/elect/database/papers/Sbmixedee.pdf
Brunnbauer, U., The implementation of the Ohrid Agreement : Ethnic Macedonian Resentments in <http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Brunnbauer.pdf>
Constitutional History of The Republic of Macedonia in http://www.cecl.gr/RigasNetwork/databank/REPORTS/rl/Fyrom_RI-Cvetkovski.html
Daskalovski, Z., Democratic Consolidation and the Stateness : The Case of Macedonia in http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics/archive/volume_III/issue_2/daskalovski.pdf
Elgie, R., The Politics of Semi-Presidentialism in <http://www.oup-co.uk/pdf/0-19-829386-0.pdf>
Engstrom, J., Multi-ethnicity or Bi-nationalism? The Framework Agreement and the Future of the Macedonian State in <http://www.ecmi.de/jemie/download/Focus1-2002Engstrom.pdf>
Ethnic Serbs in Macedonia 1991-1999 : From Unstable Peace to Uneasy Settlements in <http://www.usc.edu/dept/LAS/ir/cis/cews/database/Macedonia/macedonia.pdf>
Former Yugoslav Republic of Macedonia : 7 November 2004 : Referendum, OSCE/ODIHR, 2004
Former Yugoslav Republic of Macedonia : Parliamentary Election 2002, OSCE/ODIHR Election Observation Mission, 2002
Former Yugoslav Republic of Macedonia : Presidential Election - 31 October and 1 November 1999, OSCE/ODIHR Election Observation Mission, 1999

Former Yugoslav Republic of Macedonia : Presidential Election - 14 and 28 April 2004,
OSCE/ODIHR Election Observation Mission, 2004

Framework Agreement in
<http://www.prezident.gov.mk/prilozi/dokument/180/framework%20agreement.pdf>

Hloušek, V., Koncept konfliktních linií ve střední a jihovýchodní Evropě – tři roviny
analýzy in Středoevropské politické studie/Central European Political Studie, 2-3/2002
in <http://www.cepsr.cz/clanek.php?ID=34-56k>

Kim, J., Macedonia : Country Background and Recent Conflict in
<http://www.fas.org/man/crs/RL30900.pdf>

Kim, J., Macedonia (FYROM) : Post-Conflict Situation and U.S. Policy in
<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32172.pdf>

Maleska, M., painfull Confrontations in
http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/Issue_5/maleska.soocuvanja.eng.asp

Minorities in Southeast Europe : Albanians in Macedonia in
<http://www.geekhelsinki.gr/pdf/cedime-se-macedonia-albanians.doc>

Minority Politics in Southeast Europe : Crisis in Macedonia in
http://www.ethnobarometer.org/pagine/CSS_Macedonia.pdf

Ortakovski, V., T., Interethnic Relations and Minorities in the Republic of Macedonia in
<http://www.seep.ceu.hu/issue21/ortakovski.pdf>

Parliamentary Election in the FYROM – 18 October and 1 November 1998,
OSCE/ODIHR Election Observation Mission, 1998

Shea, J., Macedonia and Greece in
<http://www.historyofmacedonia.org/MacedoniaGreek.Conflict/she.html>

Skaric, S., Institutional Support to the Countries of Sought eastern Europe.
F.Y.R.O.Macedonia in
<http://www.cecl.gr/spc/workshops/PhaseA/1workshop/phaseA1workshopceclFYROM.htm>

Spirovski, I., Repartition of Power Between the President, Parliament and Government –
The Case of the Republic of Macedonia in
[http://www.venice.cve.int/docs/2000/CDL\(2000\)026_bil.asp](http://www.venice.cve.int/docs/2000/CDL(2000)026_bil.asp)

Strmiska, M., The Macedonian Multipartism. A Note on the Typology of the Macedonian Party Arrangement in *Středoevropské politické studie/Central European Political Studies Review*, 0/1999

Todorov, V., The conflict in Macedonia_Hypotheses for Development in http://www.newbalkanpolitics.org.mk/OldSite/issue_6/todorov.part1eng.asp

Todorovski, I., Local Self-Government and Decentralisation in the Republic of Macedonia in <http://www.fes.hr/E-books/pdf/Local%20Self%20Government/08.pdf>

Elektronické zdroje

Anti-Albanians Riots in Macedonia like Kristallnacht in <http://www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewnews.cgi?newsid988818799,9858>

Attempting to Resolve and Ethnic Conflict : The Language of the 2001 Macedonian Constitution in <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue41/belamaric.pdf>

Bliznakov, P., Republic of Macedonia. Political Parties in <http://www.b-info.com/places/Macedonia/republic/parties.html>

Constitution of the Republic of Macedonia in <http://www.b-info.com/places/Macedonia/republic/constitution.shtml>

Daskalovski, Z., A New Era : Macedonia's New President in <http://www.ce-review.org/99/22/daskalovski22.html>

Election Coalitions in Macedonia. Electoral Chaos in <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199809/80913-013-trae.sko.htm>

1998 Election in Macedonia in <http://www.Crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1700&I=1>

Election in Macedonia. Albanians in Government? in <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199811/81106-013-trae-sko.htm>

Embassy of the Republic of Macedonia in http://www.macedoniaembassy.org.uk/legal_system.html

External Excuses for An International War in http://www.iwpr.net/?p=bcr&s=f&0=252375&apc_state=henibcra5634c9768347cc2133f951ce63c9ef

Georgievski Survives Election Test in

<http://www.iwpr.net/p=bcr&s=f&0=246993&apc?state=henibcr2000/59k>

Gligorov and the Law on Amnesty. The Inglorious Departure from the Political Scene in

http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199901320_004_trae.sko.htm

Gligorov Two Years After the Attempt on His Life in

http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199710/1014_032_trae.sko.htm

How to Také Down a Government in <http://www.antiwar.com/irig/deliso50.html>

In Skopje Yesterday Continued protest in

<http://www.hri.org/news/agencies/mils/1997/97-02-19mils.html>

Kosovo & Yugoslavia : Law in Crisis in <http://www.jurist.law.pitt.edu/maced.htm>

Leftists Leave the Government in

<http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200112/11203-001-trae-sko.htm>

Lepavcov, A., A., Why We Lost – The Macedonian Case in

<http://www.iri.org/pdfs/Why%20We%20Lost.pdf>

Local Election – „ A Lost Cause“ in

<http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200009/00909-001-trae.sko.htm>

Macedonia After the Election – Clear Winner, But Not Much Else in

<http://www.rferl.org/reports/balkanreport/2002/09/35-200902.asp>

Macedonia's Albanian – Language University is Legalized in

<http://www.rferl.org/reports/balkanreport/2004/04/14-090404.asp>

Macedonian Census Results Spark Controversy in

<http://www.rferl.org/reports/balkanreport/2002/09/35-200902.asp>

Macedonia : Church Rage Over Political Reforms in

<http://www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewnews.cgi?newsid1004563756,30918>

Macedonia Coalition Rattled in

http://www.iwpr.net/?p=bcr&s=f&0=246621&apc_state=henibcr2000

Macedonia – Constitutional Watch in

<http://www.Law.nyu.edu/eecr/vol9num4/constitutionalwatch/macedonia.html>

Macedonia – Constitutional Watch in

http://www.law.nyu.edu/eecr/vol11num1_2/constitutionalwatch/macedonia.html

Macedonian Defence Minister named New Premier in

<http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2004/12/42-051204.asp>

Macedonia : Election and Political Situation in

<http://www.europeanforum.net/country/macedonia>

Macedonia : Gearing up for Presidential Elections in

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?/=1&id=1705>

Macedonia : Opposition trounces Ruling Coalition in Election in

<http://www.rferl.org/features/2002/09/16092002142510.asp>

Macedonian Parliament Overrides Veto on Amnesty in

<http://www.rferl.org/newslines/1999/02/4-SEE/see-050299.asp>

Macedonia's Presidential Candidates on the Campaign Trail in

<http://www.rferl.org/reports/balkanreport/2004/11/41-191104.asp>

Makedonie před branami NATO in

<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/czech/special.html>

Macedonian Referendum Drive Succeeds, but What Next? In

<http://www.rferl.org/reports/balkan-report/2004/08/31-270804.asp>

Macedonia Update – Challenges and Choices for the New Government in

<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/ALLDocsByINUD/2c2f05deeedco234c125674c004b6874>

Macedonia : Violence Returns to Bitola in

<http://www.rferl.org/features/2001/06/07062201111305.asp>

New Skopje Coalition Calms Nerves in

http://www.iwpr.net/index.pl?archive/bcr/bcr_20010510_1_eng.txt

New Macedonian Government in Fact and Figures in <http://www.rferl.org/balkan-report/2001/05/36-180501.html>

NLA Against New Government in Macedonia in Euro_Balkan Institute on Macedonia Crisis in http://www.greekhelsinki.gr/bhr/english/organizations/eurobalkan/br_9_05-01.html

Parlamentní volby v Makedonii 2002 in

http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&Idp=25&tema=clanky

Party for Democratic Prosperity – PDP in

<http://www.b-info.com/places/Macedonia/republic/partiesPDP.html>

People's Democratic Party – NDP in

[http://www. B-info.com/places/Macedonia/republic/partiesNDP.html](http://www.B-info.com/places/Macedonia/republic/partiesNDP.html)

Premier's Resignation Highlights Problems in Macedonia in

<http://www.rferl.org/reports/balkanreport/2004/11/41-191104.asp>

1999 Prezidential Elections in <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr000327.html>

Pritchard, E., A University of Their Own in

<http://www.ce-review.org/00/24/pritchard24.html>

Religion and Macedonian Conflict in

<http://www.alb-net.com/amcc/cgi-bin/viewnews.cgi?newsid984027600,44489>

Silence after Tempest in

<http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199612/61206-005.trae-sko.htm>

Skopje Keeps Playing the Number game in

<http://www.guardian.co.uk/Macedonia/story/0,7369,542966,00.html>

Split in Government Coalition in

<http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/199506/50612-005-trae.sko.htm>

Trkovská, J., Makedonie – vznik státu, politický vývoj in

http://www.euroasia.euseb.cz/1-2001_ba_trkovska.htm

Violent Election Campaign Winds Down in

<http://www.rferl.org/features/2002/09/16092002142510.asp>